

INFOSFERA

INFOSFERA - Anul IX nr. 4/2017

DIN CUPRINS:

- *Reforma UE și oportunitățile pentru România*
- *Teoria succesiunilor coexistente și criza asiatică (coreeană)*
- *Foresight-ul geostrategic – concept al secolului XXI*
- *Creativitatea în mediul militar*

Anul IX nr. 4/2017

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Revistă cu prestigiu științific recunoscut
de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU),
indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

Direcția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

<i>Reforma UE și oportunitățile pentru România</i>	3
Napoleon POP, Valeriu Ioan FRANC	
<i>„Character assassination” – armă ofensivă în războiul informațional</i>	11
Iulian CHIFU	
<i>Acțiuni specifice Războiului Informațional în relațiile Federației Ruse cu unele state din spațiul ex-sovietic</i>	18
Mihaela PANĂ	
<i>Implicarea Federației Ruse în Orientul Mijlociu</i>	30
Anamaria MUNTEANU	
<i>Problema kurzilor și a Kurdistanului – scurt exercițiu de analiză și de forecasting</i>	37
Florin DIACONU	
<i>Teoria succesiunilor coexistente și criza asiatică (coreeană)</i>	46
Isabela ANCUȚ	
<i>Foresight-ul geostrategic – concept al secolului XXI</i>	56
Daniel-Nicolaie LEONTE	
<i>Europa încotro? Migrație, terorism, secesionism, antiglobalism, amenințarea rusă</i>	66
Cristina MOISĂ	
<i>Forțele cibernetice între mit și realitate</i>	72
Viorel VELICU, Marius-Florin LOICĂ	
<i>Amenințări în mediul electromagnetic</i>	79
Cristian DAVID	
<i>Creativitatea în mediul militar</i>	87
Cristian DOBRE	
<i>Recenzie: „Spionajul militar modern - rolul liderului în conducerea și dezvoltarea informațiilor militare strategice”, Gheorghe Savu, Ed. RAO, 2016</i>	97
Tiberiu TĂNASE	

REFORMA UE ȘI OPORTUNITĂȚILE PENTRU ROMÂNIA

Dr. Napoleon POP*
Dr. Valeriu Ioan FRANC**

Abstract

The authors view about the future of Romania is strongly linked to the strengthening of the European political project as it is defined by the EU, according to ideas of the European Commission President, J. C. Juncker, related to “Union of values”, “a stronger Union” and “a more democratic Union”. At the same time, Romania should follow the “more Europe, together with us” principle in order to sit at the table of decisions that concern it, in a more structured Union. In this idea the authors believe that a new political consensus needs to be achieved at national level, allowing a real contribution of the Romanian state to the resettlement process of the European Union. Such a Romanian contribution should be made within the Union, at the level of its decision-making nucleus, and by the assumption by Romania, now and not later, of the costs that would diminish its road to security and welfare. From this perspective, the integration in the Euro zone must be seen as an instrument/vehicle and not as an end in itself.

Keywords: European Union, decision making, political consensus, security, welfare.

„Sometimes there is no next time, no time-outs,
no second chances. Sometimes it’s now or never”.

Alan Bennett

Un context al momentului european

Mergând pe înțelepciunea populară „tot răul spre bine”, să uităm că binele înseamnă valorificarea unei oportunități, fie ea cât de mică, în siajul unor provocări generatoare mai mult de riscuri decât aducătoare de beneficii. Suntem cu toții martorii unor schimbări rapide în pragul celei de-a patra *revoluții industriale*, în cadrul căreia factorii care o structurează au așezat în fața tuturor țărilor planetei o nouă competiție. Vorbind despre globalizare, ajunsă la unele limite și trebuind să fie întoarsă din drum sau împinsă înainte, dar în

alt fel, și/sau despre integrarea europeană, putem enumera eșecuri în ambele planuri de interacțiune a statelor – o globalizare informală și o integrare europeană formală. Competiția la care facem referire pune sub semnul întrebării însă chiar ordinea internațională.

Acceptând acest fapt, să privim cu curaj (re)poziționările de orice fel – politice, geopolitice și geostrategice – care frământă puterile tradiționale și la care aspiră puterile emergente. În funcție de acest lucru, ne îngăduim a discuta despre ceea ce ar trebui să facă România,

---

* *Director Științific al Institutului de Economie Mondială din cadrul Academiei Române.*

** *Director general adjunct al Institutului Național de Cercetări Economice (INCE) din cadrul Academiei Române.*

ca stat membru al UE, Uniunea ea însăși pusă în pericol din punctul de vedere al propriei existențe. Provocările cu care se confruntă UE sunt autogenerate fie de propriile-i politici și de sistemul de decizie (crizele financiară, economică, fiscală, a datoriilor externe și bancară, politica de imigrație, derapaje ale unor state membre de la tratate, Brexit), fie de factori externi (noua administrație a SUA, antagonizarea Rusiei, stabilitatea financiară globală, politicile monetare relaxate, emigrația din zonele de conflict, protecționismul comercial, schimbările climatice, relația transatlantică etc.).

Pentru viitorul României, singura ipoteză pe care o considerăm de luat în seamă rămâne consolidarea în proiectul politic european definit de Uniunea Europeană. Din acest punct de vedere și cu referire la etapele de modernizare *sui generis* a țării din trecutul său istoric modern și parcursul contemporan (de la Revoluția din 1848, trecând prin Unirea Principatelor Române, domniile lui Cuza și Carol I, România Mare, domnia lui Carol al II-lea și transformările sistemice de după 1990), România, prin Acordul de Asociere la Comunitățile Economice Europene din 1993 (CEE devenite UE prin tratatul din 1995) și Tratatul de aderare la Uniunea Europeană din 2007, a devenit parte a celui mai de anvergură proiect politic al Europei din toate timpurile.

Această participare dovedește nu numai un act de voință politică al clasei politice românești, ci și opțiunea populară la nivel de țară, validată prin consensul partidelor politice asupra a trei strategii capitale pentru destinul ei democratic european: de orientare sistemică (1990, trecerea la economia de piață), de argumentare a necesității integrării europene a României pe baze juridice (1995, strategia de pregătire a aderării României la UE) și de confirmare a unui proiect de dezvoltare pe termen mediu, ca fundament al pregătirii de aderare prin negocierile consistente pe domenii, pentru calitatea de stat membru deplin al UE (2000, strategia de preaderare).

Fundamentarea bine documentată a consensurilor politice, validate și de către Parlamentul României, a avut rolul deschiderii spre ireversibilitate a acțiunii politice naționale de construcție legislativă și instituțională a

României, ca stat democratic cu economie de piață funcțională, recunoscut ulterior ca atare de partenerii internaționali. În subsidiar, dar de aceeași importanță crucială, consensul a privit și umbrela de securitate de care avea nevoie România, asigurată de sistemul de apărare colectivă al Alianței Nord-Atlantice/NATO.

Ceea ce trebuie subliniat este că, pe fundalul poziționării directe sau indirecte, via UE, în sistemul global de relații politice, economice, financiare și comerciale, România a căutat să-și asigure propria securitate națională în toate dimensiunile ei, sub acoperământul căreia să-și poată construi un viitor la standarde europene pentru propriii cetățeni. Desigur, o astfel de țintă nu este ușor de realizat când se îmbină un complex de factori – propria capacitate de guvernare, acomodarea la interesele partenerilor, noile provocări și incertitudini produse de globalizare, care au afectat însăși procesul de integrare europeană. O acumulare de erodări din cauza lipsei unui activism extern ferm, precum și performanțe de guvernare mai scăzute, în susținerea anvergurii relațiilor deschise pe frontul a numeroase parteneriate prin efortul propriu, au pus și pun România în fața unor opțiuni ca stat membru al UE, clarificate cât de cât de cele cinci scenarii ale Comisiei Europene și de cel de sinteză, al șaselea, al lui Jean-Claude Juncker, asupra cărora trebuie să ne pronunțăm.

De reținut că, după criza financiară combinată cu transformările recente în plan global, mai apropiate sau mai îndepărtate geografic de spațiul european, UE și România s-au confruntat cu insuficiența resurselor politice și economice, ca rezultat al unui mod oarecum brutal de ieșire din lanțul de crize, dictat fie de unii parteneri din UE (programe de austeritate ce s-au dovedit exagerate în măsurile restrictive, cu afectarea dezvoltării), fie de organisme financiare internaționale.

Pentru România, contextul internațional (mai ales cel din vecinătatea de est) și cel european din spațiul Uniunii, presupun, din punctul nostru de vedere, o revigorare a consensului politic național, focalizat, de data aceasta, pe un mod de acțiune în virtutea noilor abordări ale UE în planul asigurării securității europene și, implicit, a celei naționale în toate planurile acesteia.

Atât în spațiul european, sub impactul reformării UE, cât și în cel global, România are de făcut față apariției unor noi interese și dimensiuni de competiție economică și politică. Ca urmare, recunoscându-ne o certă lipsă de activism intern și extern, ne confruntăm cu necesitatea urgentă de poziționare a României față de scenariile viitorului UE la nivel european și global. Pentru a răzbi ca stat membru cu drepturi depline, **apartenența noastră la o Uniune mai puternică și mai democratică este esențială. România trebuie să decidă, în acest moment, dacă rămâne doar un stat membru contemplativ al UE sau devine ferm angajată în destinul european ce va fi creionat de imediatele Consilii Europene. Această poziționare vine la pachet cu o ofertă de credibilitate și cu resursele care să o justifice.**

Din această perspectivă, considerăm că România trebuie să achieseze la formula „**mai multă Europă, împreună cu noi**”, prin care să acceadă la masa deciziilor care o privesc într-o Uniune mai bine structurată. Alternativa ne-o spune chiar președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker: „Avem la dispoziție doar două opțiuni: fie să ne reunim, în jurul unei agende europene pozitive, fie să se retragă fiecare în colțul său”. Credem că **momentul european istoric** al provocării, dar și al oportunității, exclude o autoizolare, rezultat al activismului fals, bazat numai pe declarații.

Ceea ce trebuie să facă România, ca prioritate în contextul actual, oarecum tulbure, este de a manifesta o **disponibilitate pentru implicarea imediată în noua structură de securitate și apărare europeană**, în conformitate cu modul în care Uniunea își resetează instrumentele specifice, întrucât de ele depinde însuși viitorul proiectului politic european. A răspunde așteptărilor cetățenilor europeni în ceea ce privește securitatea și apărarea este un fapt recunoscut prin Declarația de la Roma, adoptată de Consiliul European din 27 martie 2017. Declarația de la Roma a prezentat viziunea unei Uniuni care poate oferi siguranță și securitate, statele membre hotărând să întărească securitatea și apărarea întregii construcții europene.

Demersul de principiu are la bază un Document de reflecție al Comisiei europene privind pachetul pentru securitate și apărare al Uniunii, aprobat de Consiliul European în decembrie 2016. Prin documentul de reflecție se înțelege realizarea unui consens privind achiesarea la o Uniune de Apărare și Securitate, prin punerea în aplicare a: (i) Strategiei globale a UE în sectoarele securității și apărării; (ii) Planului de acțiune european în domeniul apărării; (iii) Cooperării Uniunii cu NATO.

Aceste trei componente, deja transpuse în acțiuni care privesc reformarea structurilor politicilor de securitate și apărare comună, dezvoltarea capabilităților și instrumentelor civile și militare și aprofundarea cooperării europene cu organizațiile partenere, cum sunt ONU și NATO, pun România în fața propriei responsabilizări privind opțiunile în cadrul a trei scenarii diferite pentru trecerea la o Uniune a Securității și Apărării. Fiecare scenariu reflectă „**niveluri de ambiție ale UE**” în ceea ce privește desfășurarea de activități în comun în materie de securitate și apărare.

În angajamentul României de a îndeplini promisiunea de pace pentru generația de azi și pentru generațiile de mâine, clasa politică trebuie să se exprime, pornind de la Carta Albă privind viitorul Europei și de la cele cinci documente de reflecție care abordează temele cheie pentru viitorul Uniunii Europene, asupra celei mai bune opțiuni și asupra aceluși scenariu care ar putea răspunde unei autentice Uniuni a securității și apărării, cu protejarea în cel mai înalt grad a intereselor naționale.

Revenind la *problema consensului politic* necesar în prezent, pe care îl definim ca fiind unul *structurat*, obiectivele acestuia trebuie să se concentreze nu pe apartenențele efective ale României, care au fost deja tranșate la timpul lor, ci pe un mod concret de acțiune, căi și instrumente de asigurare a securității europene care să răspundă situației geopolitice continentale și globale de facto. În același timp, el trebuie să aibă în vedere și posibilele sensibilități pentru poziționarea României asupra unor parteneriate strategice biunivoc-neantagonice, cum este cel dintre România și SUA.

Deciziile de luat prin consensul politic structurat necesită și asumarea, filtrarea și intersectarea ideilor tuturor celor cinci documente de reflecție cu privire la viitorul apărării europene, aprofundarea Uniunii Economice și Monetare, viitorul finanțelor UE, dimensiunea socială a Europei și valorificarea oportunităților legate de globalizare.

O abordare „la pachet”

Integrarea României în Uniunea Europeană ne obligă să devenim, prin noi înșine, mai puternici economic și politic, iar la masa tratativelor și deciziilor – la nivelul Consiliului European – să avem de asumat teza axiomatică, mai ales în contextul global actual, că **securitatea economică, aflată în grija României, este securitatea ei națională**, proiectată „la pachet” ca vector de negociere cu/și în cadrul UE. Or, creșterea securității economice a României înseamnă privirea cu seriozitate, în cadrul consensului politic structurat menționat, și la următoarele: imediata aderare la spațiul Schengen (unde există deja o promisiune de a se soluționa acest aspect din partea președintelui Jean-Claude Juncker), încetarea MCV-ului și contribuția prin implicare la întărirea Uniunii Economice și Monetare.

Decizia României de implicare imediată în noua structură de securitate și apărare europeană devine credibilă prin stabilitatea economică, financiară, socială și politică de care a dat dovadă în ultimii ani, iar acest fapt nu poate fi neglijat în susținerea ofertei noastre. *Stabilitatea generală a României este sintetizată prin stabilitatea cursului de schimb al leului, un factor esențial al standardului de viață.* Aceeași stabilitate trebuie completată cu asumarea, de către România, a celor mai înalte reguli de guvernanță din cadrul UE, lucru care ar reduce din criteriile (informale și relativ voluntare, de regulă discriminatorii) de departajare a ei față de alte state membre.

Nu putem da în grija exclusivă a parteneriatului euro-atlantic ceea ce, în mod normal, este în responsabilitatea României, cu deficitul de a nu putea „livra” noi, pentru noi înșine, ceea ce este necesar pentru o dezvoltare națională și o viață

mai bună a propriilor cetățeni, comparabilă cu cea a partenerilor cu care conlucrăm. Ceea ce vrem să subliniem este faptul că, în mijlocul acestor necesități evocate, pe fondul celei mai active agende de reformare a Uniunii Europene, România trebuie să contribuie la acest proces din interiorul Uniunii, a nucleului ei de decizie și trebuie să-și asume **acum, și nu mai târziu**, costurile care îi scurtează drumul spre securitate și prosperitate. *Adoptarea euro este un vehicul și nu un scop al acestor ținte.*

România trebuie să se exprime pentru pasul creării Uniunii Fiscale ca obiectiv pe termen mediu, ceea ce implică, prin achiesarea la o Uniune Economică și Monetară mai profundă, angajarea în Uniunea Bancară, cu finalizarea fondului comun de rezoluție (Fondul European de Stabilitate, pe cale de a deveni Fondul Monetar European). În mod implicit, România trebuie urgent să decidă adoptarea monedei unice - Euro – nu ca dată, ci ca program politic imediat de acțiune. Fereastra de oportunitate, din considerente tehnice, ține și de perioada de timp disponibilă pentru România (probabil cel târziu semestrul I 2018) de a putea să-și mențină macrostabilitatea cu impact pe stabilitatea cursului leului. Perspectiva de creștere a inflației din cauze interne și cea a importului de inflație (probabil la peste 3%) are efecte pe curs (instabilitate cu depreciere), iar banca centrală, la acest nivel de inflație, va acționa în sensul unei politici monetare restrictive cu constrângeri pe lichiditatea din piață.

Despre criterialitatea încrucișată

Oportunitatea momentului trecerii la Euro nu poate fi redusă la valorificarea ei numai după criteriile de *convergență nominală* (singurele prevăzute ca obligatorii în tratate) și de *convergență reală* (asumate ca necesare în mod informal). Foarte puțină lume vorbește însă de *convergența juridică*, explicația constând în obturarea voită a unei realități conflictuale. Armonizarea legislativă și instituțională cu dreptul Uniunii și al competențelor puterilor în statul de drept ar fi trebuit, până acum, să conducă la performanțe comparabile cu celelalte state membre ale Uniunii, măcar din punct de

vedere al unui proces de „catch-up” accelerat spre standardele comunitare. Ceea ce auzim mai des este tocmai lipsa capacității instituționale pe domenii în care puteam să progresăm mai mult cu sprijinul politicilor Uniunii (ex. valorificarea fondurilor structurale, domeniu unde cerem mult și utilizăm puțin).

Susținem afirmația nevoii de a face apel la o multitudine de criterii, prin faptul că oportunitatea, ea însăși, este structurată prin factori stimulativi interni și externi și riscuri de natură diferită (economică, politică și geopolitică). De altfel, vom constata că documentele de reflecție ale Comisiei Europene, asupra cărora România trebuie să se exprime, ne prezintă în fundamentare o încrucișare de argumente față de care trebuie să ne raportăm printr-o poziție multicriterială. Exercițiul demersului pentru adoptarea Euro făcut de țările noi aderente la Uniune nu mai poate fi unul singular și strict focalizat pentru noii pretendenți, România fiind un caz.

Suntem în fața unei inițiative de amploare, de interes major pentru România, în ceea ce privește reinventarea Uniunii, care, prin seriozitatea implicării, și nu a „așteptării”, și, mai ales, a acomodării la realitățile vremurilor, are șansa de a deveni membru re-fondator al unei Uniuni reformate. Este prilejul cel mai bun de a deveni ceea ce tot promitem, actor proactiv în interiorul Uniunii, în adevăratul sens al faptului că România este parte a Uniunii. Nu este momentul disecării cât de anevoios, complex sau chiar imprevizibil poate fi drumul reformării Uniunii, în stilul dezbaterilor devenite „tradiționale” și care nu duc la nimic. Mai degrabă, suntem în fața nevoii de adevare a acțiunii noastre la una dintre căile prefigurate de scenariile puse în dezbatere. Din aceste scenarii, prin încrucișarea unei multitudini de argumente, devenite pentru noi criterii (născute din realitățile momentului, unele fiind destul de neliniștitoare), trebuie să ne asigurăm, în primul rând, că suntem la masa negocierilor și a deciziilor de care putem beneficia în viitor. Însă, acest lucru înseamnă tocmai a intra cât mai repede în Zona Euro.

Credem că România a erodat deja mult din credibilitatea unui demers extrem de serios la care

s-a angajat cu o voință tare atunci când a semnat tratatul de aderare la UE: adoptarea monedei unice. Chiar dacă pentru acest proiect național al României, parte a proiectului ei european, ne bucurăm de o derogare temporară, constatăm cu uimire, dar și cu mâhnire că, după 10 ani de la aderare, preocupările pentru o abordare serioasă, în sens pragmatic, a unui obiectiv pe cale să desăvârșească integrarea noastră europeană, întârzie dincolo de oportunitate. Noua oportunitate este „momentul european” al reinventării Uniunii.

Credem, de asemenea, că am consumat mult prea multe eforturi în afara unui cadru instituțional axat pe pregătirea adoptării monedei unice, pentru a concluziona neputința de a duce acest proiect național spre o realizare pragmatică. Nu problemele teoretice ne împiedică să vedem calea și punctul final ale unui astfel de proiect, ci faptul că el nu a figurat „negru pe alb” pe un document pregătitor oficial, care să-i confere o abordare serioasă din punctul de vedere al unor politici publice dedicate.

Credem că ne este foarte ușor să contabilizăm presupusele deficiențe naționale pentru o pregătire serioasă a economiei naționale, când niciun program politic de guvernare nu a avut ca obiectiv explicit o dinamică a unei convergențe reale (să înțelegem reforme structurale) spre o structură care să facă sustenabilă circulația Euro și pe teritoriul României. În schimb, cercuri științifice (unele măcar presupuse), cercuri de afaceri și cercuri de interese au dezbătut cum nu ar trebui să gândim despre adoptarea euro, fără să pună nimic în loc, ca să nu spunem, cum de fapt s-a încercat, că ne îndepărtăm de acest obiectiv, inclusiv prin contestarea angajamentului politic luat cândva.

Dacă Uniunea Europeană nu s-a speriat punând „căruța înaintea cailor”, tocmai dintr-un motiv pragmatic, anume cel al însăși reformulării viziunii integrării într-un anumit context istoric, respectiv că o posibilă uniune politică are nevoie de un instrument pentru a fi realizată, noi am fost tentați să ne blocăm în tradiția istorică, dar și în „tradiția” întârzierilor de a „livra” ceva necesar în propriul interes național.

Criza financiară, criza Zonei Euro și chiar criza Euro au alimentat propria noastră neîncredere, chiar și atunci când înțelepți ai Uniunii au declarat, dintr-o convingere greu înțeleasă de mulți din teoreticienii noștri, că dacă „*Euro cade, Uniunea cade*”.

Întrebarea care rămâne este: de ce nu a fost înțeles acest strigăt sau măcar ordinea lucrurilor pe care le-a conținut (și nu este numai cazul nostru!), când tot noi știm că un stat poate dispărea, dar ceea ce rămâne este banca centrală și tezaurul ei, inclusiv moneda, chiar după destrămarea ireversibilă a unei statalități? Realitatea cruntă a momentului crizei Euro, poate și din cauza imperfecțiunii tehnice a proiectului Euro, a impus, după cum s-a văzut, salvarea cu prioritate a monedei unice pentru a nu pierde tot proiectul integrării europene.

Până a ne exprima asupra fondului discursului președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, privind Starea Uniunii 2017, trebuie să ne aplecăm asupra formei, care exprimă o stare de spirit ce s-a vrut transmisă statelor membre. Discursul este unul personal, asumat ca lider al unei structuri de o importanță vitală în creionarea politică și tehnică a destinului Uniunii de acum încolo. Nuanța de romantism sesizată de premierul Olandei, Mark Rutte, combinată cu optimismul respectiv, întărește în esență faptul că trecutul glorios al Uniunii poate fi perpetuat numai făcând „ceva” la un moment oportun.

Uniunea Europeană, prin trecutul ei, a fost și pentru România un punct de atracție, pe care, la un prag de istorie, a reușit să și-l facă tangibil. Chemarea de fond a lui J. C. Juncker este că nu ne putem opri aici, iar pentru ușurarea deciziei naționale ***ni se propune un nou scenariu, al șaselea***, care nu este altceva decât sinteza turului de forță făcut în statele membre pentru consultarea în materia consensualizării celorlalte cinci scenarii anterioare. Propunerile sunt clare, coerente pentru un plan de acțiune care poate fi convenit și, atenție, posibil cu o majoritate calificată. Oportunitatea trecerii la Euro, așa cum observă mulți analiști, este reprezentată de propunerea-cheie, respectiv posibila implementare a unui mecanism de

preaderare pentru țările care doresc să adopte moneda unică. Este doar o mână întinsă sau un interes definit discret, că o Uniune mai puternică înseamnă o piață unică cu o monedă unică extinsă la mărimea ei?

Iată întrebarea față de care potențialii beneficiari ai mecanismului propus nu par să fie cu toții încântați, pentru că, după opinia noastră, rămânem închistați în argumente lipsite de viziune. Nu negăm că există temeri și din partea „oferanților”, dar la acest moment al Europei observăm o prelungire a tarelor egoismului și nu a exprimării ferme a solidarității și coeziunii din partea unor parteneri europeni. Parteneri care, după ce și-au creat o prosperitate durabilă chiar pe seama celorlalți parteneri europeni, își identifică probleme majore de moralitate numai față de propriii cetățeni, nu și la nivelul responsabilității global-regionale.

Cu scuze pentru duritatea aserțiunii noastre, poate noi nu am înțeles fundamentul, sensul și obiectivul integrării economice, dacă în loc să ne preocupe un nivel generalizat al unei prosperități ne încurcăm în barierele atingerii ei. Oare care mai este sensul corelației dintre prosperitate și securitate atunci când vorbim de pacea pe continent? De ce viitorul imediat al Europei constă în realizarea unei Uniuni a apărării și securității?

Subterfugiile sau chiar bunele intenții ne dau argumentele solide asupra urgenței adoptării Euro, motivațiile bune sau rele ale celor care împiedică acest lucru trebuind valorificate de pe poziția de buni negociatori. Discursul lui Juncker a produs „prozeliți și supărați”. Chiar unii prozeliți au aceleași rezerve. De exemplu, ministrul german de finanțe, Wolfgang Schauble, spune că adâncirea cooperării pe baza extinderii Zonei Euro intră în viziunea Berlinului, „dar este clar că toate condițiile trebuie îndeplinite”. Dintre cei supărați, vehemența Olandei și Austriei continuă cu aceeași ardoare menținerea la distanță a României de Spațiul Schengen și Zona Euro. Ungaria și Polonia pedalează pe drumul înfundat al criticilor cedărilor de suveranitate, negând practic statutul lor de stat membru al Uniunii. Dar, propriile lor argumente se contrazic atunci când se pune întrebarea

„Ce este de făcut?”. România, credem, trebuie să iasă din capcana incoerențelor între ceea ce trebuie făcut și ceea ce se poate face.

J. C. Juncker, personalitate europeană care a demonstrat rezultate în funcțiile politice avute în țara sa și în Uniune, este șansa României de a participa la dialogul vizând aderarea la Zona Euro, măcar prin adoptarea ERM II, ca instrument de protecție față de slăbiciunea competitivității sale (idee elaborată de Fritz Scharp și reluată de Lukas Vesely în articolul „*Can Europe Converge on What Convergence Should Mean*”, Social Europe, aprilie 2017). Se pare că în (ne)înțelegerea convergenței găsim cheia viitorului monedei Euro și al Zonei Euro, deocamdată diferită prin prisma modelului economic, să spunem adoptat de țările nordice și cele sudice ale Uniunii.

România trebuie să marșeze pe ideile lui J. C. Juncker, conținute în reiterarea tezelor privind o *Uniune a valorilor*, o *Uniune mai puternică* și o *Uniune mai democratică*. Reluăm din discurs următoarea frază: „Dacă vrem ca moneda Euro mai degrabă să unească decât să divizeze continentul nostru, atunci aceasta ar trebui să fie mai mult decât moneda unui grup select de țări. Euro are vocația de a fi moneda unică a Uniunii Europene în ansamblul său”.

Avem de negociat „condițiile”, dar avem și propunerea de a fi creat un instrument de aderare la Zona Euro, care să ofere asistență tehnică și chiar financiară țărilor decise să intre în Zona Euro. Poate ar fi bine să fim cei care descurcă ițele invitației într-o Uniune deocamdată divizată, printr-un caiet de sarcini sau o foaie de drum în care să ne regăsim cu forța de a fi mai bine pregătiți pentru Euro. Desigur, avem de luptat și cu realitățile noastre, reflectate într-un seminar organizat de CursdeGuvernare.ro, la sediul BNR, imediat după discursul lui Juncker. Că sunt triste, osificate sau nu, ele atrag atenția asupra substanței eventualelor noastre negocieri cu forțele politice ori cu partenerii care vor un viitor al Uniunii, doar cu unii și respingerea altora.

A fi realiști este o necesitate, dar gestionarea realității este alta. Desigur, nu pot exista înlocuitori la o politică de dezvoltare sănătoasă, așa cum au afirmat Radu Crăciun,

director la divizia pensii a BCR, și Ionuț Dumitru, președintele Consiliului fiscal. Dar nici sintetizarea acestui lucru, apud Ana-Maria Vasile (Wall-street.ro: *Ce ne califică să aspirăm la statutul de membru al Zonei Euro și al nucleului dur al Europei? Mai nimic!*) nu poate fi un punct de sprijin. Este întotdeauna de dorit ca vehemența negării să aibă și propuneri realiste. Altfel, rămânem în retorica descrisă deja, a neputinței, și nu mai este timpul să o prelungim față de „momentul Europei” în care vrem să ne scriem istoria.

Ce este de reținut din ceea ce susține o instituție – ca banca centrală –, sunt următoarele: a) România îndeplinește criteriile nominale de convergență (cele oficializate ca formă și obligatorii, criteriile de la Maastricht), dar sunt necesare și reforme structurale care să consolideze fundamentele economice pentru realizarea unei macrostabilități dinamice, să reducă tensiunile care se pot acumula pe fondul creșterii economice peste potențial, dar, mai ales să întrețină un permanent sentiment favorabil al pieței; b) Euro trebuie tratat ca un proiect politic; ca urmare, adoptarea monedei unice are nevoie de o decizie politică fundamentată pe consens național și în acord cu partenerii din Zona Euro; c) Este nevoie de o foaie de parcurs care să pună accent pe rolul de ancoră a Euro pentru România, inclusiv în sens de securitate; d) Există un cost de oportunitate al amânării adoptării euro, dar decalajele dintre România și Zona Euro (convergența reală de care ne plângem) se pot adânci în timp.

Credem că detaliile tehnice pălesc în fața pierderii oportunității momentului unei decizii politice, întrucât nu vom putea participa la luarea unor decizii care ne privesc în cel mai direct mod și vom pierde exact stimulentele dezvoltării pentru convergența de orice fel. Intrarea României, a leului, în ERM II este fezabilă la acest moment de oportunitate. Acest lucru are nevoie de „un avânt” politic național, un stimulent exact pentru a grăbi convergența reală de care ne plângem. Poate așa cum Uniunea „a pus” Euro înaintea Uniunii Politice, România poate avea curajul de a pune Euro înaintea convergenței reale.

Bibliografie

1. DĂIANU, D., KALLAI, E., MIHAILOVICI, G. și SOCOL, A., *România și aderarea la Zona Euro: întrebarea este în ce condiții!*, Academia Română, 2017.
2. GEORGESCU, F., *Creșterea economică, dezvoltarea României și reducerea sărăciei*, disertație susținută la Universitatea „Valahia”, Târgoviște, 2 iunie 2017.
3. ISĂRESCU, M., „Convergența nominală versus convergența reală”, Conferința *Calea României către Zona Euro*, organizată de Reprezentanța Comisiei Europene și BNR, 2015.
4. LAZEA, V., *România competitivă*, Comitetul de pregătire a trecerii la Euro, BNR, 2016.
5. VESELY, Lukas, „Can Europe Converge on What Convergence Should Mean”, *Social Europe*, aprilie 2017.
6. VOINEA, L., *O perspectivă asupra foii de parcurs pentru adoptarea Euro*, Comitetul de pregătire a trecerii la Euro, BNR, 2015.
7. ***, „Document de reflecție privind viitorul apărării europene”, Comisia Europeană, COM(2017) 315, 7 iunie 2017.

„CHARACTER ASSASSINATION” – ARMĂ OFENSIVĂ ÎN RĂZBOIUL INFORMAȚIONAL

Julian CHIFU*

Abstract

Informational warfare comes with multiple instruments, tools and techniques complementary to the general attitudes and mechanisms specific to the field of alternative narratives, to take advantage of the perception of people, on one side, and to take advantage of the vulnerabilities of a targeted society, on the other¹. And that comes from the fact that conflicts and wars moved from the situation of the confrontation of two armies, to the confrontation of two states/two actors and even to a confrontation of two whole societies².

Discussing about offensive and defensive weapons in informational warfare, things evolved in the direction where the draft of plans for each operation begins with identifying the vulnerabilities of the society that represents the target in an informational warfare. In the democratic societies, the democratic principles and values, human rights and the rule of law, including freedom of speech, free flow of ideas, debates in the public space, mediating between opposite narratives and even free gathering for expressing protest, are instrumentalised as vulnerabilities of a society³ and are subject to planning for using instruments and weapons in an informational operation, for some actors⁴.

One of the most important informational warfare weapons is character assassination. It is the most effective because it targets the personality situated in the critical point of a network in the decision making system of a country. Character assassination is both old and new, appeared together with the humanity and the language, via gossips and the first lies, and has evolved until being theorised in 1950⁵, during the Cold War. It is used not only in informational wars but also in political campaigns, the source of a multitude of such instruments. At the same time, social media has relaunched the impact and capacity of action of such a weapon that harms at a high rate than before, reaching a public very well chosen.

So, character assassination is targeting the personality in a decision making system. The attack using character assassination relates both to the individual at stake and to the public targeted by the attack, and this duality makes the weapon difficult to build and calibrate, extremely nuanced and sophisticated and with high level of effectiveness when being used⁶. Moreover, prevention and defence against such a weapon are even more complicated to identify, build and deploy. The current analysis aimed at identifying what is and what is not character assassination and to establish the characteristics and typologies of such a weapon used in informational warfare.

Keywords: *information warfare, character attack, character assassination, defamation, self-esteem, undermining individual reputation.*

Arma ofensivă în războiul informațional
depinde de țintă și public, deopotrivă.

Războiul informațional reprezintă crearea
de realități alternative prin pervertirea
adevărului obiectiv – realizat pe baza datelor,
faptelor și argumentelor concrete –, **răstălmă-**

cirea lui, prin utilizarea unei combinații de
elemente, fapte și bucăți de adevăr selectate,
interpretate, combinate cu raționamente alterate
prin utilizarea de silogisme, sofisme, propagandă,
interpretare forțată, totul împănăt cu o multitudine
de minciuni.

* *Julian CHIFU este președintele-fondator al Centrului de Prevenire a Conflictelor și Early Warning București, profesor la Departamentul Relații Internaționale al SNSPA, specializat în Analiză de Conflict și Decizie în Criză, și a activat în perioada 2011-2014 în calitate de consilier pentru Afaceri strategice, securitate și politică externă al Președintelui României.*

Obiectivul general, principal, al războiului informațional este acela de a determina, de a controla sau măcar de a **altera decizia strategică**, de politică externă, securitate și apărare, de pervertire sau îngreunare a instrumentelor destinate componentei militare a unui stat și de afectare a funcționării, dacă nu chiar de blocare a unor elemente ce țin de securitatea unui stat. **Instrumentul și mecanismul** pentru a atinge acest obiectiv sunt folosite cu scopul de a determina publicul, cetățenii, grupurile de presiune pregătite și condiționate, organizate și dirijate, să **preseze autoritatea** pentru a o îndepărta de la soluția obiectivă identificată pentru decizia într-un anumit moment pe baza lipsei de susținere, ba chiar a opoziției populației.

Bătălia narațiunilor alternative, a „adevărurilor alternative”, a devenit cea mai insidioasă modalitate de construcție a convingerilor. Dar ea se bazează pe **grupurile și tipurile de public vizate** pentru fiecare operațiune în parte, pe o țesătură vastă de cunoaștere a pregătirii, înclinațiilor și așteptărilor publicului țintă, propensiunilor și frustrărilor acestuia. Evident că instrumentele nu privesc doar informația ca atare, ci se referă și la alte componente mai subtile, care țin de emoții fundamentale, de context, valorizarea oportunităților oferite de evenimente în derulare, și de starea de spirit creată la nivelul unei populații vizate, pentru a inocula un anumit tip de raportare la subiect.

Realitatea alternativă pervertește percepția unei populații vizate, într-o combinație de operațiuni psihologice – *PSYOPS*, alături de dezinformare și propagandă, utilizând convingeri fundamentale, sentimente și imagini cu impact, cu scopul de a duce publicul țintă spre o percepție pre-definită. Și, în final, întrucât publicul are deja o opinie, percepția a luat locul realității⁷ și, indiferent ce argument sau dovadă a adevărului ar fi prezentate, acestea ar trebui să înfrunte acest blocaj al percepției deja formate.

Una dintre cele mai importante arme în războiul informațional timpuriu este *character attack* (atacul la adresa caracterului, a reputației), respectiv *character assassination* (distrugerea

reputației). După cum am văzut mai sus, atacul nu trebuie să se bazeze neapărat pe date reale⁸ și e dependent, în același timp, de *persoana vizată ca țintă* (poate fi și un grup de persoane sau o instituție, chiar o țară⁹), dar și de *publicul care este vizat* spre a-și schimba părerea despre persoana țintă. Obiectivul e cel important, respectiv eliminarea adversarului din spectrul public, eliminarea din competiție sau măcar marcarea sa fundamentală cu o engramă, o țară de natură psihologică, sau cu o vulnerabilitate de reacție la o anumită temă care să-i altereze capacitatea de decizie și de manifestare, de competiție sau de combat, chiar dacă rezistă unui atac la prestigiul și reputația sa.

Ce este *character attack*/character assassination

Fundamentul *character assassination* se bazează pe puterea de impact a percepțiilor create de cuvinte și imagini¹⁰ în *a răni, a devasta sau a distruge complet chiar statutul, caracterul, reputația, prestigiul cuiva*. În primele două niveluri cu grad de impact diferit, vorbim despre *character attack*, în timp ce distrugerea completă sau eliminarea cuiva din spațiul competiției înseamnă *character assassination*. Neeliminarea din luptă a unui combatant, din motive de încăpățănare sau teribilism ale acestuia, nu înseamnă că o acțiune de tip *character assassination* nu a reușit pe deplin. Atât timp cât publicul vizat reacționează și-și formează opinia, părerea, pe baza rezultatelor atacului, retrăgându-și susținerea pentru persoana-țintă, înseamnă că atacul e reușit, respectiv capacitatea competițională este ruinată pe deplin, chiar dacă persoana rămâne în cursă sau în funcție. Unica diferență ține de *posibilitatea victimei de a se reabilita*.

Există cazuri (reduse ca număr și impact) de personalități care au supraviețuit unei acțiuni reușite de *character assassination* și care, rămânând în funcție, în contextul unui eveniment cu impact major care a avut loc în momentul ieșirii lor deplină din orice competiție, au reușit să valorifice o asemenea oportunitate de vizibilitate și să performeze într-atât încât acțiunea anterioară de *character assassination* să nu mai conteze, efectele să fie șterse cu buretele, iar calitățile sale

individuale și oportunitatea valorificată cu forță și bun simț, fără ostentativitate sau fugă după imagine, dar evident apreciată profesional, să inverseze trendul generat de atacul originar de tip *character assassination*.

Cazul clasic este cel al fostului primar al New York-ului la 11 septembrie 2001, Rudolph Giuliani, care era asociat cu Mafia, implicat în cazuri de corupție, cercetat de fisc, în proces de divorț și bolnav de cancer, pe deasupra, dar care a reușit să gestioneze evenimentele tragice de la 11 septembrie cu mare acuratețe profesională, să ia deciziile corecte de recompunere societală a orașului în fața atacului terorist, prin reuniunea masivă a mulțimii în Times Square pentru a jeli împreună morții și a reclădi speranța – un gest politic cu un risc masiv, dacă un nou atac avea loc – încât acest gest l-a transformat în *Primarul Americii*, i-a dat o bază politică solidă, a candidat la Președinția SUA și azi se află în echipa lui D.Trump. Dar condițiile pentru un asemenea salt sunt excepționale, ba chiar unii ar spune că Giuliani nu a fost subiect al unei operațiuni informaționale de *character assassination*, ci doar subiect al propriilor sale acte și fapte anterior lui 11 septembrie. Pentru o asemenea operațiune de *character assassination*, intenția, planificarea, existența atacatorului (nu numai a celui care profită de operațiune)¹¹ sunt absolut necesare.

Putem, deci, spune, ceea ce NU este *character assassination*: reacția genuină, naturală, a presei, a mass mediei, relatarea unor fapte reale și clare, a rezultatelor unor anchete, a acțiunilor instituțiilor statului care probează, în fața instanțelor, acțiuni și fapte ale unui personaj public sau politic. Nu este *character assassination* sau *character attack* acțiunea autentică legată de relatarea evoluțiilor curente, fapte reale, chiar dacă aceste relatări sunt însoțite și de interpretări subiective, forțate, sau opțiuni politice și opinii sunt implicate în relatările legitime ale presei.

Character assassination presupune intenție, planificare, urmărirea unui plan și aplicarea lui cu mijloace diverse, nu întotdeauna reale, cu elemente de *fals* și *fake news*, cu montaje și insinuări, cu zvонuri și construcții artificiale anonime, menite toate, în conjuncție, să vizeze

obiectivul comandat, din spectrul celor evocate mai sus. Și, mai ales, se referă nu la argumente, fapte și combaterea ideilor afișate de persoana țintă, ci la atacul la persoana care emite ideile, la elementele ce o definesc și care validează prin legitimitate ideile sale, care nici măcar nu sunt discutate într-un asemenea proces.

Un concept ce traversează multiple domenii

Caracterul, în sensul în care este folosit în sintagma *character assassination*, se referă la aspectele de natură morală ale experienței și comportamentului unui individ¹². Dacă temperamentul are o relevanță de natură psihologică și e mai degrabă nativ, ține de impuls, de biologie, personalitatea ține de suma caracteristicilor stabile, de reacție și comportament ale unui individ, iar caracterul are de-a face în mod specific, în această definiție și înțelegere a *character assassination*, cu aspectele etice și morale, cele care dau substanța credibilității și legitimității unei personalități.

Fiind vorba despre aspecte de natură morală, evident că impactul lor ține de public și de standardele reale sau de capacitatea de absorbție a unor asemenea știri. De exemplu, în Franța, vestea despre „familiile paralele” ale lui François Hollande nu l-au afectat electoral, în timp ce aceeași informație în SUA ar fi determinat excluderea definitivă a sa din viața politică. E vorba aici de aparențe și reguli general acceptate, despre așteptări ale publicului, nici măcar de obișnuințele comunității, cât de standardele sale – cu nota de ipocrizie și snobism pe care ele le pot conține (la noi se spune „să faci ce spune popa, nu ce face popa”). E vorba despre respectarea aparențelor, despre a face „ceea ce se cade”, a evita gesturile și acțiunile care „nu se fac” pentru că „e rușine”, „te știu vecinii”, „ne cunoaște lumea bună și ne facem de râs”. Iar pentru un conducător, pentru un aspirant la încrederea publică, standardele și exigența societății sunt mai înalte decât ale oamenilor de rând care pot greși, dar nu vor să conducă obștile și nici nu au pretenții de a fi iubiți, crezuți, urmați.

Figurile publice care ocupă poziții importante de autoritate, reprezentare și vizibilitate – împărați, regi, președinți, generali, episcopi,

formatori de opinie, profesori, moraliștii înșiși – trebuie să „adere cu maximă ostentativitate și obstinație la morala generală și normele standard de comportament, ca și la așteptările publicului”¹³ despre personalitatea celui care ocupă o anumită poziție. Un actor sau un om de creație are libertăți mai mari decât un mitropolit, un judecător sau un membru într-o comisie de etică a unui partid. Trebuie să-și mențină reputația bună pe termen îndelungat, în orice caz atât timp cât sunt în funcție. Doar așa își păstrează sprijinul publicului relevant pentru funcție și, mai ales, relevant pentru ei înșiși.

Prin urmare, *character assassination* nu se referă doar la persoana țintă, nu se referă doar la un tip de public, ci la mai multe. Mai întâi, cele care asigură menținerea în funcție a persoanei în cauză, publicul sau decidenții de care depind menținerea și exercitarea eficientă a funcției, dar poate mai important aici, la arma ofensivă din cadrul războiului informațional pe care o reprezintă *character assassination*, publicul care contează pentru persoana în cauză, publicul de referință, cel a cărui pierdere determină pierderea stimei de sine, a susținerii în cadrul castei profesionale și a elitei de care aparține.

Deci, conceptul în sine ține de numeroase domenii de studiu, de la psihologie, psihosociologie, științe politice la comunicare politică și publică. Din fiecare aceste domenii se desprind elemente relevante pentru a cunoaște resorturile construcției armei ofensive din războiul informațional numită *character assassination*. În plus, de la fiecare provin elemente de nuanțe, dozaj, subtilități și sofisticarea necesară planificării unui atac pentru a evita *victimizarea țintei* sau *indolența sau indulgența publicului*, ba chiar susținerea acestuia pentru personalitatea-țintă a atacului, odată ce atacul este ostentativ și creează efecte secundare contrare majore. Aici se găsesc sursele greșelilor din utilizarea *character assassination* ca armă în războiul informațional, dar și elementele ce dau *formulele de supraviețuire* unei asemenea operațiuni și a lecțiilor învățate pentru a *contracara un asemenea atac distructiv*.

Din punctul meu de vedere, se poate discuta despre o operațiune reușită de *character assassination* și atunci când faptele și atacul nu

sunt publice, dar perspectiva atacului este folosită pentru a *constrânge* ținta vizată să acționeze într-o anumită manieră. *Condiționarea* sau șantajul, respectiv cu expunerea unor elemente importante, pot avea drept rezultat plierea celui vizat pe așteptările și direcțiile sugerate/impuse de grupul atacator. În plus, și varianta renunțării la funcție, a demisiei, e de aceeași factură și are aceeași relevanță, respectiv atacul de tip *character assassination* și-a atins ținta, chiar dacă nu e vizibil spațiului public. Această perspectivă impune cercetarea și evaluarea cu atenție a acestor evenimente din viața profesională a unei persoane, în trecutul său, care îi creează vulnerabilități și o fac neacceptabilă ulterior într-o altă funcție publică.

Noțiunea de *character assassination*

Character assassination reprezintă operațiunea de distrugere deliberată a reputației unui individ, instituție, grup sau țară¹⁴. Țintele unor acțiuni încadrabile în tipologia *character assassination* sunt lideri politici, oficiali, celebrități, oameni de știință, figuri publice, sportivi. În cadrul operațiunilor, ei sunt vizați de acțiuni ce privesc elemente individuale, precum viața personală, comportamentul, valorile, identitatea, încrederea în sine și în alții/ apropiați (le sunt zguduite credințele și aspirațiile prin asemenea atacuri). Instrumentele folosite: detaliile bibliografice le sunt alterate, interpretate sau fabricate; elemente intime și momente personale sunt făcute publice; le sunt puse sub semnul întrebării realizările profesionale și personale, contextul familial, etnicitatea, comportamentul sexual; le este chestionată buna credință și intențiile bune din acțiuni, folosindu-se exagerările, bătaia de joc și ironia, alegațiile, insinuările și minciunile. Scopul este acela de a afecta (în cazul atacurilor) și de a distruge (în cel al *character assassination*) postura morală a persoanei (grupului, instituției, statului) în ochii publicului și generarea unui răspuns emoțional negativ al publicului împotriva țintei unui asemenea atac.

O nuanță merită evidențiată aici între procesul de *character assassination* împotriva unui grup, mișcări, etnii, instituții sau țări și procesul de

creare a imaginii dușmanului¹⁵, element utilizat în etapa de polarizare în conflict. Instrumentarul ar putea fi sensibil identic, dar intenția, obiectivul și planificarea sunt diferite. În prima situație suntem în cazul clasic al distrugerii reputației, în cea de-a doua dorim să polarizăm societatea, să coagulăm susținerea publică în vederea unui conflict emergent, să utilizăm imaginea inamicului existent pentru a estompa nerealizările interne și să deturnăm atenția de la alte subiecte și teme stringente care ar viza tragerea la răspundere a atacatorului.

Defăimarea asociată *atacului la persoană* vizează subminarea credibilității oponentului, pe baza unei strategii retorice¹⁶, și vizează propriul public și mobilizarea sa în vederea conflictului ce va veni, nicidecum distrugerea reputației, ca în cazul *character assassination*. Din contra, în cel de-al doilea caz, s-ar putea să existe interesul de a menține imaginea unui dușman puternic, fioros, care amenință, pentru a putea obține mobilizarea, fapt care nu intră în planificarea distrugerii reputației din primul caz, când obiectivul e altul – deteriorarea imaginii țintei vizate.

Character assassination, ca esență și conținut, a fost introdus în comunicarea politică în Statele Unite la mijlocul anilor '20¹⁷. Conceptul ca atare a fost introdus în cartea cu același titlu a sociologului Jerome Davis¹⁸, în 1950. La bază a folosit emoțiile fundamentale¹⁹ deconstruite, precum frica, ignoranța, invidia/gelozia, catalizatori pentru zvonuri și minciuni despre o persoană vizată.

Punctul major de ruptură și salt l-a reprezentat, în anii '60, *utilizarea televiziunii în dezbaterile politice și competițiile electorale*, cu toată sarabanda de instrumente de comunicare publică, atacuri și formule de apărare în strategiile electorale și pregătirea dezbaterilor publice ale candidaților, care includeau propaganda negativă și atacul la persoană, ulterior chiar atacuri la adresa caracterului (moralei) candidaților. Sociologia și psihologia au adus elemente noi despre *mecanismele de persuasiune* în politică, utilizând emoțiile și percepțiile²⁰. Iar campaniile negative au determinat apariția unui număr mare de instrumente și tactici²¹, utilizabile în *character assassination*.

***Character assassination* – armă în războiul informațional contemporan**

Ca și în cazul războiului hibrid sau al războiului informațional, o întreagă dispută conceptuală între militari și teoreticieni ai studiilor de securitate și studiilor strategice sau ai relațiilor internaționale creează diferențe în a privi lucrurile în instrumentarul nou și vechi. Unii consideră că toate sunt tipuri vechi, care au fost întâlnite din Antichitate, de acțiuni militare sau cu obiective militare cunoscute. În cealaltă parte, există o susținere a faptului că acestea sunt toate conflicte, instrumente și metode ale secolului XXI²². Simplul fapt că orice potențial atacator are acces, ca urmare a apariției Internetului și a social media, la oricine e conectat *online* sau are cont pe un anumit portal de *social media*, reprezintă o diferență calitativă ce depășește saltul de la undele radio și cinematograful la televiziune, în anii '60. Într-adevăr, saltul spre Internet și conectare masivă a permis apariția *social media*, iar prin acest instrument granițele de comunicare nu mai există, globalizarea e realizată și oricine are intenție poate viza spațiul public și cetățenii conectați ai unui stat sau a oricărui alt grup țintă. Am văzut cât de sofisticate pot fi războaiele informaționale²³ și cât de repede se dezvoltă generațiile succesive de război informațional²⁴.

Și în cazul operațiunilor de tip *character assassination*, această realitate a războiului informațional de secol XXI permite utilizarea instrumentarului social media cu asupra de măsură. Astfel, dacă în societățile închise, zvonul, insinuarea, bancul și bârfa jucau rolul major în formulele epocii de *character assassination*²⁵ (dar și supape de detensionare a societății), în epoca contemporană existența *social media* oferă libertăți majore surselor anonime de a lansa și multiplica, prin terți, atacurile de tip *character assassination*. În perioada comunistă, cineva care era bârfit ajungea rareori să știe sau să audă despre bârfa la adresa sa, până în momentul în care nu-i afecta direct familia, reputația, poziția. Astăzi, pe formulele de *social media* consacrate, în grupurile închise, dar și prin formulele de anonim determinate de avataruri și conturi false, pot fi promovate și distribuite, tot fără

cunoștința țintei, dar cu impact mai mare și, mai ales, de la distanță, toate categoriile de atacuri din sfera *character assassination*.

Mai mult, operațiunile psihologice din cadrul războiului informațional pot determina eficacitatea maximă în atacuri de tip *character assassination*, odată ce obiectivul vizat este distrugerea persoanei țintă prin amenințarea cu campania sau utilizarea instrumentarului de acest tip. Eliminarea competitorului fără ca atacul să ajungă public este o operațiune de *character assassination* de succes, cu impact, chiar dacă publicul larg vede numai rezultatul acestei operațiuni, nu și conținutul atacului (amenințării credibile cu atacul) de tip *character assassination* la adresa personalității-țintă vizate.

Societatea Internațională de Studiere a *character assassination*²⁶

În iulie 2011, cercetători și profesori din nouă țări – un grup format din istorici, specialiști în științe sociale, experți în psihosociologie și psihologie politică, s-au reunit la Universitatea din Heidelberg pentru a dezbate arta defăimării în istorie și astăzi. Rezultatul a fost fondarea Societății Internaționale de Studiere a *character assassination*. Elementele fundamentale și lecțiile învățate în acest domeniu sunt: caracterul interdisciplinar – de unde dificultatea detectării și a contracarării operațiunilor de *character assassination*; instrumentarul variat și capacitatea de a atinge diferite grupuri și categorii de public pe baza propriilor aspirații, valori, opțiuni, dezvăluite liber de către acestea pe rețelele sociale.

Mai mult, cea de-a treia generație de război informațional²⁷ permite țintirea individuală a persoanelor la scară largă – deci a tuturor alegătorilor din Marea Britanie, la Brexit, sau a tuturor alegătorilor din Statele Unite, de exemplu –, cu mesaje ce îi interesează și-i afectează direct, pentru care prezintă empatie, elemente care permit unei operațiuni de tip *character assassination* să-și multiplice exponențial impactul, după calibrarea individuală pe un public larg vizat.

Nu trebuie însă uitat că referențialul public/publicuri pentru operațiunile de tip *character assassination* vizează grupurile și decidenții care stabilesc perspectiva alegerii și menținerii persoanei țintă în funcție, dar mai ales publicul care contează pentru persoana-țintă, referențialul său personal și individual, profesional și afectiv. Țintirea acestei componente poate avea un impact mai important decât vizarea publicului larg.

Însă tot aici, gradul de sofisticare trebuie să fie mare și atacul calibrat la nuanță, pentru că vorbim despre persoane-referențial pentru personalitatea-țintă și un public de referință care cunoaște persoana, are legături afective durabile și percepții, credințe și convingeri despre persoana-țintă bine înrădăcinate și dificil de zdruncinat. Sădirea unor dubii sau a unei neîncrederi incipiente reprezintă un obiectiv suficient de ambițios, pentru că orice exagerare poate avea, în acest tip de atacuri, efectele secundare negative dintre cele mai dezastruoase pentru atacator, îi pot crea personalității-țintă o trambulină de vizibilitate și o emoție de susținere prin victimizare care pot decide soarta personalității, a reputației sale, într-o direcție complet opusă celei vizate de atacator.

¹ Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *Război informațional: tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse*, Editura ISPRI, București, 2016.

² Greg Simons, Iulian Chifu, *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*, Editura Routledge, London, 2017.

³ Iulian Chifu, Simona Țuțuianu, *Torn Between East and West: Europe's Border States*, Routledge, 2016.

⁴ Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *The Pattern of the Informational War of the Russian Federation*, Editura ISPRI, București, 2016.

⁵ Jerome Davis, *Character Assassination*, New York, The Philosophical Library, 1950.

⁶ Greg Simons, Iulian Chifu, *Op.Cit.*

⁷ Eric Stern, *Crisis decision making. A cognitive institutional approach*, Dept. of Political Science, University of Stockholm, 1999.

- ⁸ Sergei A. Samoilenko, „Character Assassination“, in Craig E. Carroll, *The SAGE Encyclopedia of Corporate Reputation*, Sage Publication, 2016.
- ⁹ Martijn Icks and Eric Shiraev, *Character Assassination throughout the ages*, Basingstoke, UK, Palgrave Mcmillan, 2014.
- ¹⁰ Ibidem.
- ¹¹ L Sigelman, M. Kugler, „Why the research of the Effects of Negative Campaigning So Inconclusive? Understanding Citizens’ Perceptions of Negativity“, în *The Journal of Politics* 65 (1), 2003, p.45-62
- ¹² K. Danzinger, *Naming the Mind: How Psychology Found Its Language*, London, Sage, 1997.
- ¹³ Eric Shiraev, „Character Assassination: An interdisciplinary approach“, George Mason University, USA, at <https://characterattack.files.wordpress.com/2010/10/character-assassination-an-interdisciplinary-approach.pdf>.
- ¹⁴ Sergei A. Samoilenko, „Character Assassination“, in Craig E. Carroll, *The SAGE Encyclopedia of Corporate Reputation*, Sage Publication, 2016; Martijn Icks and Eric Shiraev, *Character Assassination throughout the ages*, Basingstoke, UK, Palgrave Mcmillan, 2014; Eric Shiraev, *Op.Cit.*
- ¹⁵ S. Keen, *Faces of the Enemy: Reflections of the Hostile Imagination*, San Francisco, Harper, 1988; Pascal Bruckner, *Melancolia democrației: Cum să trăiești fără dușmani*, Editura Antet, București, 1996.
- ¹⁶ D. N. Walton, *Media Argumentation: Dialectic, Persuasion, and Rhetoric*. Cambridge: Cambridge University Press; Idem., *Arguer’s Position: A Pragmatic Study of Ad Hominem Attack, Criticism, Refutation, and Fallacy*, Westport, CT, Greenwood Press, 1985.
- ¹⁷ Deși noțiunea de *Character Assassination* a apărut în SUA, există echivalente pe continent, Rufmord în Germania și Karaktermoord în Olanda. În Rusia există studii despre atacuri la adresa reputației persoanei.
- ¹⁸ J. Davis, op cit.
- ¹⁹ Dominique Moisi, *The Geopolitics of Emotion*, Editura Anchor Books, New York, 2009.
- ²⁰ Doris Graber, *Mass Media and American Politics*, Washington DC, CQ Press, 2009.
- ²¹ H. I. Flower, *The Art of Forgetting: Disgrace and Oblivion in Roman Political Culture*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 2007.
- ²² Greg Simons, Iulian Chifu, *The changing face..., Op.Cit.*
- ²³ Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *Război informațional..., Op.Cit.*
- ²⁴ Iulian Chifu, „Trei generații de război informațional. Nivelul dezvoltării domeniului în partea sa publică“, *Infosfera*, An IX, nr.3/2017, pp. 20-27.
- ²⁵ Piotr Wierzbicki, *Structura Minciunii*, Editura Nemira, 1996; Vladimir Volkov, *Tratat de dezinformare*. De la calul troian la internet, Editura Antet, 2009; Bogdan Ficeac, *Tehnici de manipulare*, Editura Nemira, 1996.
- ²⁶ The International Society for the Study of Character Assassination (ISSCA) - <https://characterattack.wordpress.com/>
- ²⁷ Iulian Chifu, „Trei generații de război informațional. Nivelul dezvoltării domeniului în partea sa publică“, *Infosfera*, An IX, nr.3/2017, pp. 20-27.

ACȚIUNI SPECIFICE RĂZBOIULUI INFORMAȚIONAL ÎN RELAȚIILE FEDERAȚIEI RUSE CU UNELE STATE DIN SPAȚIUL EX-SOVIETIC

Mihaela PANĂ*

Abstract

Our nowadays war is an undeclared one, in which civilians are taking part, where there is no clear line between the state of peace and the state of war, as the intention is to gain the battle of perception, by carrying out propaganda activities, disinformation campaigns which poison the population's mental state, creating thus a parallel reality.

The hybrid war is surprising, characterized by misleading and an innovative creativity in its entire spectrum, which encourages the hazard; it is a war in which you are without even knowing it, where uncertainty and confusion are dominating and paralyze the decision making process at the political and military level; it is a genuine conspiracy where anything is used, at any time and any place, whenever and wherever there is a strategic interest; it contests the current security with a violent force which is apparently irrational, but should not be underestimated.

Russian Federation is considered to be the promoter of hybrid actions in his foreign affairs policy focused mainly on soft power elements. Reality confirmed that hybrid warfare is nowadays a foreign affairs challenge for the world states.

Keywords: hybrid warfare, Information Warfare, New Generation of War–NGW, Internet Trolls.

Introducere

Acțiunile Federației Ruse din ultima decadă au demonstrat că un demers de contracarare a acțiunilor războiului hibrid nu se poate realiza decât prin conștientizarea importanței obiectivelor sale atât în domeniul politicii externe, cât și a celei de securitate.

Analisti politico-militari au afirmat că războiul hibrid nu este considerat o strategie în sine, fiind o formă a unui război clasic derulat cu mijloace multiple¹. Încă dinaintea anexării Peninsulei Crimeea, presa occidentală a încercat să identifice scopurile strategice ale F.Ruse în zona Mării Negre printr-un „joc al intuiției”, însă analizele întocmite în baza acestor ipoteze au surprins doar parțial intențiile Moscovei, fără

a putea prezenta o imagine clară, de ansamblu, asupra adevăratelor sale obiective.

Strategia Națională de Securitate a F.Ruse din anul 2015 definește interesul național ca fiind vectorul scopurilor și intențiilor rusești, concept care a ridicat semne de întrebare în lumea occidentală. Astfel, Occidentul nu pare a înțelege necesitatea menținerii echilibrului între interesele materiale și controlul statal în cadrul procesului decizional din politica externă rusă, fiind evident faptul că această politică pune accent pe prestigiu și statut, pe identitatea, onoarea și demnitatea rusă și nu pe interesele materiale, financiare și economice (chiar dacă și acestea își au importanța lor în strategia rusă)². Hew Strachan afirmă că „marile puteri ale secolului al XIX-lea, care nu

* Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

sunt chiar toate mari puteri ale secolului al XXI-lea, nu și-au pierdut obiceiul de a gândi în modul care le-a conferit acest status anterior”³. Această idee a determinat numeroși analiști să creadă că F.Rusă încearcă să-și recapete statutul de mare putere, fapt total eronat – în opinia Bettinei Renz și a Hannei Smith – Kremlinul deja considerându-se (la nivelul populației și conducerii sale) o mare putere⁴. Implicațiile unei astfel de percepții sunt complexe, F.Rusă conștientizând că trebuie să-și consolideze elementele componente ale unei astfel de puteri.

Moscova consideră că nu are aliați „naturali”, poziția acestora fiind determinată de interese și mai puțin de valori și/sau ideologii comune, motiv pentru care, după ce au instaurat un oarecare echilibru intern (rupt de colapsul fostei Uniuni Sovietice), decidenții ruși au decis refacerea sferei de influență. În acest context, cel mai facil instrument utilizabil este cel energetic. Inițial, nimeni nu a asociat această acțiune rusească cu planul complex de război hibrid, politicile energetice afișând, în aparență, dorința de îmbogățire și prosperitate a statului rus și a unora dintre liderii săi⁵.

În spațiul ex-sovietic, F.Rusă se luptă pentru a-și menține poziția dominantă în fața celorlalte state post-sovietice care au preferat să-și creeze propriile politici externe în funcție de propriile interese, fără ca F.Rusă să reprezinte o prioritate. Pentru Moscova, faptul că foștii săi aliați doreau doar o cooperare economică a fost o surpriză negativă, la fel și faptul că aceste state au început să se reorienteze către alte regiuni și/sau state (UE, China etc.) pentru a recupera dezechilibrele comerciale. În dorința de a preîntâmpina și elimina această realitate și pentru a-și menține statutul de actor regional dominant, F.Rusă a reacționat dur și a implementat propriile condiții de cooperare cu vecinii săi, utilizând diverse instrumente ale puterii de stat, inclusiv forța militară. Tacticile coercitive au determinat reacții mixte în multe din statele fostei URSS, însă acțiunile rusești pot fi explicate doar de dorința F.Ruse de a-și menține influența și statutul în regiune, chiar și prin forța militară, varianta reînființării fostei Uniuni Sovietice prin intermediul expansiunii

teritoriale nefiind validă. Cu toate acestea, unele dintre intențiile F.Ruse, precum și modalitățile de abordare a diferitelor aspecte în vederea atingerii obiectivelor sale, rămân destul de ambigue.

Aspecte privind concretizarea războiului hibrid derulat de F.Rusă

Războiul hibrid pare a explica, așa cum numeroși analiști doresc să creadă, diversitatea instrumentelor utilizate de F.Rusă în acțiunile sale. Totuși, ipoteza conform căreia politica externă rusă este o campanie a războiului hibrid nu este întemeiată. Anexarea Peninsulei Crimeea – punctul de vârf al materializării războiului hibrid derulat de F.Rusă – a fost rezultatul unor multiple acțiuni de subminare a suveranității ucrainene, care au afectat preponderent domeniile politic, economic și informațional. Aplicarea fiecărui element în parte nu ar reprezenta o noutate, dar luate împreună, în numeroase combinații, au generat un război sinergic, focalizat asupra unui scop strategic singular, care a avut drept rezultat o victorie peste așteptările Moscovei⁶.

Pe timpul derulării evenimentelor conexe anexării peninsulei, strategii, analiști politico-militari și militari, factori de decizie occidentali și media internațională au încercat să schițeze un cadru coerent al acțiunilor aflate în derulare, dar, în lipsa unei vizualizări directe, s-au aflat în imposibilitatea adoptării unor contramăsuri adecvate. Unii specialiști consideră că, utilizându-se un nivel minim de violență, nu se poate cataloga anexarea Peninsulei Crimeea drept o acțiune rezultată în urma unui război, în timp ce alți specialiști au catalogat operațiunea drept război asimetric, trupele neregulate fiind

utilizate pentru susținerea forțelor și acțiunii militare convenționale de ocupare⁷.

La polul opus, alți specialiști apreciază că ocupația a fost realizată de trupele rusești, chiar dacă au fost prezente drept forțe neregulate; deci, operațiunea a fost una militară tradițională, cu excepția generată de negarea continuă de către Moscova a implicării sale.

În pofida utilizării sale frecvente, nu există nicio teorie unanim acceptată a războiului hibrid, iar volatilitatea caracteristicilor care însoțesc definirea conceptului a indus și mai multă confuzie în rândul specialiștilor, devenind dificil de etichetat acțiuni precum aceea de a anexa Peninsula Crimeea la F.Rusă.

În realitate, la nivel militar, rușii au conceptualizat angajarea mijloacelor hibride politice și militare ca instrument pragmatic pentru schimbarea unei relații relative de putere, încă din epoca comunistă considerându-se că trebuie realizată „promovarea puterii URSS prin toate mijloacele, în cel mai eficient mod, astfel încât supraviețuirea puterii sovietice să nu fie amenințată”⁸. Aceste concepte de apărare au impus ca forțele militare sovietice să fie alcătuite și pregătite a exploata orice lipsă de opoziție fără a fi forțate să se angajeze în luptă decât în ultimul moment. Astfel, teoreticienii ruși au conceptualizat ideea de *înșelătorie strategică* prin aceea că „în anumite cazuri, atacurile surpriză executate cu utilizarea amplă de *noi arme* pot provoca colapsul rapid al statului a cărui reziliență este scăzută și, drept consecință, structurile sale politice, sociale și economice vor eșua”⁹. Eficiența angajării de noi arme care aparțin spectrului non-militar va crește atunci când victima nu va recunoaște a priori această angajare ca act de război.

Principiile generalului Tuhacevski¹⁰ au fost profund valorificate în actualul război hibrid rus, unde a fost conceptualizată angajarea formelor militare și non-militare de război pentru a ataca ținte politice, informaționale, militare și economice în adâncimea operațional-strategică a adversarului, în vederea subminării abilității acestuia de a procesa realitatea oferind un răspuns eficient. Teoreticianul militar Alexander Svechin, care a conceput Strategia mediului militar rus,

a permis conceptualizarea *scopurilor intermediare* prin extinderea obiectivelor războiului, urmărind subminarea resurselor statului-țintă înainte de introducerea forței militare¹¹.

În contemporaneitate, militarii ruși au adoptat conceptul de *nouă generație de război (NGW)*, deși Occidentul are în vedere războiul hibrid rus și tehnicile sale asimetrice¹². Unul dintre articolele pe această temă, apărut în anul 2013, sub semnătura analiștilor S. G. Chekinov și S. A. Bogdanov, a evidențiat faptul că acțiunile asimetrice, ca parte a NGW, vor reprezenta cele mai eficiente mijloace utilizate de un protagonist ipotetic „*slab*” (referindu-se la F.Rusă) împotriva unui adversar ipotetic „*puternic*” (indicând NATO)¹³. În acest context, cei doi experți au concluzionat că scopul unui viitor război derulat de F.Rusă va fi atingerea unui obiectiv strategic de natură non-militară, prin inițierea acțiunilor asimetrice, substituind utilizarea forței atunci când inamicul are capacitate superioară de a disloca efective¹⁴. Materializarea acestor concepte este evidentă prin studiul acțiunilor F.Ruse împotriva Ucrainei, R.Moldova, și mai recent, împotriva Poloniei, Cehiei și statelor baltice¹⁵.

Șeful Statului Major General rus, generalul Valeri Gherasimov, a publicat un articol în *Voyenno Promyshlennyi Kuryer*, cu titlul „Valoarea științei se află în previziune”, care prezintă perspectiva militară rusească asupra dezvoltării viitoare a războiului și implicațiile acestuia în ceea ce privește știința militară¹⁶. Experiența militară a lui V.Gherasimov este indiscutabil redutabilă, lucrările sale fiind dedicate lumii academice militare (cu precădere Academiei de Științe Militare), reflectând o profundă înțelegere a teoriei militare rusești, respectiv a potențialului de utilizare a științei militare pentru a obține o previziune cât mai reală. Astfel, V.Gherasimov susține că F.Rusă trebuie să evite o posibilă confruntare cu alți actori internaționali, fiind preferabil să abordeze tactica unor contramăsuri adecvate la ascensiunea acestora și/sau identificarea potențialelor vulnerabilități¹⁷. V.Gherasimov – care și-a fundamentat logica pe teoriile lui Aleksandr Svechin – a accentuat faptul că fiecare conflict este unic în felul său, motiv pentru care este necesară cunoașterea cât mai reală

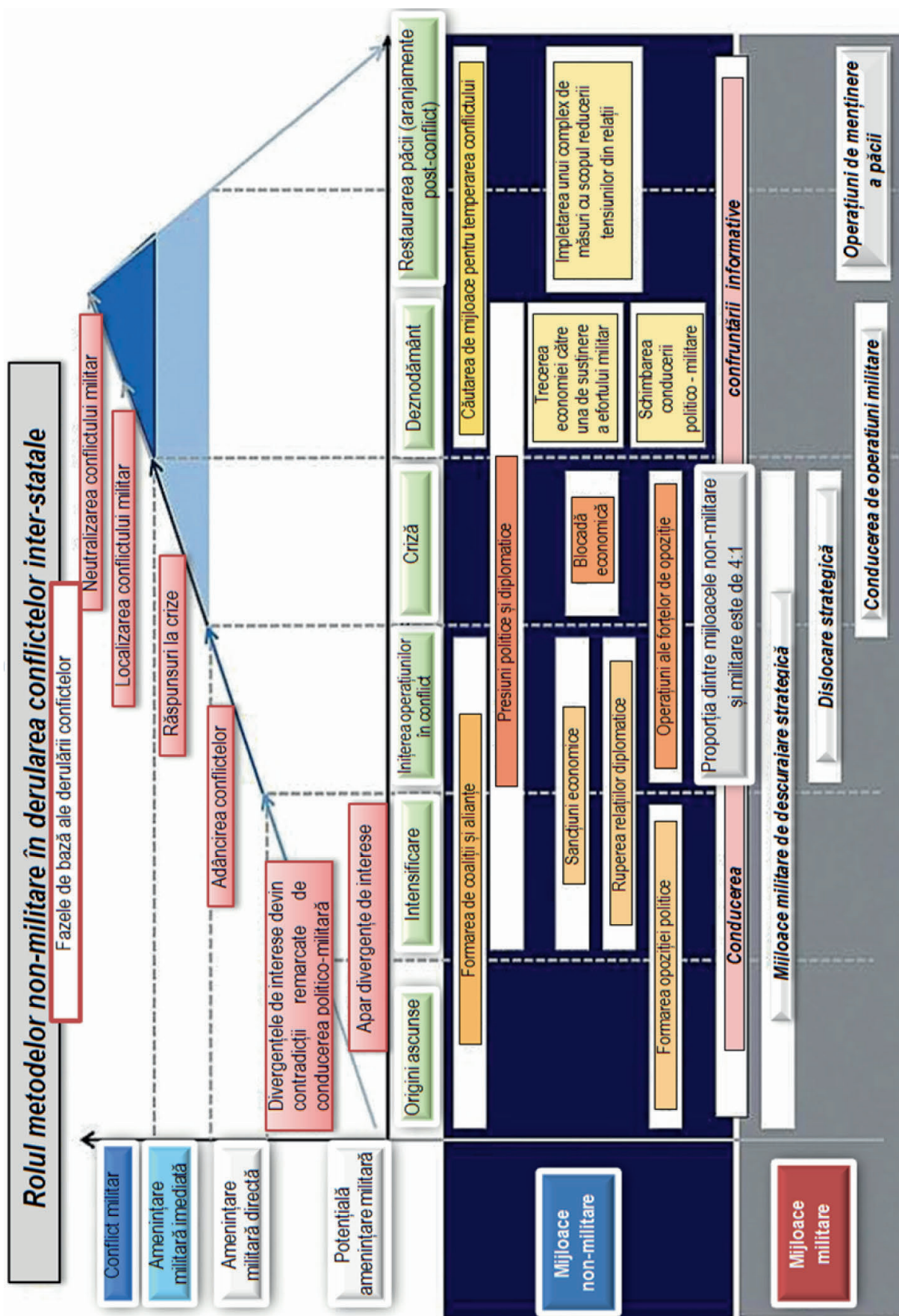

Figura 1: Reprezentarea metodelor non-militare și derularea conflictelor interstatale, în viziunea gl. V.Gherasimov

Sursa: <https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts>

a surselor acestuia, a actorilor implicați și a evoluției acestuia. Totodată, V.Gherasimov afirmă că „rolul mijloacelor non-militare în atingerea scopurilor politice și strategice a crescut, în multe dintre cazuri depășind puterea forței armelor în ceea ce privește eficiența”¹⁸. Toate lucrările și declarațiile lui V.Gherasimov au convins gândirea mediului de analiză militară și politico-militară occidentală că acesta este noul mod al derulării războiului, în NGW fiind redusă utilizarea convențională a forțelor armate.

Reprezentarea grafică realizată de Gherasimov (Figura 1)¹⁹ arată modul în care, treptat, „mijloacele non-militare preiau supremația, în termeni de eforturi angajate în operațiile moderne, raportul dintre operațiunile non-militare și cele militare fiind de 4 la 1”²⁰. Cu alte cuvinte, principalul scop al tehnicilor non-militare hibride ale F.Ruse este de a utiliza calitățile lor asimetrice pentru a învinge un adversar din interior spre exterior, prin aceasta fiind acceptate și acțiunile de subminare a moralului adversarului, a populației din zonele vizate și factorilor de decizie, toate acestea concretizându-se într-un proces care presupune înghețarea societății din interior, ca urmare a unei descompuneri interne, în plină extindere.

După anexarea Pen. Crimeea de către F.Rusă (martie 2014), în rândul specialiștilor s-a propagat un curent conform căruia *modelul Gherasimov* prezintă războiul hibrid rus ca instrument aflat la dispoziția statului și utilizat pentru atingerea scopurilor și intereselor strategice rusești²¹. În realitate, forme ale unui război hibrid au fost derulate de către armata rusă de-a lungul întregii sale istorii, iar *lucrările lui V.Gherasimov dezvăluie într-o manieră rezervată războiul hibrid real purtat de F.Rusă la nivel regional și global*²².

Acesta apreciază că abordarea hibridă a războiului aparține spațiului străin de F.Rusă, indicând amenințările generate de „revoluțiile colorate” la adresa statului rus, subliniind că Moscova a fost determinată să contracareze aceste amenințări prin abordarea războiului hibrid. De asemenea, oficialul rus evidențiază războiul hibrid dus de Occident pentru a destabiliza guverne legitime (evoluțiile legate de „Primăvara Arabă”), precum și experiențele rusești din Siria, explicând că „F.Rusă trebuie să își formeze propriile capacități de conducere a acțiunilor de război hibrid în contextul contracarării activităților hibride ale inamicilor săi”²³.

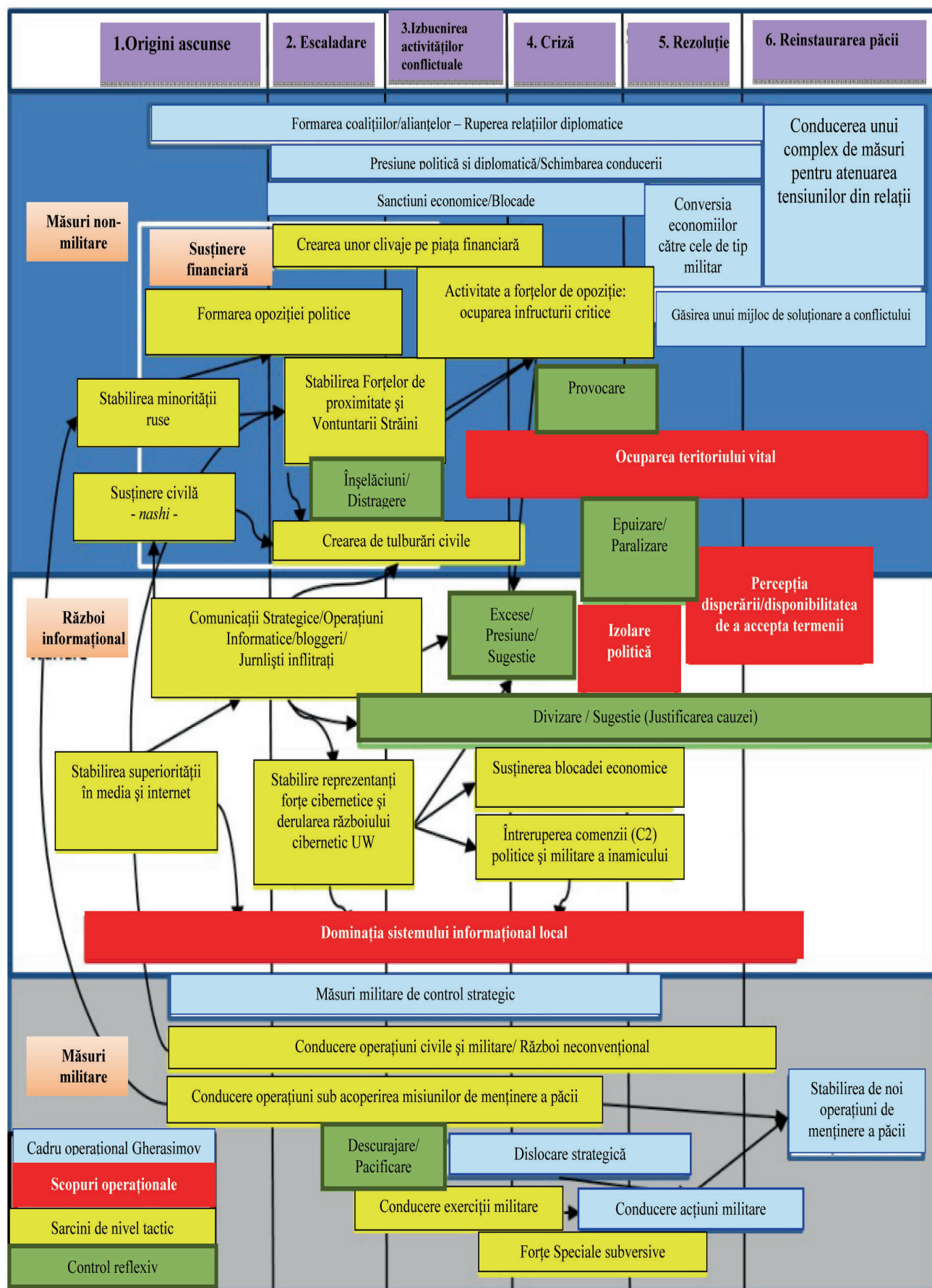
Doctrina militară rusă are în vedere că „unele caracteristici speciale ale conflictului modern” sunt definite de „utilizarea integrată a forțelor armate alături de activitățile politice, economice, informaționale (...)”²⁴. Înființarea, la Moscova, a unui nou Centru aparținând Ministerului Apărării, care să coordoneze în totalitate activitățile de război hibrid ale F.Ruse²⁵, a determinat NATO să admită că noua doctrină rusă este centrată pe operațiunile de tip hibrid întâlnite deja în Ucraina²⁶. În acest sens, aprecierea analiștilor de la Institutul Aleksanteri/ Universitatea Helsinki este edificatoare, aducând în atenție faptul că „războiul hibrid, cu spectrul său larg de metode, poate fi utilizat cel mai eficient de stat într-un proces decizional centralizat, specific conducerii totalitariste”, așa cum este cazul F.Ruse²⁷.

Pornind de la modelul războiului hibrid rus, analiștii și specialiștii occidentali au încercat să realizeze un model al acțiunilor derulate de F.Rusă în Pen. Crimeea și Ucraina. Astfel, analistul olandez A.J.C.Selhorst, luând în considerare acțiunile ruse din Georgia și Crimeea, a realizat o reprezentare grafică unitară, dar detaliată, a cadrului operațional rus (Figura 2), în timp ce analistul american Brian D. Colwell a realizat două reprezentări grafice ale modelului Gherasimov, unul având aplicabilitate pentru Crimeea și celălalt pentru situația din estul Ucrainei (Figurile 3 și 4).

Reprezentările grafice indică faptul că acțiunile specifice războiului informațional – ca parte integrantă a războiului hibrid – sunt vectorii acțiunilor rusești, sinergia aspectelor civile și militare dovedindu-se foarte eficientă în campaniile rusești, chiar dacă controlul și comanda au rămas apanajul componentei militare²⁸.

Rolul războiului informațional în cadrul războiului hibrid derulat de F.Rusă

Războiul informațional reprezintă filonul războiului hibrid purtat de F.Rusă, rolul său esențial fiind acela de a genera și de a susține evoluțiile celorlalte forme ale războiului hibrid, inclusiv intervenția militară. Marea majoritate a lucrărilor specialiștilor occidentali și estici iau drept referință cazul anexării Pen. Crimeea, apreciind că acesta ar putea sta la baza teoretizării abordării ruse a războiului informațional, ca parte a războiului hibrid²⁹.

Figura 2: Detalierea cadrului operațional rus conform modelului Gherasimov
 Sursa: <http://www.militairespectator.nl/thema/strategie-operaties/artikel/russias-perception-warfare>

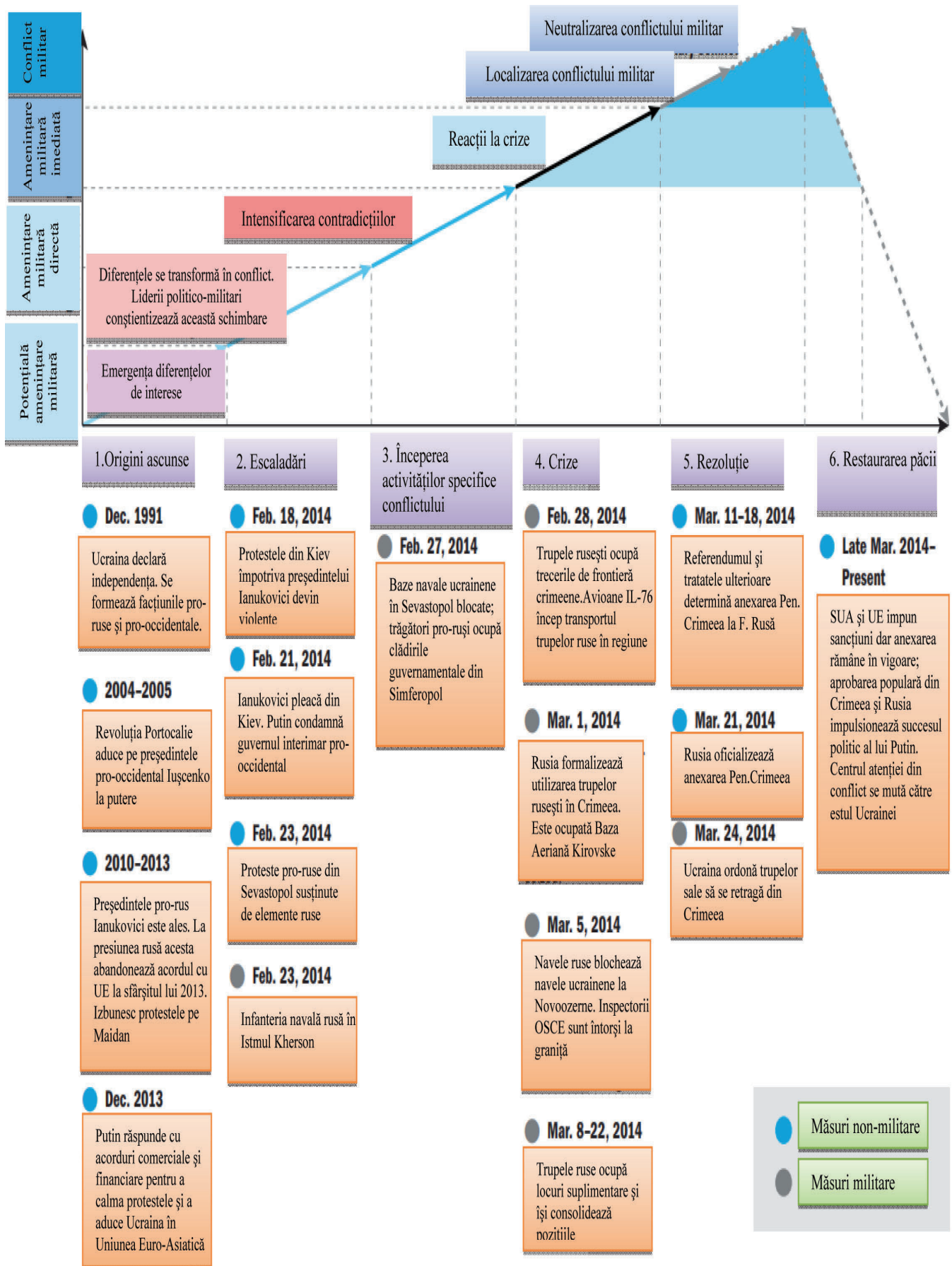

Figura 3: Modelul lui Gherasimov aplicat situației din Crimeea

Sursa: <https://briandcolwell.com/2016/08/4ir-geopolitics-investing-in-russias-asymmetrical-warfare/>

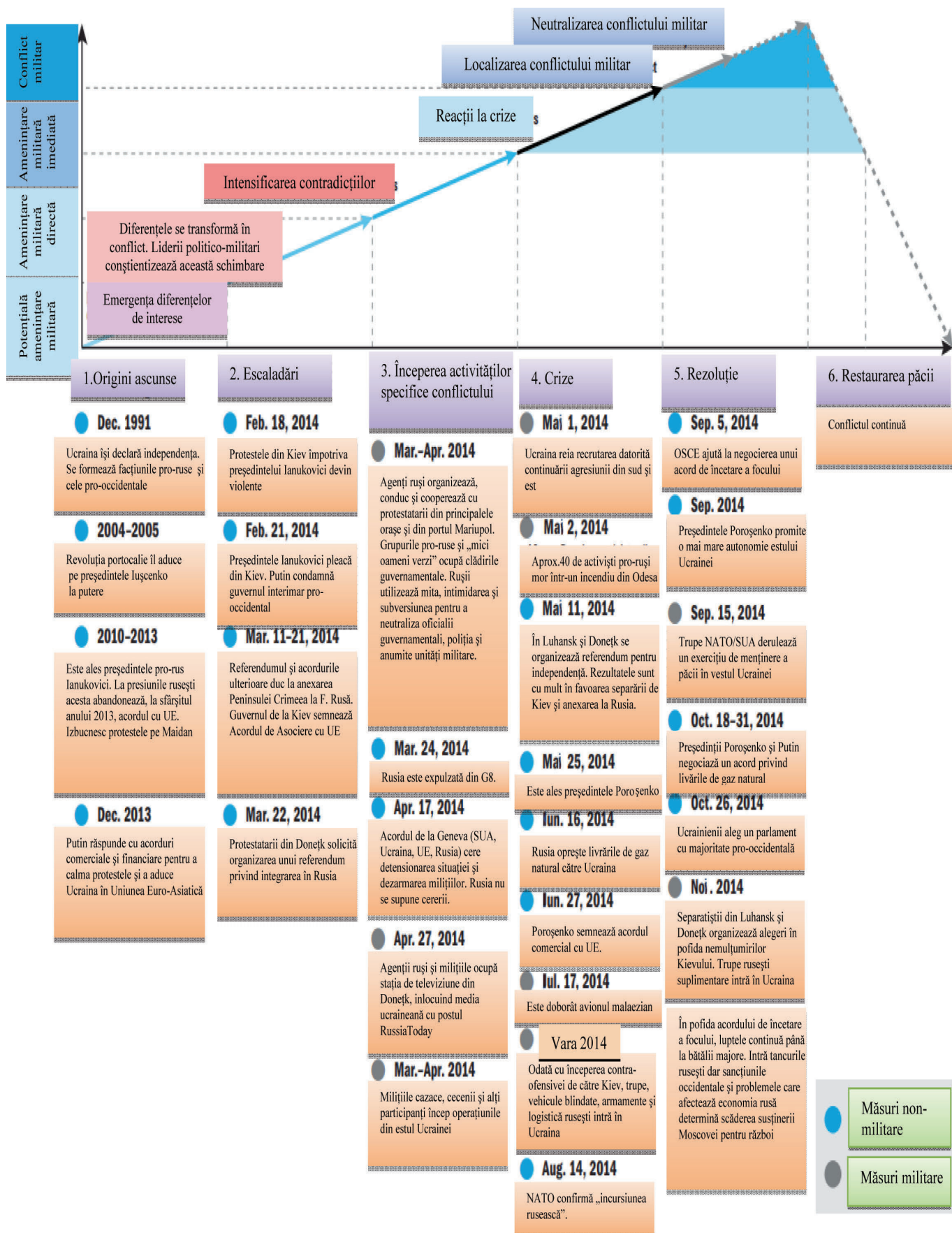

Figura 4: Modelul lui Gherasimov aplicat situației din estul Ucrainei

Sursa: <https://briandcolwell.com/2016/08/4ir-geopolitics-investing-in-russias-asymmetrical-warfare/.html>

Din perspectivă rusească, conceptul *război informațional* este explicat ca fiind un proces auto-generativ și auto-adaptabil la mediu, însă există diferențe clare între definițiile date acestuia de F.Rusă și Occident. În timp ce Academia Militară rusă consideră că *războiul informațional* privește *toate operațiunile informaționale tactice derulate pe timpul ostilităților, nu numai pe cele din timpul războiului*³⁰, specialiștii occidentali apreciază că sunt incluse în acesta doar *inducerea în eroare/înșelăciunea, respectiv furnizarea către inamic de false informații operaționale care vor sta la baza elaborării viitoarelor decizii ale acestuia*³¹. Abordările operațiunilor informaționale din punct de vedere cultural, ideologic, istoric, științific și filozofic, cresc eficiența acestora, dând naștere la noi metode de atac al țintei într-un mod netraditional și creativ, încălcarea suveranității devenind facilă³².

Principiile de bază ale abordării rusești în ceea ce privește securitatea informațională și amenințările din acest domeniu au fost conturate anterior, implementarea și actualizarea, inclusiv adaptarea acestora la noul mediu de securitate, realizându-se prin documente oficiale referitoare la asigurarea securității informaționale³³. Decizia de integrare și utilizare a spațiului cibernetic în vederea facilitării compromiterii proceselor decizionale datează din anii '90, transformarea și evoluția acestora fiind accelerată odată cu războiul din Georgia, din anul 2008, astfel încât în anul 2014, înainte de invazia Crimeii, era evident faptul că operațiunile informaționale care asigurau extinderea manipulării socio-psihologice reprezentau nucleul gândirii/acțiunilor militare ruse³⁴.

De asemenea, linia de separare dintre război și pace poate fi ușor distrusă în mediul cibernetic, provocând daune semnificative inamicului prin diseminarea unor false informații, fără a depăși linia existentă dintre cele două concepte. Cu alte cuvinte, scopul acțiunilor rusești în cadrul războiului hibrid este de a controla informația sub orice formă, spațiul cibernetic fiind un instrument adecvat. Canalele disponibile destinate transmiterii informației în forma dorită de F.Rusă sunt extrem de variate, reale sau false, canale media de știri, campanii de dezinformare sau ademenire, declarații guvernamentale oficiale, discursuri în cadrul unor demonstrații sau adunări, înregistrări video defăimătoare pe YouTube, mesaje directe prin SMS etc.

În acest context, Occidentul consideră că poate contracara campaniile rusești de dezinformare prin aplicarea de contramăsuri precum „prezentarea adevărului”, pornind de la premisa că dezinformările rusești vor eșua din cauza lipsei de plauzibilitate, că negațiile și fabricarea de știri vor fi ineficiente deoarece sunt puerile, existând părți semnificative ale dezinformării rusești care par a fi stângace, contraproductive, evidente și ușor de depistat și contracarat³⁵. Din păcate, această perspectivă, oarecum arogantă, determină ignorarea unui aspect important din campaniile rusești, care nu sunt centrate pe măsura succesului, deoarece dezinformarea rusă nu caută să *vândă* o idee credibilă, ci se focalizează asupra destabilizării societății statului-țintă sau exploatează slăbiciunile societății occidentale, aceasta nefiind nici pe departe o practică recentă³⁶.

Expertul în război informațional și media Ben O'Loughlin aprecia că războiul hibrid dus de F.Rusă nu doar destabilizează simțul certitudinii publicului despre ceea ce se întâmplă în lume, ci subminează caracteristicile fundamentale ale informației și credibilității dezbatelor ce se presupune că se vor desfășura pe baza acestei informații³⁷. În procesul de erodare a adevărului, F.Rusă țintește diverse grupuri ale audienței, exploatând mai întâi asimetria evidentă, plantarea și diseminarea minciunii fiind foarte facile, cu precădere din cauza utilizării Internetului, contracararea acestor acțiuni presupunând timp și muncă intensivă pe diverse paliere.

În acest context, lupta din rețele, lupta informațional-psihologică, îmbracă forme diverse, iar actorii interesați nu se rețin în a le utiliza pentru a-și atinge scopurile strategice pe planurile național și internațional, apelând la lideri de opinie carismatici și cu influență.

Acțiuni specifice războiului informațional în unele state din spațiul ex-sovietic

Analizând cazul *Letoniei*, se observă că acțiunile Kremlinului au vizat aplicarea simultană a unei masive dezinformări și încurajarea populației letone de etnie rusă în a susține clasa politică locală care favorizează dezvoltarea unor legături strânse cu Moscova³⁸. Acțiunile propagandistice derulate de F.Rusă la adresa Letoniei au îmbrăcat diferite forme, apelându-se inclusiv la trecutul istoric – lupta F.Ruse împotriva nazismului. În acest context, Moscova își fundamentează acțiunile evidențiind

perpetuarea unui anumit patriotism moștenit din timpul celui de-al Doilea Război Mondial (care cultivă patriotismul minorității ruse din Letonia împotriva așa-zisilor inamici ai Kremlinului), diferențele din memoria colectivă creând oportunități de dezvoltare a ideilor propagandei ruse. Astfel, *Legiunea letonă* este unul dintre subiectele preferate ale propagandei rusești care face apel la istorie și are în vedere unitatea militară letonă care a luptat alături de germani în cel de-al Doilea Război Mondial. Modalitatea de manipulare a societății letone se canalizează, cu precădere, asupra crimelor de război ale acestei legiuni, membrii supraviețuitori ai unității fiind împiedicați să ofere explicații. În plus, acțiunile unor grupări extremiste de dreapta au permis prezentarea statului leton ca un stat în care a reapărut curentul nazist, ceea ce a generat apariția entităților „antifasciste”, susținătoare ale Kremlinului.

Canalele rusești Rossiya TV (derivație a canalului Rossiya RTR), Canalul 1 și NTV (derivație a canalului NTV Mir) distorsionează procesele de comemorare istorică. Aceste campanii ale canalelor de televiziune sunt retransmise și comentate pe rețelele de socializare (Facebook, Twitter, Draugiem.lv), pe blogurile de limbă rusă din Letonia (rus.delfi.lv, rus.tvnet, mixnews.lv etc) sau agențiile de știri/blogurile din F.Rusă (lenta.ru, gazeta.ru, ITAR-TASS etc.).

Orice comentariu negativ la adresa acestor acțiuni este contracarat rapid de așa-zisii *trolli*, coordonați de Departamentul pentru politica internă de pe lângă Administrația prezidențială rusă³⁹, precum și de organizații non-guvernamentale finanțate de Kremlin sub diferite forme (Consiliul de coordonare a compatrioților ruși din Letonia, Russkiy Mir, Fundația Gorchakov privind Diplomația Publică etc.)⁴⁰. Edward Lucas și Peter Pomerantsev au descoperit *trollii* în media on-line letonă, în limba rusă și letonă. Cel mai mare risc indus de propaganda rusă are în vedere faptul că actualizarea trecutului istoric al Letoniei, cu accent pe mișcările naziste și neonaziste, generează tendințe de respingere la nivelul Uniunii Europene.

În cazul Lituaniei, nu există o minoritate rusă semnificativă, dar vulnerabilitatea acesteia

vine din propagarea unei imagini negative pe plan internațional de către propaganda rusească. Similar cazului leton, F.Rusă a prezentat distorsionat elemente reale din istorie, precum eliminarea populației evreiești de către ocupația germană și colaborarea unor lituanieni cu regimul nazist⁴¹. Astfel, propaganda rusă pune accent pe dificultățile guvernului în restituirea proprietăților evreiești de dinaintea războiului, aspect luat în considerare și în Estonia și Letonia. Din punctul de vedere al valorilor și credințelor, Lituania este încă apropiată de alte state ex-sovietice și ex-comuniste, mai ales în ceea ce privește respectul față de autoritate, instituția familiei și mândria națională⁴².

Majoritatea partidelor politice lituaniene au o agendă socială conservatoare apropiată agendei sociale conservatoare a lui Vladimir Putin (diferită de valorile civilizației occidentale), motiv pentru care populația ar fi nostalgică după epoca sovietică (situația amplificată de efectele crizei financiare din 2008, creșterea șomajului, ritm de creștere economică negativ, nivel înalt al emigrației, clivaje între clasele societății etc.)⁴³.

Subiectele propagandei/dezinformării rusești în Lituania includ o mare diversitate de teme (istorie, religie, cultură, mișcări sociale etc.), încercând să inducă percepția unui stat lituanian slab, dezorganizat și plin de contradicții.

Concluzii

Utilizarea în cadrul războiului hibrid a unei palete de metode și mijloace care se combină, perfecționându-se continuu, reprezintă o amenințare incontestabilă care va atrage, pe cale de consecință, necesitatea reconfigurării strategiilor naționale de securitate ale statelor vizate, acestea fiind nevoite să caute o adaptare eficientă la realitatea versatilă pe care o impune acest tip de conflict.

Derularea războiului informațional rus în Lituania, Letonia, și nu numai, confirmă intensificarea și diversificarea formelor de război informațional (ca parte integrantă a războiului hibrid) practicat de F.Rusă atât asupra statelor aflate în fosta sferă de influență a Moscovei, precum și asupra altor state care în prezent sunt membre ale Uniunii Europene.

Menținerea unei situații de criză în Ucraina și anexarea Peninsulei Crimeea continuă să ofere lecții valoroase în ceea ce privește războiul hibrid derulat de F.Rusă, accentuând rapiditatea cu care trebuie să ne adaptăm la acest fenomen, în cadrul căruia superioritatea informației concurează cu puterea militară. Moscova a demonstrat că dinamica mediului informațional permite acapararea controlului prin manipularea informațiilor care influențează și afectează piețele

financiare, practicile comerciale, politica socială și chiar percepțiile, atitudinile și comportamentele societății în ansamblul său.

Războiul informațional derulat atât la pace, cât și la război, reprezintă nucleul tacticii F.Ruse prin care creează noi și noi obstacole în calea soluționării unui conflict, fiind evidentă necesitatea unui front comun de luptă împotriva acțiunilor tenace și multidirecționale, specifice propagării războiului hibrid.

¹ Bettina Renz, Hanna Smith, *Russia And Hybrid Warfare - Going Beyond The Label*, Project “Russia and Hybrid Warfare: definitions, capabilities, scope and possible responses”, raport 1/2016, Aleksanteri Papers, Kikimora Publications, University of Helsinki, Finlanda, pp.3-5;

² Peter Sherman, „The sources of Russian conduct: understanding Russian foreign policy”, în *Review of International Studies*, 2001, vol.27, Issue 2, pp.249–263;

³ Hew Strachan, „Strategy and Limitation of War”, *Survival - Global Politics and Strategy*, vol.50, 2008, pp.31–54.

⁴ Bettina Renz, Hanna Smith, Op.Cit.;

⁵ Peter Rutland, „Russia as an energy superpower”, *New Political Economy*, June 2008, pp. 203–210, online: prutland.faculty.wesleyan.edu, accesat la 19.09.2017;

⁶ Michael Birnbaum, “Putin was Surprised at how easily Russia Took Control of Crimea”, *Washington Post*, 2015, http://www.washingtonpost.com/world/europe/putin-was-surprised-at-how-easily-russia-took-control-of-crimea/2015/03/15/94b7c82e-c9c1-11e4-bea5-b893e7ac3fb3_story.html?tid=HP_more?tid=HP_more, accesat la 15.03.2017;

⁷ DoDD 3000.07, *Irregular Warfare*, Washington, DC: Department of Defense, 2014, p.14, <https://cryptome.org/dodi/2014/dodd-3000-07.pdf>, accesat la 18.09.2017;

⁸ Raymond L Garthoff, “The Soviet Image of Future War”, Washington DC, Public Affairs Press, online: <https://archive.org/stream/sovietimageoffut030744mbp#page/n7/mode/2up>, accesat la 22.07.2017;

⁹ Idem;

¹⁰ Mihail Nicolaevici Tuhachevski – important comandant militar sovietic, comandantul armatelor bolșevice în timpul războiului polono-sovietic din 1920, șeful Marelui Stat Major al Armatei Roșii (1925-1928) și adjunct al Comisarului Poporului pentru Apărare, fondatorul sovietic al teoriei despre operațiile în adâncime; Richard E. Simpkin, *Deep Battle: The Brainchild of Marshal Tukhachevskii*, Washington: Brassey’s Defence, online: http://srv02.infra.digitaltrends.com/deep_battle_the_brainchild_of_marshall_tukhachevskii_1st_edition.pdf, accesat la 12.05.2017;

¹¹ Richard W.Harrison., *The Russian Way of War: Operational Art, 1904–1940*, Lawrence, University Press of Kansas, 2001, p.129.

¹² Bettina Renz, Hanna Smith, Op.Cit.;

¹³ Chekinov S.G., Bogdanov S.A., „The Nature and Content of a New Generation War”, *Voennaya Mysl’*, No. 10, 2013, online: http://www.eastviewpress.com/Files/MT_FROM%20THE%20CURRENT%20ISSUE_No.4_2013.pdf, accesat la 14.10.2017;

¹⁴ Idem;

¹⁵ Eve Hunter, Piret Pernik, „The Challenges of Hybrid Warfare“, International Centre for Defence and Security, Estonia, 2015, online: https://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Eve_Hunter__Piret_Pernik_-_Challenges_of_Hybrid_Warfare.pdf, accesat la 09.10.2017;

¹⁶ Valeri Gherasimov, „Tsennost’ nauki v predvidenii“, *Voyenno Promyshlennyy Kurier*, 26.02.2013, online: <http://vpk-news.ru/articles/14632>, accesat la 24.04.2017;

¹⁷ Idem;

¹⁸ Idem;

¹⁹ Galeotti Mark, „Time to Think about Hybrid Defence”, *War on the Rocks*, 2015, online: <http://warontherocks.com/2015/07/time-to-think-about-hybrid-defense/>, accesat la 19.10.2017;

²⁰ Dmitry Adamsky, „Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy”, *Proliferation Papers* 54, Institute

- Français des Relations Internationales, 2015, p.23, online: <http://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/pp54adamsky.pdf>, accesat la 10.10.2017;
- ²¹ Ruslan Puhkov, „The Myth of Hybrid Warfare”, *Nezavisimaya Voyennoye Obozreniye*, 2015, online: http://nvo.ng.ru/realty/2015-05-29/1_war.html, accesat la 12.03.2017;
- ²² Bartles Charles K., „Getting Gerasimov Right”, în *Military Review* 96, no. 1, January/Februaruy 2016: pp.30-38;
- ²³ Michael Kofman, „Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts”, *War on the Rocks*, 2016, online: <http://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts>, accesat la 23.10.2017;
- ²⁴ *Russian Military Doctrine 2014*, paragraf 15 (a) și (b) și 12 (a) și (b), online: <https://www.scribd.com/doc/251695098/Russia-s-2014-Military-Doctrine>, accesat la 21.09.2017;
- ²⁵ Centrul Național de Comandă și Control pentru Apărarea Statului (NTUO - Natsional'nyi Tsentri Upravleniya Oboronoï);
- ²⁶ NATO Strategic Communications Centre of Excellence, „Analysis of Russia's Information Campaign against Ukraine”, No. 3, 2014, p.3, online: www.stratcomcoe.org/download/file/fid/1886, accesat la 14.03.2017;
- ²⁷ Bettina Renz, Hanna Smith, Op.Cit.
- ²⁸ Dimitry Adamsky, Op.Cit.
- ²⁹ Ulrik Franke, War by non-military means: Understanding Russian information warfare, FOI report FOI-R--4065--SE, 2015; Koshkin Pavel, „The paradox of Kremlin propaganda: How it tries to win hearts and minds”, *Russia Direct*, 2015, online: <http://www.russia-direct.org/analysis/paradox-kremlin-propaganda-how-it-tries-win-hearts-and-minds>, accesat la 07.02.2017; Nimmo Ben, Anatomy of an info-war: How Russia's propaganda machine works, and how to counter it, CEPolicy.org, 2015, online: <http://www.cepolicy.org/publications/anatomy-info-war-how-russias-propaganda-machine-works-and-how-counter-it>, accesat la 07.02.2017;
- ³⁰ Dicționar de termeni și definiții în domeniul securității informațiilor, Academia Militară a Statului Major General, Ediția 2, Moscova, 2008. apud Keir Giles, *Russia and Eurasia Programme - Russia's New Tools for Confronting the West Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power*;
- ³¹ AJP-3.10, *Allied Joint Doctrine For Information Operations*, online: <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>, accesat la 14.09.2017;
- ³² Thomas Timothy L., „Dialectical versus Empirical Thinking: Ten Key Elements of the Russian Understanding of Information Operations”, *Journal of Slavic Military Studies*, 1998, Vol.11, No.1, pp. 40-62.
- ³³ Giles Keir, „Russia's Public Stance on Cyberspace Issues”, Conflict Studies Research Centre Oxford, UK, online: https://ccdcoe.org/publications/2012proceedings/2_1_Giles_RussiasPublicStanceOnCyberInformationWarfare.pdf, accesat la 30.05.2017;
- ³⁴ Stephen Blank, „Signs of New Russian Thinking About the Military and War”, *Eurasia Daily Monitor*, 2014, online: <https://jamestown.org/program/signs-of-new-russian-thinking-about-the-military-and-war/>, accesat la 15.07.2017.
- ³⁵ Mark Galeotti, „The West is too paranoid about Russia's information war”, *Moscow Times*, 2015, online: <https://www.stopfake.org/en/mark-galeotti-the-west-is-too-paranoid-about-russia-s-infowar/>, accesat la 09.08.2017;
- ³⁶ Christopher Andrew, Vasili Mitrokhin, „The Sword and the Shield: The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB”, *New York Times*, online: <http://www.nytimes.com/books/first/a/andrew-sword.html>, acesat la 10.04.2017;
- ³⁷ Ben O'Loughlin, „The permanent campaign”, *Media, War & Conflict*, SAGE, 2015, Vol. 8(2), pp.169–171;
- ³⁸ Lucas Edward, Pomerantsev Peter, *Winning the Information War: Techniques and Counter-Strategies in Russian Propaganda*, Center for European Policy Analysis (CEPA), Information Warfare Initiative, August 2016.
- ³⁹ Nick Miller, „Finnish journalist Jessikka Aro's inquiry into Russian trolls stirs up a hornet's nest”, *The Sydney Morning Herald*, 2016, online: <http://www.smh.com.au/world/finnish-journalists-jessikka-aros-inquiry-into-russian-trolls-stirs-up-a-hornets-nest-20160310-gng8rk.html>, accesat la 30.10.2017;
- ⁴⁰ Edward Lucas, Peter Pomerantsev, *Internet Trolling as Hybrid Warfare Tool: Case of Latvia*, 2015, Raport distribuit de Centrul de Excelență pentru Comunicații Strategice al NATO și pregătit de Institutul leton pentru Politica Externă, online: <https://www.stratcomcoe.org/internet-trolling-hybrid-warfare-tool-case-latvia-0>, accesat la 30.10.2017;
- ⁴¹ Laurinavičius Marius, *Is Russia Winning the information War in Lithuania?*, Center for European Policy Analysis, 2016.
- ⁴² Yuri Zainashev, „In Lithuania they regret they can't try Gorbachev”, *Vzglyad*, 2016, online: vz.ru/politics/2016/1/27/790919.html, accesat la 03.04.2017;
- ⁴³ „Russia in Europe: The reactionary values agenda”, Open Estonia Foundation, Tallinn, 2016, online: http://oef.rg.ee/fileadmin/user_upload/Russia_in_Europe_Executive_Summary_of_Research_Reports_final_ENG.pdf, accesat la 03.04.2017;

IMPLICAREA FEDERAȚIEI RUSE ÎN ORIENTUL MIJLOCIU

Anamaria MUNTEANU*

Abstract

After the end of the Cold War, Russian Federation felt the need to express, one way or another, an attitude towards the Western approach regarding the world order. Given the current international environment and a seemingly lower involvement of the main international actors, Moscow can consolidate its influence in certain areas of interest, by efficiently using limited resources. In fact, the Russian foreign policy is based on a constant effort to remind the international community that it is a great power and that it has interests in areas including the Middle East, which are to be respected.

Keywords: Russian Federation, Middle East, Syria, foreign policy

„Politica externă a Rusiei nu poate fi politica externă a unui stat de mâna a doua (...). Lumea se îndreaptă către un sistem multipolar. În aceste condiții, trebuie să urmărim dezvoltarea relațiilor cu toată lumea și, în același timp, nu trebuie să ne aliniem niciunui pol de putere individual. Tocmai pentru că Rusia însăși va fi unul dintre poli, configurația 'conducător - condus' nu este acceptabilă pentru noi”.

(Evgheni Primakov, fost ministru de externe
al Federației Ruse,
1996, *Rossiyskaya Gazeta*)

Moscova încearcă să își extindă influența în plan regional...

Între evenimentele care au marcat scena internațională, în perioada ultimilor doi ani, se numără ieșirea Marii Britanii din UE și victoria lui Donald Trump la alegerile prezidențiale din SUA, precum și creșterea sprijinului populației din mai multe state europene pentru partide de extremă dreapta în contextul crizei migrației (evidentă în luna septembrie a.c., cu ocazia alegerilor federale din Germania pentru cel de-al XIX-lea Bundestag). Toate acestea sunt descrise de unii autori¹ drept „simptome” ale intrării sistemului internațional într-o nouă fază a dezvoltării, caracterizată de îndreptarea atenției de către actorii statali, cu precădere, către problemele lor interne, în detrimentul planurilor de extindere din punct de vedere al influenței politice, economice

sau ideologice. Din perspectiva unor autori ruși, aceste schimbări înseamnă și pentru Moscova începutul unei noi faze. Astfel, în perioada care a urmat încheierii Războiului Rece și până în prezent, Federația Rusă a văzut Occidentul drept un punct de referință, în sensul în care s-a văzut nevoită să formuleze, într-un fel sau altul, o poziție față de modelul occidental de ordine mondială². În acest context, Federația Rusă a încercat să își mențină influența asupra unor state care au ales un parcurs european, dar și să profite de ineficacitatea unor decizii sau acțiuni având la bază motivații preponderent ideologice ale SUA sau ale statelor europene.

Într-o abordare a lui Ivan Krastev³, puterile occidentale au interpretat în mod greșit eșecul Kremlinului de a respinge ordinea mondială post-Război Rece drept acceptare a acesteia.

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Încă din 1994, cu mult timp înainte de apariția lui Vladimir Putin pe scena politică națională, președintele rus Boris Elțin și-a exprimat, în mod repetat, nemulțumirea față de ceea ce el, precum și o mare parte a populației ruse, au resimțit drept aroganță a Occidentului. Pe de altă parte, potrivit autorilor ruși, Washingtonul ar fi perceput aceste critici ca o expresie reactivă a unei „mentalități imperialiste depășite, destinată în cea mai mare parte opiniei publice interne”⁴.

În contextul internațional actual, pe fondul unei aparente reduceri a implicării unor actori internaționali majori, Moscova își poate consolida influența în anumite zone de interes, cu utilizarea eficientă a unor resurse limitate.

... și fără o strategie clară pentru Orientul Mijlociu...

Subiectul implicării Federației Ruse în Orientul Mijlociu a fost tratat în numeroase lucrări și articole, însă, în ultima perioadă, acestea au vizat cu precădere implicarea sa în Siria și mai puțin relațiile Moscovei cu alte state din regiune. În prezent, se conturează din ce în ce mai mult necesitatea identificării strategiei Moscovei în ceea ce privește Orientul Mijlociu⁵ – dacă această strategie există – și intențiilor sale pe termen lung.

Este evident faptul că Europa și Asia, în special fostele state sovietice – statele membre CSI și OTSC, prezintă o importanță mai mare pentru politica externă rusă decât Orientul Mijlociu, fapt susținut și de documente oficiale ale Ministerului Afacerilor Externe al Federației Ruse (aprobat de Vladimir Putin în 2013⁶ și 2016⁷), care menționează Orientul Mijlociu spre sfârșitul capitolului „Priorități regionale”. Totuși, deși cu multe discontinuități, prezența și influența Federației Ruse în această regiune au existat încă din perioada Imperiului Rus.

Astfel, la momentul implicării SUA în Orientul Mijlociu, după cel de-al Doilea Război Mondial, prezența și influența Federației Ruse în regiune, precum și în unele zone din Nordul Africii erau deja conturate de aproximativ două secole. Legăturile culturale și religioase cu populația musulmană și creștină din teritoriile care aparțin în prezent Libanului, Siriei, Iordaniei și din teritoriile palestiniene au fost puternice în timpul Imperiului Rus, acest lucru urmând să se schimbe odată cu destrămarea Imperiului Otoman, care a făcut loc, dintr-o perspectivă arabă⁸, influențelor britanice și franceze. Rivalitatea cu SUA în regiune este așadar mai recentă și coincide cu perioada Războiului Rece. Destrămarea URSS și perioada care a

urmat au determinat liderii ruși să se concentreze cu precădere asupra problemelor de natură internă, în special de ordin socio-economic, și să se retragă din regiuni precum Orientul Mijlociu, Nordul Africii și Asia Centrală, deși considerate a fi de importanță strategică pentru interesele Federației Ruse. Astfel, perioada anilor '90 a fost marcată de pasivitatea și chiar absența Federației Ruse din regiunea Orientului Mijlociu⁹.

Venirea la putere a lui Vladimir Putin în 2000 a marcat o schimbare la nivelul politicii externe, care a început să joace un rol mai important în aceste regiuni și să manifeste o asertivitate crescută. Astfel, reorientarea către Orientul Mijlociu și „vecinătatea apropiată” a Federației Ruse (termenul utilizat de către Moscova pentru fostele state sovietice, asupra cărora își exercită în continuare influența) a fost marcată de mai multe vizite la nivel înalt, desfășurate de către Evgheni Primakov în mai multe state din Orientul Mijlociu, între care Iran, Siria, Liban și Iordania¹⁰.

După 2010 și evenimentele asociate „Primăverii Arabe”, Moscova a intervenit pentru a contracara „hegemonia” americană, schimbările de regim și abordarea Washingtonului privind procesul de democratizare al statelor din Orientul Mijlociu. În opinia unor autori, precum Shehab Al Makahleh¹¹, revoluțiile din cadrul „Primăverii Arabe” îi amintesc Moscovei de „revoluțiile colorate”, desfășurate la începutul anilor 2000 în foste state sovietice și în Balcani, cărora, de asemenea, Federația Rusă li s-a opus, considerându-le o amenințare majoră la adresa securității sale naționale și a stabilității pe care a încercat să o recâștige după colapsul URSS. Aceste evenimente, precum și inconsecvența politicilor europene și americane, au permis Moscovei să își asume rolul de putere regională care poate contribui la soluționarea problemelor, într-o manieră diferită de cea occidentală. În acest timp, SUA au încercat să se distanțeze de problemele și conflictele locale din Orientul Mijlociu. Pe de altă parte, adjunctul ministrului de externe rus, Mihail Bogdanov, a avut un rol important din punct de vedere al restabilirii legăturilor cu mai mulți lideri-cheie din statele Orientului

Mijlociu, între care președintele egiptean, Abdel Fattah el-Sisi, președintele turc, Recep Tayyip Erdoğan, și mareșalul libian Khalifa Haftar¹². Noua abordare rusă pentru Orientul Mijlociu oferă, ca alternativă diplomatică, imaginea unui stat puternic, care respectă identitățile naționale ale aliaților săi, precum și ordinea existentă într-o regiune instabilă, caracterizată de volatilitatea situației de securitate.

Politica Moscovei pentru Orientul Mijlociu se înscrie, potrivit lui Stephen Blank¹³, pe linia abordărilor liderilor ruși, de la Primakov la Vladimir Putin. Astfel, viziunea lui Primakov a fost fundamentată pe percepția de slăbiciune pe scena internațională și pe ideea potrivit căreia Federația Rusă trebuie să își recâștige statutul de mare putere. Practic, motorul politicii externe a Federației Ruse este reprezentat de un efort constant de a reaminti comunității internaționale că este o mare putere și are interese în Orientul Mijlociu, care trebuie respectate¹⁴. Însă, pentru a-și recâștiga statutul de mare putere, chiar și la nivel regional, Federația Rusă trebuie să acționeze la nivel global și să contracareze SUA, principalul rival, contrabalansând prezența americană în Orientul Mijlociu.

Politica rusă pentru Orientul Mijlociu este, prin urmare, o componentă critică a strategiei Federației Ruse de a-și reafirma puterea la nivel regional și global.

... urmărește pragmatic câștiguri pe termen scurt și mediu...

Potrivit unor analiști ruși, precum Irina Zvyagelskaya, atitudinile și abordarea Federației Ruse privind Orientul Mijlociu au evoluat în timp și au fost formulate ca răspuns la evenimentele din fiecare țară, reacționând în cazul în care situațiile respective aveau impact asupra intereselor ruse¹⁵. Moscova își percepe politica externă în relația cu statele din Orientul Mijlociu ca fiind non-ideologică, de la destrămarea URSS. De asemenea, consideră că poate discuta cu oricare dintre actorii relevanți din regiune, cu excepția Statului Islamic, iar „stând la distanță de problemele locale” poate menține relații echidistante „cu un mare număr de actori statali

și non-statali, care adesea sunt părți ale aceleiași confruntări”¹⁶. Acesta este, în opinia unor autori ruși, un avantaj pe care Federația Rusă îl are față de Occident, care este caracterizat ca fiind „părtinitor și, din acest motiv, mai puțin flexibil”¹⁷.

Politica externă rusă ar fi astfel ghidată de un „pragmatism pe termen scurt, sau chiar oportunism”, și nu de planuri pe termen lung sau strategii regionale. Moscova evaluează și reacționează la fiecare eveniment în funcție de propriile interese, urmărindu-și obiectivele și având mai puține constrângeri comparative cu Occidentul, ceea ce îi permite o mai mare flexibilitate. Astfel, chiar dacă nu are planuri pe termen lung sau strategii regionale, Moscova are interese pe termen lung, iar de cele mai multe ori acestea nu sunt în conflict cu opțiunile pe termen scurt, „din moment ce Federația Rusă nu este atât de implicată în problemele locale precum SUA”¹⁸.

Unul dintre interesele Moscovei îl reprezintă împiedicarea pătrunderii teroriștilor pe teritoriul rus sau pe cel al statelor vecine, această amenințare fiind din ce în ce mai ridicată, mai ales pe fondul conflictelor recente din Orientul Mijlociu. De asemenea, potrivit unor date recente, aprox. 3.200 de cetățeni ruși s-au alăturat unor diferite facțiuni în conflictele din Siria și Irak din

2014, iar liderii de la Moscova sunt îngrijorați de posibila întoarcere a acestora pe teritoriul rus, precum și de radicalizarea unor cetățeni ruși ca urmare a propagandei Statului Islamic¹⁹.

O altă componentă importantă a politicii externe a Federației Ruse în relația cu statele din Orientul Mijlociu o constituie sprijinul pentru structurile statale existente și guverne, potrivit dreptului internațional, și dezacordul atât față de intervențiile externe pentru schimbarea acestui *statu quo*, cât și față de acțiunile grupărilor de opoziție interne împotriva autorităților statale. În viziunea Kremlinului, schimbarea ar trebui să se realizeze doar prin mijloace și instrumente constituționale ale statului respectiv, nu prin revolte. Pentru autoritățile de la Moscova, menținerea actualelor regimuri în statele Orientului Mijlociu înseamnă reducerea amenințării teroriste, creșterea oportunităților de cooperare economică și diminuarea influenței socioculturale a SUA în regiune²⁰.

La sfârșitul lunii septembrie a.c. s-au împlinit doi ani de când, spre surprinderea comunității internaționale, Federația Rusă a executat o serie de lovituri aeriene în Siria, marcând începutul unei intervenții militare semnificative și susținute. În perioada care a urmat, în principal prin asigurarea sprijinului aerian pentru forțele

guvernamentale siriene, Federația Rusă a contribuit la menținerea lui Bashar Al-Assad la putere, cel puțin pentru moment, și la preluarea controlului asupra orașului Aleppo, modificând cursul războiului civil²¹. Această intervenție, deși în linie cu poziția rusă privind schimbările de regim și explicabilă prin statutul de aliat al regimului sirian, a constituit un element de noutate pentru acțiunile Moscovei post-Război Rece. Totuși, rămâne încă neclar care va fi rolul Federației Ruse în perioada următoare în acest conflict întrucât, chiar în situația ajungerii la un consens în cadrul negocierilor, statul sirian va avea cu siguranță nevoie de sprijin în perioada de stabilizare post-conflict. Totuși, cel mai probabil, războiul civil se va extinde pe o perioadă îndelungată și va fi, în cel mai bun caz, „un Liban la o scară mai mare²², având în vedere clivajele sociale și etnice existente la momentul actual.

Potrivit dreptului internațional, intervenția rusă în Siria este legitimă, din moment ce a fost inițiată la solicitarea guvernului sirian. Totuși, puterile occidentale au acuzat Federația Rusă de agresiune și expansionism. Aceste critici se datorează, potrivit lui Shehab Al Makahleh²³, faptului că SUA și alte puteri occidentale percep o pierdere a propriei influențe în Orientul Mijlociu, în timp ce Federația Rusă câștigă un avantaj strategic în această regiune de importanță pentru securitatea sa națională, inclusiv din perspectiva faptului că mai mulți cetățeni ruși din cadrul populației majoritar musulmane din proximitatea frontierei de sud s-au alăturat unor diferite facțiuni teroriste din Siria și Irak.

... care reprezintă totuși soluții coerente pentru actorii din regiune

În pofida îngrijorărilor pe care le au privind posibilele intenții ale Federației Ruse, guvernele statelor din Orientul Mijlociu văd în Moscova o alternativă acceptabilă la Statele Unite, în special atunci când liderii regionali nu primesc ceea ce așteptau de la SUA²⁴. Deși acest aspect nu poate fi generalizat, o mare parte a liderilor din regiune utilizează acordurile și înțelegerile politice și economice cu Federația Rusă pentru a semnală Occidentului că au și alte opțiuni. Astfel, președintele egiptean Abdel Fattah el-Sisi a încheiat o înțelegere cu Moscova privind livrarea

de armament în valoare de aprox. 3,5 mld. USD după ce SUA a hotărât să suspende acordarea unui ajutor în valoare de aprox. 300 mil. USD către autoritățile de la Cairo, ca urmare a îndepărtării de la putere a președintelui Mohammed Morsi de către forțele armate egiptene²⁵.

Statele din regiune încearcă să își maximizeze avantajele, date fiind mai multe opțiuni, însă majoritatea liderilor nu vor să pună în pericol relațiile bilaterale cu SUA în favoarea acordurilor cu Federația Rusă. Potrivit unor autori, Moscova „nu intenționează să elimine prezența SUA din Orientul Mijlociu, ci să îi submineze puterea și autoritatea”²⁶.

Varianta alternativă oferită de Moscova este percepută, în general, pozitiv la nivelul opiniei publice din mai multe state din Orientul Mijlociu și din regiunile adiacente, cu precădere din statele arabe, în contextul în care abordarea americană este concentrată pe modificarea *statu quo*-ului și impunerea unei democrații liberale, prin instrumente de tip *hard power* și *soft power*. În contextul eșecurilor înregistrate de către SUA în implementarea acestei abordări în Afganistan, Irak, Siria și Libia, regiunea Orientului Mijlociu pare mai predispusă să accepte alternativa rusă.

Potrivit unui sondaj anual realizat de PSB Research²⁷, în perioada 7 februarie–7 martie 2017, pe un eșantion de aproximativ 3.500 de persoane cu vârste cuprinse între 18 și 24 de ani, cetățeni din 16 state arabe²⁸ din Orientul Mijlociu și din regiunile alăturate, atitudinile tinerilor arabi față de Federația Rusă și Occident/SUA s-au modificat semnificativ în ultimii ani. Astfel, s-a observat că, în timp ce anul trecut peste 50% din respondenții din Irak, Yemen, teritoriile palestinienne și Liban considerau SUA „mai degrabă inamic decât stat prieten”, anul acesta numărul statelor arabe ai căror cetățeni au o opinie majoritar negativă față de politica SUA s-a dublat, incluzând acum și Qatar, Libia, Algeria și Egipt. De asemenea, în timp ce, din punct de vedere statistic, anul trecut tinerii arabi considerau SUA drept principalul stat non-arab prieten, Federația Rusă nefiind la momentul respectiv între primele cinci alegeri ale respondenților, anul acesta Federația Rusă a depășit SUA din punct de vedere al procentului de respondenți care au indicat atitudini pozitive.

Aceste rezultate ale sondajelor indică o imagine din ce în ce mai favorabilă a Federației Ruse în rândul opiniei publice, ceea ce poate fi atribuit rolului asumat de Moscova ca protector al poporului sirian împotriva terorismului. Aceasta este și opinia multor sirieni, chiar și a unei părți dintre cei care sunt împotriva regimului lui Bashar Al-Assad²⁹.

Intervențiile americane în Orientul Mijlociu, în principal în Irak și ulterior în Libia, au pus SUA în situația de a fi învinuită atât de către organizațiile teroriste, cât și de către opinia publică la nivelul populațiilor musulmane pentru crizele din regiune. Schimbarea de atitudine, survenită la nivelul noilor generații de tineri arabi, precum și la nivelul populațiilor statelor non-arabe din Orientul Mijlociu, au impact asupra politicii SUA din regiune.

Spre deosebire de politica externă sovietică, în esență ideologică și care urmărea să transmită idei comuniste statelor din zonele de interes, politica post-sovietică a Moscovei este bazată pe naționalismul pragmatic al lui Vladimir Putin, securitate și suveranitate națională, având mai degrabă un caracter non-ideologic. Pentru mulți observatori occidentali, Moscova nu pare să aibă o strategie pe termen lung privind Orientul Mijlociu, natura implicării sale evoluând mai degrabă spre interese punctuale, de oportunitate, și spre obținerea de avantaje pe termen scurt. Pe de altă parte, în pofida faptului că nu poate fi identificată o strategie orientată în mod clar spre un anumit scop, se poate observa în schimb o abordare funcțională, generalizată, orientată spre obținerea de avantaje economice, politice și militare și reducerea pe termen scurt a avantajelor potențialilor adversari. Aceasta este practic o abordare pragmatică, bazată pe resursele disponibile și pe oportunități, cu acțiuni care urmăresc efecte pe termen scurt și mediu, însă reprezintă probabil pentru o parte dintre liderii actorilor statali sau non-statali din Orientul Mijlociu, precum și pentru o parte semnificativă a opiniei publice din unele state din regiune, una dintre cele mai coerente soluții dintre cele propuse de actorii majori de pe scena internațională pentru problemele din regiune.

Bibliografie

1. LUKYANOV, Fyodor, „A Superpower on Autopilot and a Haunting Specter“, articol publicat la 06 iunie 2017 pe site-ul *Russia in Global Affairs*, <http://eng.globalaffairs.ru/number/A-Superpower-on-Autopilot-and-a-Haunting-Specter-18751>
2. KRASDEV, Ivan, „The Rise and Fall of Democracy? Meritocracy?“, articol publicat la 29 iunie 2013 pe site-ul *Russia in Global Affairs*, <http://eng.globalaffairs.ru/number/The-Rise-and-Fall-of-Democracy-Meritocracy-16030>
3. AL MAKHALEH, Shehab, „The Arab View of Russia's Role in the MENA: Changing Arab Perceptions of Russia, and the Implications for US Policy“, publicat la data de 05 octombrie 2017 pe site-ul www.jamestownfoundation.org
4. BLANK, Stephen, „The Foundations of Russian Policy in the Middle East“, 5 octombrie 2017, www.jamestownfoundation.org
5. SLADDEN, James, Becca WASSER, Ben CONNABLE, Sarah GRAND-CLEMEN, *Russian Strategy in the Middle East – Perspective. Expert insights on a timely policy issue*, Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017, www.rand.org/pubs/perspectives/PE236.html
6. SHAPIRO, Jacob L., „Russia – US Relations and the Future of Syria“, 12 septembrie 2017, articol publicat în revista *Russia in Global Affairs*, disponibil online la <http://eng.globalaffairs.ru/valday/RussiaUS-Relations-and-the-Future-of-Syria-18987>
7. CRIMMINS, Dylan, „Egyptian pivot to Russia increases political risk“, 20 februarie 2015, online la <http://globalriskinsights.com/2015/02/egyptian-pivot-to-russia-increases-political-risk/arabyouthsurvey.com/about-survey.html>
8. Site-ul oficial al MAE rus, www.mid.ru (Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation, 2013, 2016)

- ¹Fyodor Lukyanov, „A Superpower on Autopilot and a Haunting Specter“, articol publicat la 06 iunie 2017 pe site-ul *Russia in Global Affairs*, <http://eng.globalaffairs.ru/number/A-Superpower-on-Autopilot-and-a-Haunting-Specter-18751>
- ²*Ibidem*
- ³Ivan Krastev, „The Rise and Fall of Democracy? Meritocracy?“, 29 iunie 2013, *Russia in Global Affairs*, disponibil online la <http://eng.globalaffairs.ru/number/The-Rise-and-Fall-of-Democracy-Meritocracy-16030>
- ⁴*Ibidem*
- ⁵*Ibidem*
- ⁶Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, *Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*, 2013, paragraph 88, document disponibil online în limba engleză la http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186
- ⁷Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, *Foreign Policy Concept of the Russian Federation*, 2016, paragraph 92, document disponibil online în limba engleză la http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248
- ⁸Shehab Al Makahleh, *The Arab View of Russia's Role in the MENA: Changing Arab Perceptions of Russia, and the Implications for US Policy*, publicat la data de 05 octombrie 2017 pe site-ul www.jamestownfoundation.org, pp. 2-3
- ⁹*Ibidem*
- ¹⁰Stephen Blank, *The Foundations of Russian Policy in the Middle East*, 5 octombrie 2017, www.jamestownfoundation.org, pp. 2-4
- ¹¹Shehab Al Makahleh, *Op.Cit.*, pp. 2-3
- ¹²*Idem*, p. 4
- ¹³Stephen Blank, *Op.Cit.*, p. 3
- ¹⁴*Ibidem*
- ¹⁵Irina Zvyagelskaya, *Russia, the New Protagonist in the Middle East*, Aldo Ferrari, ed., *Putin's Russia: Really Back?* Milan: Italian Institute for International Political Studies, July 2016, pp. 73–91, *apud.* James Sladden, Becca Wasser, Ben Connable, Sarah Grand-Clemen, *Russian Strategy in the Middle East – Perspective. Expert insights on a timely policy issue*, Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017, www.rand.org/pubs/perspectives/PE236.html, p. 2
- ¹⁶Irina Zvyagelskaya, *Op.Cit.*
- ¹⁷James Sladden, Becca Wasser, Ben Connable, Sarah Grand-Clemen, *Russian Strategy in the Middle East – Perspective. Expert insights on a timely policy issue*, Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017, www.rand.org/pubs/perspectives/PE236.html, p. 2
- ¹⁸*Idem*, pp.3-4
- ¹⁹Catherine A. Fitzpatrick, “How Many Russians Are Fighting for ISIS? A Brief History of the Kremlin's Arbitrary Numbers”, *The Interpreter*, December 20, 2016, <http://www.interpretermag.com/how-many-russians-are-fighting-for-isis-a-brief-history-of-the-kremlins-arbitrary-numbers/>, *apud.* James Sladden, Becca Wasser, Ben Connable, Sarah Grand-Clemen, *Op.Cit.*, p.4
- ²⁰James Sladden, Becca Wasser, Ben Connable, Sarah Grand-Clemen, *Op.Cit.*, p.4
- ²¹*Ibidem*
- ²²Jacob L. Shapiro, *Russia–US Relations and the Future of Syria*, 12 septembrie 2017, articol publicat în revista *Russia in Global Affairs*, disponibil online la <http://eng.globalaffairs.ru/valday/RussiaUS-Relations-and-the-Future-of-Syria-18987>
- ²³Shehab Al Makahleh, *The Arab View of Russia's Role in the MENA: Changing Arab Perceptions of Russia, and the Implications for US Policy*, publicat la data de 05 octombrie 2017 pe site-ul www.jamestownfoundation.org
- ²⁴James Sladden, Becca Wasser, Ben Connable, Sarah Grand-Clemen, *Op.Cit.*, p.6
- ²⁵Dylan Crimmins, *Egyptian pivot to Russia increases political risk*, 20 februarie 2015, disponibil online la <http://globalriskinsights.com/2015/02/egyptian-pivot-to-russia-increases-political-risk/>
- ²⁶Jacob L. Shapiro, *Op.cit.*
- ²⁷Prezentarea conținând rezultatele cercetării este publicată la adresa: arabyouthsurvey.com/about-survey.html
- ²⁸Consiliul de Cooperare din Golf: Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Arabia Saudită, EAU; Nordul Africii: Algeria, Egipt, Libia, Maroc, Tunisia; Levant: Irak, Sudan, Liban, teritoriile palestinien; Yemen. Sondajul nu a fost realizat și în Siria, din cauza situației de securitate
- ²⁹Shehab Al Makahleh, *Op.Cit.*, pp. 1-3

PROBLEMA KURZILOR ȘI A KURDISTANULUI – SCURT EXERCİȚIU DE ANALIZĂ ȘI DE FORECASTING

Florin DIACONU*

Abstract

The text is exploring, first of all, some central aspects of the history of the Kurdish problem, starting with the final years of the First World War. Then it presents the significant results (at least at military level) of the massive involvement, along the past few years, of the Kurds in Syria and Iraq in the large international effort aimed at containing and defeating the so-called Islamic State. The text is also presenting, with some details, the way in which important strategic actors in the West (USA and Germany, for example) have deliberately boosted the military capabilities of the kurdish Peshmerga units. The final conclusion of the study is that the effectiveness of the Peshmerga troops cannot be ignored, and their successes are clearly boosting the Kurdish bid for independence.

Keywords: *Middle East, Kurds, Kurdistan, Peshmerga, nation-state, nation, legitimacy, the battle for Mosul, USA, Germany, Syria*

La 13 octombrie 2017, relatează o publicație importantă (cel mai adesea foarte bine informată și care apare în *singurul* stat democratic și liberal ce există în întregul Orient Mijlociu), structurile superioare de comandă ale trupelor regiunii kurde din Irak au ordonat unităților militare aflate în subordinea lor să „fie gata să apere Kurdistanul”, aflat sub presiunea crescândă a armatei irakiene, ca și a forțelor neregulate loiale Bagdadului. Sursa din care cităm aici sublinia și că aceste tensiuni între Bagdad și kurzi au loc la doar vreo „două săptămâni după ce kurzii din Irak au organizat un referendum pe tema independenței”¹. Acest episod *doar aparent* mărunț constituie, credem, o bună introducere în faza actuală – tot mai *acută*, de altfel – a problemelor din Orientul Mijlociu Extins, provocate, între altele, de miopia îndelungată a

marilor puteri ce domină scena internațională în privința relevanței și consecințelor chestiunii kurzilor și a Kurdistanului (privit ca regiune istorică, dar și rezultat posibil al eforturilor de a constitui un nou stat național).

Scurt preambul istoric

În contextul Primului Război Mondial, Antanta a constatat, relativ rapid, că deși deținea *din start* semnificativ mai multe resurse de putere decât statele grupate în alianța politico-militară numită Puterile Centrale, acestea nu puteau fi cu ușurință înfrânte. Ofensivele rusești contra Germaniei s-au dovedit, din start, a fi un șir continuu de catastrofe majore pentru cei de la Sankt Petersburg; nici cele îndreptate împotriva Austro-Ungariei nu au dus

* Florin DIACONU este conf. univ. dr. la Facultatea de Științe Politice a Universității din București (unde predă Relații Internaționale, Geopolitică și Studii Strategice), precum și Director al Centrului Hans J. Morgenthau. A absolvit Colegiul Național de Apărare în anul 2000.

la rezultate pozitive prea grozave; și nici măcar intrarea în război a unor noi parteneri ai Antantei (Italia, în 1915, și România în 1916) nu a rezolvat această problemă a imposibilității de a înfrânge decisiv Puterile Centrale.

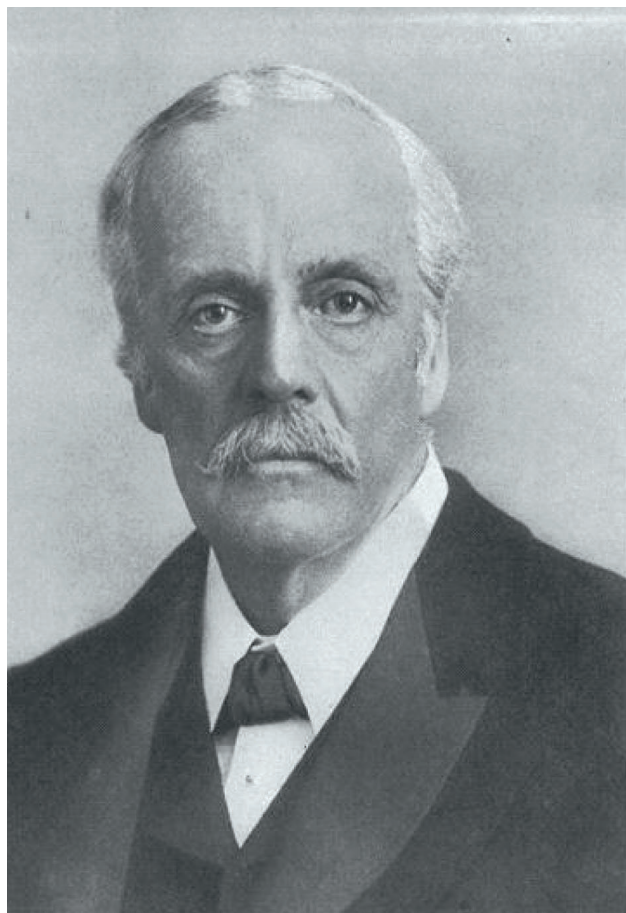
Cum componentele strict europene ale Puterilor Centrale s-au dovedit, deci, a fi „o nucleu mult prea tare” pentru Antantă, aceasta a încercat o *strategie alternativă* – aceea de a administra o lovitură nimicitoare Turciei. O astfel de variantă de acțiune la nivel militar (dar și la acela al mării strategii) țintea, concomitent, cel puțin trei obiective complementare majore: a. slăbirea generală a Puterilor Centrale, prin scoaterea din joc a unui stat cu teritoriu mare, cu o populație numeroasă, ca și cu poziție geo-strategică importantă; b. deschiderea unui drum scurt, pe mare, care să permită o aprovizionare masivă și rapidă a Rusiei cu arme și muniție de toate categoriile; și c. înlăturarea definitivă a oricărei amenințări germano-turce la adresa Indiei și Egiptului.

Și primele faze ale efortului concentrat contra Imperiului Otoman au eșuat: încercările de a forța, cu mijloace navale, intrarea în StrâmTORI s-a soldat cu pierderi grele pentru Royal Navy, ca și pentru marina de război franceză; mai apoi, marea operațiune de debarcare în Peninsula Gallipoli s-a împotmolit rapid, intrând în logica păguboasă a războiului de poziție (și soldându-se, în final, cu pierderi masive, în special pentru efectivele ANZAC, fără ca rezultatele obținute să fie nici măcar în mod marginal mulțumitoare pentru Londra și Paris).

În aceste condiții, în 1917 și 1918 apare – și apoi se consolidează rapid, sub presiunea directă generată de mersul războiului – în tabăra Antantei o *idee politico-strategică interesantă*: aceea de a promite, în chip solemn, popoarelor din interiorul Imperiului Otoman că vor fi sprijinite în proiectele lor politice, întemeiate în mod explicit pe dreptul la autodeterminare. Un prim pas major în această direcție a fost întreprins în 1917, atunci când Arthur

Foreign Office,
November 2nd, 1917.

Dear Lord Rothschild,

I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet

"His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country"

I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

James Balfour

James Balfour, ministrul britanic de externe, i-a scris lordului Rothschild, informându-l pe acesta – precum și mișcarea sionistă, în ansamblul său – că guvernul de la Londra „privește în mod favorabil întemeierea în Palestina a unui cămin național pentru poporul evreu”². Al doilea pas a avut loc în 1918, atunci când, pe 8 ianuarie, într-un important discurs pronunțat în fața Camerelor reunite ale Congresului, președintele SUA de la acea vreme, Woodrow Wilson, afirma în chip explicit (în cadrul celui de-al 12-lea dintre cele 14 puncte) că, în timp ce „porțiunii turcești din actualul Imperiu Otoman îi va fi asigurată o suveranitate” clar definită, „celorlalte naționalități care se află acum sub stăpânire turcească li se vor asigura, de asemenea, securitatea vieții, precum și dreptul în mod absolut neîngrădit de dezvoltare autonomă”³. Altfel spus, *tuturor* popoarelor din Imperiul Otoman li se transmitea, în termeni clari, că vor avea, după război, șansa întemeierii unor state naționale proprii. Pentru completarea acestui tablou, precizăm că același drept a fost explicit afirmat, de către Wilson, și pentru

polonezi (vezi punctul 13 al discursului său), ca și pentru *toate* „popoarele din Austro-Ungaria” (a se vedea punctul 10 al discursului prezidențial despre care discutăm aici).

În aceste condiții, în perioada imediat următoare Primului Război Mondial, pe teritoriul fostului Imperiu Otoman apar mai multe state. Fiecare dintre ele reprezintă, până la un punct (și nicidecum într-o formă ideală sau lipsită de tensiuni), logica generală „un popor sau o națiune = un stat”. În Orientul Mijlociu ex-otoman au luat ființă, deci, statul turc modern, Siria și Libanul (plasate, o vreme, sub mandat francez), Palestina și Irakul (plasate, o vreme, sub mandat britanic), precum și statele din Peninsula Arabică. Două popoare (sau națiuni, mai exact) au fost inițial uitate, în împrejurări extrem de complexe, în acest proces istoric de amploare: evreii și kurzii. Problema unui stat al evreilor s-a rezolvat abia după Al Doilea Război Mondial, când a luat ființă, în împrejurări extrem de dificile, statul Israel. Existența acestuia a fost consolidată printr-un șir *continuu* de *mari* victorii militare în războaiele

purtate, în termenii defensivei strategice, contra statelor arabe, ca și de un parteneriat extrem de solid - și vădit peren - cu Statele Unite. Kurzii⁴, însă, chiar dacă reprezintă nu un popor, ci în mod clar o națiune (cu conștiință națională pe deplin conturată) nu au, nici măcar astăzi, un stat al lor. Exact ca și polonezii, în întreaga perioadă dintre sfârșitul secolului al XVIII-lea și sfârșitul Primului Război Mondial, națiunea kurdă de astăzi trăiește în regiuni aflate între granițele mai multor state: mai precis Turcia, Siria, Irak și Iran (cu precizarea că nici măcar unul dintre acestea nu privește cu ochi buni o eventuală înființare a unui stat kurd, fiindcă aceasta ar însemna, desigur, pierderi teritoriale și demografice importante atât pentru Ankara, cât și pentru Damasc, Bagdad și Teheran).

Câteva succese militare importante

De-a lungul ultimilor ani, unitățile militare kurde – în fapt, niște miliții naționale adesea *extrem de bine motivate*, bine instruite și tot mai bine înarmate – au reușit să obțină multe succese militare în lupta contra Statului Islamic. În condițiile în care ISIL a cucerit rapid, în 2014, porțiuni întinse din Irak și din Siria, luptătorii kurzi din unitățile numite, în general, cu termenul Peshmerga⁵ sunt, practic, singura forță locală din Orientul Mijlociu care i-a oprit și apoi i-a contraatacat cu succes, încă din 2014, pe fundamentalistii sunniți din ISIL.

La începutul lui noiembrie 2014, de exemplu, surse deschise relatau că unități Peshmerga din Irak, transportate la bordul unor mașini de diverse tipuri, ajungeau în orașul sirian Kobane, care era deja atacat (și parțial cucerit) de luptătorii din ISIL. Încă din timpul săptămânii precedente, kurzii din Irak trimiseseră la Kobane efective de mărimea unei companii („155 de luptători, cu arme grele și muniție”). Surse din Kobane relatau, tot atunci, că forțele ISIL începuseră să dea deja înapoi, în fața opoziției tot mai îndârjite a kurzilor⁶.

Ceva mai recent, forțele armate ale kurzilor din Irak au fost direct și masiv implicate în *efortul de recucerire a marelui oraș Mosul*, care căzuse în mâinile ISIL din 2014. Încă din august 2016, unitățile Peshmerga, a căror înaintare era

susținută în mod direct și de lovituri aeriene ale *USAF (United States Air Force)*, au început „o campanie menită să captureze Mosulul”, informa *Reuters*. Aceeași sursă deschisă informa că, încă de la început, această mare operațiune contra ISIL s-a soldat cu capturarea mai multor localități din preajma orașului Gwer, aflat la vreo 40 de kilometri depărtare, înspre sud-est, față de Mosul⁷. În octombrie 2016, presa internațională relata că ofensiva kurzilor, ca și aceea a unităților armatei regulate irakiene (care atacau pe o altă direcție), ajunsese deja la „mai puțin de 6 mile depărtare de Mosul”. La momentul respectiv, sursa din care cităm aici afirma că obiectivul imediat al trupelor kurde Peshmerga era cucerirea mai multor „sate de la nord și nord-est față de Mosul, aflate în mâinile luptătorilor ISIS”⁸.

Iar în vara lui 2017, unitățile kurde Peshmerga au avut o contribuție practic *decisivă* în faza finală a bătăliei pentru Mosul (aceasta a durat, cu totul, aproape trei sferturi de an), în care forțele ISIL din nordul Irakului au fost zdrăvăn înfrânate⁹.

Sprijin occidental consistent: arme și know-how

În condițiile în care unitățile militare ale kurzilor s-au dovedit a fi, în repetate ocazii, începând chiar din 2014, *singura forță locală din Irak și Siria care a reușit să oprească și să înfrângă trupele Statului Islamic (ISIL)*, kurzii au primit un sprijin militar relativ consistent din partea unor actori politici de tip statal din Occident. Sursele deschise oferă, de exemplu, amănunte extrem de interesante despre relația cu totul specială dintre Germania și kurzi. La jumătatea lui septembrie 2014, un text publicat de *American Institute for Contemporary German Studies (AICGS)* din cadrul Universității Johns Hopkins preciza că guvernul german decisese, încă de la sfârșitul lunii august a aceluși an, „să furnizeze cantități substanțiale de echipament militar letal – ca și non-letal – forțelor armate (Peshmerga) ale Guvernului Regional Kurd” din Irak. Aceeași sursă deschisă preciza și că această decizie a Berlinului se adăuga „ajutorului umanitar și ajutorului medical pe care Germania le trimitea în nordul Irakului încă de la jumătatea lui august 2014”, precum și că decizia de a

furniza arme (aceasta e singura interpretare a sintagmei „echipament militar letal”) kurzilor din Irak reprezintă o măsură care ar fi aplicată „în coordonare cu eforturi similare făcute de Statele Unite și de alți parteneri europeni, ca replică la recente succese militare obținute de Statul Islamic în Irak”. Știm și că, încă din acel moment, autoritățile de la Bagdad au manifestat în chip explicit o anumită îngrijorare față de consolidarea capacității militare a kurzilor; ele au și cerut, de altfel – și au și primit – să aibă dreptul de a inspecta transporturile de arme germane destinate kurzilor, înainte ca armele respective „să fie distribuite, la Irbil” unităților combatante kurde. Același studiu al *AICGS* preciza și că trupele kurde Peshmerga urmau să primească, de la Germania, „arme de asalt, mitraliere, pistoale, arme anti-tanc și grenade de mână, ca și căști”, precum și aparate ce permit vederea și ochirea pe timp de noapte, sisteme pentru detectarea minelor, ca și tehnică mobilă pentru comunicații radio. Textul la care ne referim aici afirma și că trupele Peshmerga urmau să mai primească de la Germania și „sprijin logistic, sub formă de camioane, alte

vehicule, corturi și bucătării de campanie”. Studiul nu oferea decât o cantitate limitată de cifre foarte precise privind acest sprijin militar și logistic, dar ne spunea, totuși, că ajutorul german urma să fie trimis în trei tranșe (dintre care prima fusese deja expediată, la data de 5 septembrie 2014); și că, dacă vorbim despre armament, cea mai importantă parte a acestuia urma să fie expediată în cadrul primelor două tranșe de ajutor; aflam, din aceeași sursă, că, potrivit unor comunicate oficiale, „prima tranșă va fi folosită pentru a echipa o forță combatantă kurdă de aproximativ 4.000 de militari”¹⁰. Pe baza acestei ultime cifre putem estima că, probabil, cantitatea de arme pe care intenționa atunci Berlinul să o trimită kurzilor din Irak putea fi suficientă pentru efective totale de *peste 10.000* de luptători. Un tabel din text indica, între altele, că numărul total de arme automate individuale, de infanterie, ce urma să ajungă în mâinile kurzilor era de 16.000, precum și că trupelor Peshmerga urmau să le fie trimise și 40 de tunuri fără recul de 84 mm, ca și 40 de mitraliere MG3, cu un milion de cartușe de calibrul 7,62 mm¹¹. Aceeași sursă ne mai informa

și că o echipă de legătură alcătuită din șase militari fusese deja trimisă la Consulatul german de la Irbil, încă de la 27 august 2014, precum și că aceasta urma „să coordoneze distribuirea armelor și a echipamentului, ca și a ajutoarelor umanitare” venite din Germania. Studiul AICGS mai amintea și o informație de presă difuzată de Deutsche Welle (DW), conform căreia specialiștii militari germani urmau nu doar să livreze arme kurzilor, ci și „să îi instruiască pe aceștia”¹², astfel încât armele transferate să poată fi folosite cu maximă eficiență. Același text al DW, citat de studiul AICGS, indica și faptul că alte programe de instruire – cele privitoare la utilizarea armelor mai complexe, cum ar fi rachetele antitanc ghidate MILAN¹³, ca și vehiculele de luptă blindate de tip Dingo¹⁴ – urmau să aibă loc în Germania¹⁵.

Dar nu numai Germania i-a ajutat, în plan militar, pe kurzi în lupta lor contra ISIL, ci și *Statele Unite*. În martie 2016, de exemplu, surse deschise anunțau că în teritoriile kurde din Irakul de nord au sosit deja primele transporturi de arme *americane*, suficiente pentru dotarea efectivelor din „două brigăzi” (inclusiv arme de infanterie de tip M16¹⁶, ca și veste anti-glont, căști, echipamente de protecție în caz de atac chimic, echipamente medicale). Aceleași surse

de presă anunțau și că trupele kurde Peshmerga începuseră deja și un program intens de pregătire de luptă, la nivel de mare unitate, cu durata totală de 10 săptămâni și numit *Modern Brigade Course*¹⁷.

La începutul lunii mai 2017, o oficialitate militară germană declara – transmit surse deschise – că misiunea militară trimisă de Berlin în Kurdistanul irakian „va continua”, dar că trupele kurde nu vor mai primi cantități suplimentare de armament, ci doar vor beneficia de „instruire, ca parte a *KTCC* (*Kurdistan Training Coordination Center*) din Irbil”, ca și sprijin „pentru refacerea sau construirea noii infrastructuri militare”; de asemenea, forțele kurde vor beneficia de „transporturi aeriene cu ajutoare” – în special „piese de schimb pentru vehiculele deja primite din Germania”, ca și de „ajutoare medicale”¹⁸. Aceeași sursă preciza și că „începând din 2015, Bundeswehr-ul și partenerii săi internaționali au instruit mai mult de 12.000 de membri ai forțelor de securitate din Kurdistanul irakian”¹⁹.

La 23 octombrie 2017, *Deutsche Welle* (DW) publica o știre prin care informa că „armata germană a repornit misiunea sa de instruire militară desfășurată în Kurdistanul irakian, după o săptămână de întrerupere”.

Sursa deschisă din care cităm aici mai afirma și că, pe termen mediu și lung, „continuarea misiunii este sub semnul întrebării, din cauza conflictului dintre regiunea autonomă kurdă și Irak”. Tot *DW* preciza că Germania și-a luat deja anumite măsuri de precauție, cerând kurzilor irakieni să promită, în chip solemn, că armele trimise de Berlin vor fi utilizate exclusiv contra Statului Islamic (și nu în cadrul conflictului – în continuă escaladare – dintre kurzi și autoritățile de la Bagdad)²⁰. Același text oferea și un scurt bilanț al ajutorului militar oferit de către Germania kurzilor din Irak: între altele, în jur de 32.000 de arme de infanterie, plus rachete antitanc. Textul mai informa și că valoarea totală a armelor deja transferate către kurzi era de aproximativ 90 de milioane de euro (cam 106 milioane dolari SUA), precum și că „aproximativ 150 de militari ai Bundeswehr-ului se află în nordul Irakului”, iar mai multe „unități Peshmerga au fost instruite în Germania”²¹.

Concluzii

Avem, în aceste condiții, următoarele „ingrediente” (sau următorii *vectori*) care fac posibilă o anume cantitate de *forecasting*: 1. O națiune (cea kurdă) care chiar funcționează, dar e fragmentată și nu are stat. 2. O situație *dificilă* pentru *stabilitatea geostrategică* a întregii regiuni a Orientului Mijlociu (aceea generată de expansiunea ISIL și de incapacitatea clară a Siriei și Irakului de a rezista în fața Statului Islamic). 3. O intervenție salutară, în lupta contra ISIL, a unităților militare kurde Peshmerga, care au fost, o bună bucată de vreme (în special la apogeul perioadei de extindere a ISIL), *singurele* din regiune care i-au oprit și apoi i-au înfrânt pe cei din Statul Islamic. 4. Un Occident obligat să fie pragmatic și care, drept urmare, a transferat kurzilor armament și know-how militar. 5. Prin urmare, în urma unor lupte în care au obținut succese notabile, kurzii s-au dovedit a fi, *de facto*, parteneri mai de nădejde ai Vestului, în Orientul Mijlociu, decât statul sirian (condus acum de un regim criminal) și decât statul irakian (ale cărui forțe militare au dat, cel puțin în 2014, bir cu fugiții din fața ISIL).

În aceste condiții, formulăm o întrebare simplă și, cel puțin din punct de vedere academic, *perfect legitimă*: chiar crede cineva că apariția unui stat kurd independent (sau măcar a unei entități kurde cu un grad de autonomie practic egal cu independența) mai poate fi oprită? Eu, personal, nu cred asta. Desigur, ce consecințe (pe termen scurt, mediu și lung) ar avea, în întreg Orientul Mijlociu, posibila/probabila apariție a unui stat național kurd, aceasta este o *altă* temă de discuție: una deloc simplă și deloc comodă, dar în mod vădit *obligatorie* (mai devreme sau mai târziu).

Bibliografie selectivă:

1. ALI, Jan, „Peshmerga: more military reinforcements to arrive in Kobane”, *ARA News: Pulse of the North*, 5 noiembrie 2014, la adresa de internet <http://aranews.net/2014/11/peshmerga-military-reinforcements-arrive-kobane/>, text accesat la 02.11.2017.
2. „Balfour Declaration 1917”, în cadrul așa-numitului *Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy*, pe site-ul Facultății de Drept de la Yale (Yale Law School), la adresa de internet http://avalon.law.yale.edu/20th_century/balfour.asp, text accesat la 16 oct. 2017.
3. FRANTZMAN, Seth J., „ERBIL TELLS PESHMERGA TO BE READY TO DEFEND KURDISTAN AGAINST BAGHDAD”, în *Jerusalem Post*, 15 octombrie 2017, la adresa de internet <http://www.jpost.com/Middle-East/Erbil-tells-Peshmerga-to-be-ready-to-defend-Kurdistan-against-Baghdad-507412>, text accesat la 16 oct. 2017.
4. HAMEED, Saif, „Kurdish forces launch fresh thrust to retake Mosul from Islamic State”, *Reuters*, 14 august 2016, la adresa de internet <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-mosul/kurdish-forces-launch-fresh-thrust-to-retake-mosul-from-islamic-state-idUSKCN10P070>, text accesat la 30.10.2017.
5. HAWRAMY, Fazel, Luke Harding, „Iraqi and Kurdish forces close in on Mosul after making quick gains”, în *The Guardian*, la adresa de internet <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/20/mosul-attack-kurdish-forces-launch-large-scale-operation-against-isis-in-iraq>, text accesat la 01.11.2017.
6. McDOWALL, David, *A Modern History of the Kurds*, (ediția a III-a, revizuită și adusă la zi), I.B. Tauris, London, New York, 2004, 2007

7. „President Woodrow Wilson’s Fourteen Points”, în cadrul așa-numitului *Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy*, pe site-ul Facultății de Drept de la Yale (Yale Law School), la adresa de internet http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp, text accesat la 16 oct. 2017.
8. „Profile: Who are the Peshmerga?”, *BBC*, 12 august 2014, la adresa de internet <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28738975>, text accesat la 21.10.2017.
9. WALLACE, Stephan, „German Military Aid to the Kurdish Peshmerga”, pe pagina web a *American Institute for Contemporary German Studies (AICGS)* din cadrul Universității Johns Hopkins, 16 septembrie 2014, la adresa de internet <http://www.aicgs.org/issue/german-military-aid-to-the-kurdish-peshmerga/>, text accesat la 01.11.2017.
10. WILGENBURG, Wladimir von, „As war on ISIS intensifies, Kurdish Peshmerga forces receive first shipment of U.S. weapons”, *ARA News: Pulse of the North*, 11 martie 2016, la adresa de internet <http://aranews.net/2016/03/war-isis-intensifies-kurdish-peshmerga-forces-receive-first-shipment-u-s-weapons/>, text accesat la data de 01 noiembrie 2017.
11. WILGENBURG, Wladimir von, „German army to continue supporting Kurdish Peshmerga, but won’t send new weapons: official”, *ARA News: Pulse of the North*, 04 mai 2017, la adresa de internet <http://aranews.net/2017/05/german-army-to-continue-supporting-kurdish-peshmerga-but-wont-send-new-weapons-official/>, text accesat la 01.11.2017.
12. WILLIAMS, Brian Glyn, Robert Troy Souza, „The Fall of a Jihadist Bastion: A History of the Battle of Mosul (October 2016 – July 2017)”, pe site-ul *The Jamestown Foundation: Global Research and Analysis*, 12 octombrie 2017, la adresa de internet <https://jamestown.org/program/fall-jihadist-bastion-history-battle-mosul-october-2016-july-2017/>, text accesat la 31.10.2017.
13. WINTER, Chase, „German army restarts training Iraqi Kurds, but future of mission in doubt”, *Deutsche Welle (DW)*, 23.10.2017, la adresa de internet <http://www.dw.com/en/german-army-restarts-training-iraqi-kurds-but-future-of-mission-in-doubt/a-41070521>, text accesat la 02.11.2017.

¹ Seth J. Frantzman, „ERBIL TELLS PESHMERGA TO BE READY TO DEFEND KURDISTAN AGAINST BAGHDAD”, în *Jerusalem Post*, 15 octombrie 2017, la adresa de internet <http://www.jpost.com/Middle-East/Erbil-tells-Peshmerga-to-be-ready-to-defend-Kurdistan-against-Baghdad-507412>, text accesat la 16 oct. 2017.

² Vezi textul complet al scrisorii lui Balfour, în documentul „Balfour Declaration 1917”, în cadrul așa-numitului *Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy*, pe site-ul Facultății de Drept de la Yale (Yale Law School), la adresa de internet http://avalon.law.yale.edu/20th_century/balfour.asp, text accesat la 16 oct. 2017.

³ „President Woodrow Wilson’s Fourteen Points”, în cadrul așa-numitului *Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy*, pe site-ul Facultății de Drept de la Yale (Yale Law School), la adresa de internet http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp, text accesat la 16 oct. 2017.

⁴ Pentru istoria modernă a acestora vezi, între altele, David McDowall, *A Modern History of the Kurds*, (ediția a III-a, revizuită și adusă la zi), I.B. Tauris, London, New York, 2004, 2007.

⁵ Pentru semnificația termenului Peshmerga și câteva date despre această forță militară a kurzilor vezi, între altele, „Profile: Who are the Peshmerga?”, *BBC*, 12 august 2014, la adresa de internet <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28738975>, text accesat la 21.10.2017.

⁶ Jan Ali, „Peshmerga: more military reinforcements to arrive in Kobane”, *ARA News: Pulse of the North*, 5 noiembrie 2014, la adresa de internet <http://aranews.net/2014/11/peshmerga-military-reinforcements-arrive-kobane/>, text accesat la 02.11.2017.

⁷ Saif Hameed, „Kurdish forces launch fresh thrust to retake Mosul from Islamic State”, *Reuters*, 14 august 2016, la adresa de internet <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-mosul/kurdish-forces-launch-fresh-thrust-to-retake-mosul-from-islamic-state-idUSKCN10P070>, text accesat la 30.10.2017.

⁸ Fazel Hawramy, Luke Harding, „Iraqi and Kurdish forces close in on Mosul after making quick gains”, în *The Guardian*, la adresa de internet <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/20/mosul-attack-kurdish-forces-launch-large-scale-operation-against-isis-in-iraq>, text accesat la 01.11.2017.

⁹ O bună descriere a bătăliei pentru Mosul e cea din studiul: Brian Glyn Williams, Robert Troy Souza, „The Fall of a Jihadist Bastion: A History of the Battle of Mosul (October 2016 – July 2017)”, pe site-ul *The Jamestown Foundation: Global Research and Analysis*, 12 octombrie 2017, la adresa de internet <https://jamestown.org/program/fall-jihadist-bastion-history-battle-mosul-october-2016-july-2017/>, text accesat la 31.10.2017.

¹⁰ Stephan Wallace, „German Military Aid to the Kurdish Peshmerga”, pe pagina web a *American Institute for Contemporary German Studies (AICGS)* din cadrul Universității Johns Hopkins, 16 septembrie 2014, la adresa de internet <http://www.aicgs.org/issue/german-military-aid-to-the-kurdish-peshmerga/>, text accesat la 01.11.2017.

¹¹Stephan Wallace, *op. cit.*

¹²*Ibidem.*

¹³*MILAN* este un sistem antitanc portabil. Pentru parametrii săi tehnico-tactici vezi, între altele, „MILAN Anti-Tank Missile System”, la adresa de internet <http://www.army-technology.com/projects/milan/>, text accesat la 29.10.2017.

¹⁴*Dingo* este un vehicul de luptă blindat, pe roți, proiectat și produs în Germania. Pentru parametrii săi tehnico-tactici, vezi „Dingo - All Protected Vehicle (APV): Krauss-Maffei Wegmann”, în *Defense Update: International Online Defense Magazine*, la adresa de internet <http://defense-update.com/products/d/dingo-kmw.htm>, text accesat la 29.10.2017.

¹⁵Stephan Wallace, *op. cit.*

¹⁶*M16* este o armă individuală pentru militarii din unitățile de infanterie. Pentru caracteristicile și performanțele sale vezi, de exemplu, textul „M16 rifle: firearm”, în *Encyclopædia Britannica* (varianta online), la adresa de internet <https://www.britannica.com/technology/M16-rifle>, text accesat la 29.10.2016.

¹⁷Wladimir von Wilgenburg, „As war on ISIS intensifies, Kurdish Peshmerga forces receive first shipment of U.S. weapons”, *ARA News: Pulse of the North*, 11 martie 2016, la adresa de internet <http://aranews.net/2016/03/war-isis-intensifies-kurdish-peshmerga-forces-receive-first-shipment-u-s-weapons/>, text accesat la data de 01 noiembrie 2017.

¹⁸Wladimir von Wilgenburg, „German army to continue supporting Kurdish Peshmerga, but won't send new weapons: official”, *ARA News: Pulse of the North*, 04 mai 2017, la adresa de internet <http://aranews.net/2017/05/german-army-to-continue-supporting-kurdish-peshmerga-but-wont-send-new-weapons-official/>, text accesat la 01.11.2017.

¹⁹*Ibidem.*

²⁰Chase Winter, „German army restarts training Iraqi Kurds, but future of mission in doubt”, *Deutsche Welle (DW)*, 23.10.2017, la adresa de internet <http://www.dw.com/en/german-army-restarts-training-iraqi-kurds-but-future-of-mission-in-doubt/a-41070521>, text accesat la 02.11.2017.

²¹*Ibidem.*

TEORIA SUCCESIUNILOR COEXISTENTE ȘI CRIZA ASIATICĂ (COREEANĂ)

Ing. dipl. dr. Isabela ANCUȚ*

Abstract

Using the theory of co-existent sequences in the study of the civilizations' evolutions represent a new way of approaching this problem and a process which can offer more proceedings to understand and/or resolve the crisis generated by the clashes of different civilizations and lines of thoughts. The specialists from this field consider that the civilizations' evolutions are going on according to the rules pre-established by law of the co-existent sequences and in which the world represents the space for the manifestation of the simultaneously evolutions, parallel or not, of the civilizations, the effects determined by these being yet unquantifiable. According to the theory of the co-existent sequences, any community will express its tendency to unify and reunify itself starting from the premise of a common spiritual core developed on global coordinates, the result being a powerful individualized entity, with characteristics of specific nationality, ethnicity and religion. Any individual of this community consider himself to be special, but not on national level but on global level, the global problems being part of the individual's problems personal committed and vice-versa. In this context, the desire of North Korea to be considered global actor, as important as its global and Asian neighbours, doesn't seem to be unrealistic/utopic.

Keywords: *The Theory of Coexistent Sequences, Asia, Korean Peninsula, crisis, civilizational crises, globalization, modern global system, civilization's evolution, institutional crisis.*

Motto: „Ce a reușit ieri ar putea eșua astăzi. Ce a eșuat ieri poate va reuși mâine. Succesul vine atunci când acționezi la momentul potrivit, însă nu există reguli care să permită cuiva să anticipeze momentul”.

Introducere

Conform opiniilor specialiștilor din domeniu, evoluția omenirii s-a derulat urmând unul din doi vectori posibili: *succesiuni simple versus succesiuni coexistente și evoluții separate versus evoluție comună/unificată sau evoluție specifică și evoluție universală.*

Teoria succesiunilor coexistente dorește să demonstreze că **orice evoluție a unei civilizații permite recuperarea genofondului original**

cu condiția ca să se afirme o nouă structură intelectuală fundamentală. În cazul în care această condiție nu se realizează există riscul apariției unor crize endemice sau repetarea pe termen nedefinit a unei crize sistemice. Acest fapt s-a putut observa atunci când, trecând în etapa de dezvoltare economică și industrială a capitalismului, civilizațiile au adoptat sisteme care au determinat înlocuirea principalelor „valori naționale specifice” cu anumite

* *Funcționar public în cadrul Ministerului Apărării Naționale, doctor în Științe Militare și Informații.*

criterii/factori/indicatori/exigențe impuse de regulile pieței și capitalului, fapt care a permis cristalizarea, dezvoltarea și evoluția de crize, taxonomia acestora fiind extrem de variată. Pe plan spiritual s-a declanșat un extrem de amplu proces de de-spiritualizare a civilizațiilor - așa cum a rezultat în urma studiilor efectuate de A.J. Toynbee - rupturile înregistrând, ca manifestare, ritm, intensitate și spațiu, o virulență crescândă exponențial.

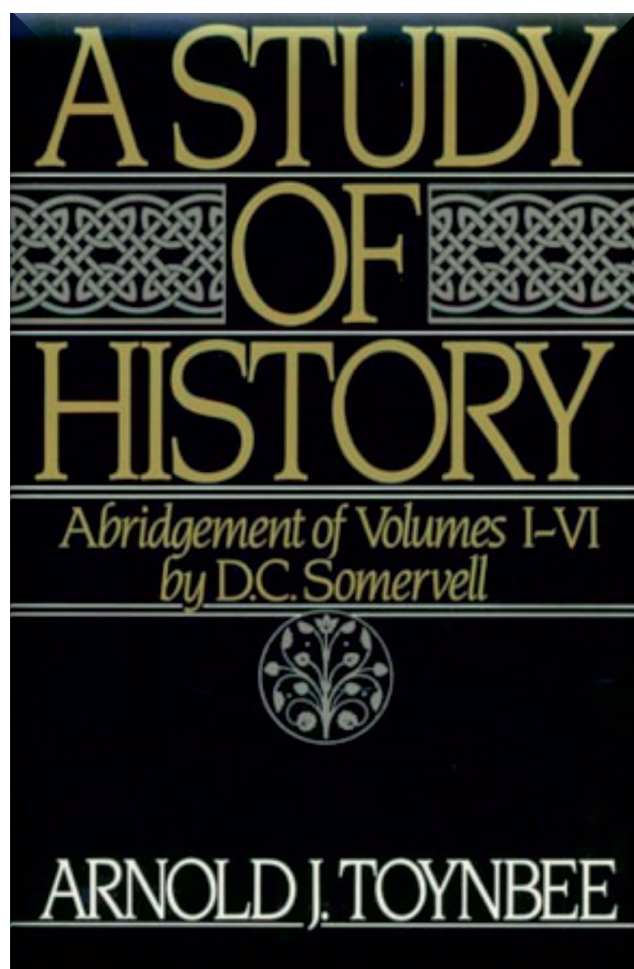
Inițial, civilizațiile coexistau/se identificau separat, în funcție de specificitatea lor, dar evoluau urmărind același scop primordial, prosperitatea și extinderea. Astfel, civilizațiile au luat contact unele cu altele, iar perioadele de cristalizare și dezvoltare/maturizare ale acestora au implicat manifestarea specificității lor, a dorinței de conexiune spirituală și comercială reciprocă și, implicit, a alianțelor, cu precădere economice și, ulterior, militare. Trecerea importanței acestor alianțe din partea economică către cea militară (care însă se fundamenta pe apărarea intereselor

economice) a determinat tensionarea acestor evoluții a coexistențelor sistemelor civilizaționale. Astfel, de la democrația civilizațiilor s-a trecut către o oligarhie a civilizațiilor, cu lupte interminabile pentru hegemonie, în raport cu spații de mare întindere.

Cu alte cuvinte, a apărut și a început să fie răspândit dictonul „*for a greater good*” (spre/pentru un bine general), dar, deși era interpretat ca însemnând „sporirea bunăstării tuturor”, în realitate, acesta susține o reală expansiune economică a unor actori regionali și internaționali. Rezultatul s-a materializat în numeroasele conflicte/războaie întâlnite în evoluția civilizațiilor.

Prima civilizație care a experimentat procesul succesiunii coexistente a fost cea occidentală deoarece aceasta a furnizat criteriile și principiile de expansiune ale sistemului mondial, dorința fundamentală a acesteia fiind cea de civilizație dominantă. Simplist vorbind, este dorința lumii occidentale de a promova „democrația” și capitalismul „spre binele tuturor”, o „axiomă a dezvoltării moderne” a lumii viitoare. Din perspectiva teoriei succesiunii coexistente, globalizarea - căci aceasta era tendința de dezvoltare a unei lumi moderne viitoare - nu privește conținutul civilizațiilor, ci procesul prin care acestea ajung să coexiste.

Este foarte adevărat că, în pofida conflictelor și războaielor de expansiune întâlnite în istoria lumii, aceste fenomene au devenit evidente odată cu cristalizarea și evoluția sistemului capitalist, incisivitatea și virulența evoluției sale, respectiv a mondializării acestuia, fiind fără precedent. Paradoxul situației constă în faptul că acest proces de expansiune a sistemului mondial modern a întâmpinat dificultăți în cristalizarea și dezvoltarea sa tocmai datorită diversității civilizațiilor existente¹, tendința de generalizare a sistemului mondial prin conversiune lovindu-se de rezistența diversității popoarelor. Civilizațiile, respectiv entitățile societale care o compun, pentru a definitiva procesul de ajungere la relația de coexistență, au tendința de a reacționa diferit, unele „închizându-se” în fața procesului de globalizare/mondializare, iar altele reacționând la polul opus, „deschizându-se” în fața

expansiunii sistemului dominant care dorește să le „încorporeze”. Aici se poate vorbi, foarte simplist, de tendința de a uniformiza comportamentul și evoluțiile unor civilizații. În acest context, această teorie a succesiunilor coexistente va putea realiza distincția între civilizațiile care permit procesul de uniformizare (deschise) și cele rezistente în fața unui astfel de proces (închise). În baza paradigmei societăților civilizaționale, trebuie efectuată distincția dintre crizele ciclice ale economiei și crizele structurale, care țin de fundamentele civilizației, respectiv cele conjuncturale, provocate, spre exemplu, de explozii sociale (revoluții, războaie) ori de catastrofe naturale sau istorice, precum, de exemplu, căderea unui imperiu sau breșa unei frontiere geopolitice, cum a fost căderea „cortinei de fier”/comunismului.

Dacă inițial se analiza evoluția civilizațiilor în funcție de teritoriul de apariție, teoria succesiunii coexistente a permis studiul dezvoltării civilizațiilor din perspectiva spiritualității, sistemul de analiză având drept nucleu succesiunile coexistente, proprietatea identitară și Școala Universală. Cu alte cuvinte, suntem importanți pentru că suntem specifici dar globali, specificitatea unei civilizații accentuând importanța sa la nivel global și nu anulând-o, așa cum se considera anterior. Studiile efectuate de specialiști au demonstrat că civilizațiile au căpătat o nouă tendință - importantă la nivel global - în care o parte a procesului de acumulare teritorială sau dobândire a unui control parțial, cu perioade scurte sau medii de timp, asupra unei zone/regiuni, a scăzut ca importanță/primordialitate. Cu alte cuvinte, modelul hegemonic al dinamicii civilizațiilor propus anterior de H. Mackinder² s-a diluat, teoria succesiunii coexistente apreciind că s-a cristallizat deja procesul de universalizare a istoriei rasei umane, respectiv redefinirea identității generice a individului, în care un individ aparținând unei anumite spiritualități – etnie, religie, societate, stat – devine cetățean al civilizației universale tocmai datorită specificității sale.

Din perspectiva teoriei menționate, procesul repetitiv de coexistență se poate transforma în succesiune, fapt care permite, din punct de

vedere metodologic, o simultană „delimitare pe bază de criterii științifice a tendințelor majore din istorie și formulare de tendințe de evoluție, pe perioade determinate a unor civilizații”³. În opinia specialiștilor români, aceste procese permit evidențierea perioadelor de stagnare, eșec, involuție și a celor cu semnificație deosebită în istorie⁴. În astfel de situații apare posibilitatea ca pentru un individ/societate civilizația să decidă care dintre diversele opțiuni de manifestare a viitorului (generate de succesiunea fazelor ascendente și descendente ale evoluției civilizației respective la anumite intervale ale generațiilor) este cea care îi permite ascensiunea către o treaptă superioară de evoluție (sau statut). Cu alte cuvinte, anumiți actori statali nu pot decide dacă doresc să participe la structuri supra-statale (naționale) cu scopul menționat, chiar dacă aceasta ar însemna diminuarea specificității individualității lor (cu sau fără limitarea anumitor drepturi ce depășesc planul național). Teoria succesiunilor coexistente devine importantă deoarece modelul de succesiune a generațiilor (civilizațiilor) umane a influențat și continuă să influențeze evoluția acestora. Până la începutul secolului XX, specialiștii vorbesc despre o succesiune simplă de generații umane, „tatăl” educând „fiul”, experiența părintească fiind fundamentul respectului manifestat de generația tânără și treaptă către posibilele evoluții viitoare, care însă respectă regulile pre-stabilite de patriarhi. Creșterea speranței medii de viață cu o unitate/mărime care depășește durata unei generații a determinat apariția fenomenului de coexistență a mai multor generații, în unele spații manifestându-se o *triadă generațională*, iar în altele chiar un *cvarțet al generațiilor* (*cvarțet generațional*)⁵.

Academicianul T.Postolache afirma că, după 1820, modelul succesiunii simple a generațiilor umane începe să dispară, iar după 1950-1955 apare modelul diadic al generațiilor coexistente și chiar cristalizarea modelului triadic al succesiunii coexistente.

Prin analogie, considerând că civilizațiile parcurg același proces în etape ca și generațiile, se poate concluziona că acestea urmează legea succesiunii coexistente și **orice obstacol care**

apare în conformarea unei civilizații la această lege generează o criză. Specialiști precum Immanuel Wallerstein consideră că aproape toate civilizațiile contemporane întâmpină dificultăți în a se conforma legii universale a succesiunii coexistente, ceea ce înseamnă că sistemul mondial modern (lumea contemporană) se confruntă cu o criză, apreciată de specialiști ca fiind sistemică. Teoria succesiunilor coexistente ne poate ajuta să realizăm diferențierea dintre crizele din interiorul sistemului și crizele sistemice, adică cele care anticipează dezintegrarea civilizațiilor. Samuel Huntington considera că lumea actuală este compusă dintr-un sistem și mai multe civilizații, nucleul sistemului fiind materializat în coexistența a șase/opt⁶ civilizații majore, care-și păstrează profilul identitar și specificitatea, unitatea sistemului fiind dată de conținutul relației dintre acestea, din natura și particularitatea sistemului. **Cel mai ușor de observat acest fapt este în lumea islamică unde avem un sistem de sisteme coexistente.** Din perspectiva teoriei succesiunilor coexistente, globalizarea înseamnă atât coexistența civilizațiilor, cât și criza sistemului dominator - egalizator, respectiv criza sistemică. În fapt, tendința de integrare în succesiune coexistentă a angrenat toate civilizațiile lumii, fiecare dintre acestea având modul propriu de a reacționa la acest proces. În mod paradoxal, forțele care susțin globalizarea sistemului sunt, simultan, și forțele care generează crizele sistemice apărute din cauza generalizării.

Specialiștii din domeniu arată că **teoria succesiunilor coexistente explică criza sistemică drept o anomalie a sistemului**, cu caracter multinivel, cu o complexitate dimensională și dinamică proprie, cu manifestare ciclică proprie complexă, întreaga „activitate” a acestei anomalii urmând o dezvoltare exponențială (punctul culminant este criza civilizațională propriu-zisă). Ceea ce s-a constatat este faptul că **o criză se propagă mai repede atunci când succesiunile sunt coexistente.**

Acceptarea acestor noi perspective în analiza geopolitică și geostrategică permite o aplicare mai facilă la exemple concrete din realitate, precum studiul crizelor de nivelul doi (al instituțiilor) pe

alte coordonate, relevând astfel aspecte mai dificil de observat în alte situații, precum (de exemplu) simultaneitatea incapacității unor civilizații de a-și armoniza cadrul instituțional cu emergența unor forme materiale și spirituale noi și/sau incapacitatea acestor civilizații de a globaliza propriul lor tipar de civilizație. Cu alte cuvinte, putem concluziona că există cadre instituționale vechi care nu mai pot soluționa noile tipuri de probleme apărute, ceea ce înseamnă că aceste instituții sunt obligate să-și reformeze în mod decisiv (chiar radical) structura, sistemul de funcționare și personalul care se ocupă de soluționarea problemelor. Totodată, *o criză instituțională generalizată poate fi generată și de o criză a elitelor care, evoluând exponențial, se poate transforma într-un blocaj al civilizației* (prin incapacitatea acesteia de a impune, la nivel global, propriul model civilizațional). Profesorul I. Bădescu consideră că exemple concrete ale unor astfel de situații ar putea fi Fondul Monetar Internațional și/sau Banca Mondială, ca materializări ale unor crize instituționale (instituționalizarea unor situații în care instituții care pretind a avea valențe globale nu pot oferi soluții adecvate de rezolvare a unor situații de criză). Se pare că teoria succesiunilor coexistente poate oferi soluții pentru teoriile aferente crizei civilizaționale deoarece ciclicitatea permite ca succesiunea simplă să se transforme într-o succesiune coexistentă, cu accentuarea riscurilor crizei. O criză instituțională generalizată va fi precedată mereu de o criză civilizațională, fiind, în fapt, un indicator de anunțare a acesteia.

Teoria succesiunilor coexistente și crizele contemporane

Teoria succesiunii coexistente își are baza în descoperirea efectelor combinării funcției universale a „cele de-a treia generații” cu fenomenul succesiunilor coexistente. Funcția universală a conceptului de „a treia generație” aparține lui Arnold J. Toynbee⁷ care formulează legea „triadei generaționale”, conform căreia „o idee nouă, o entitate nouă, o mentalitate nouă nu se pot afirma decât în spațiul unei a treia generații umane”. Cu alte cuvinte, indiferent de taxonomia

ideilor, o idee nouă se va putea afirma doar după succesiunea a trei generații. Pornind de la această afirmație, Toynbee conchide că civilizațiile umane pot fi grupate pe generații și că omenirea a ajuns în stadiul civilizațiilor de generația a treia, cărora le corespund religiile universale (din care s-au și constituit aceste civilizații)⁸. Adică cumulum performanțelor spirituale a trei generații care au parcurs toate etapele succesive ale proceselor de devenire spirituală va transforma succesiunile simple în succesiuni coexistente, suprapunerea generațiilor și a succesiunilor facilitând derularea simultană a actului creator (generat de „bunic”) și a celui valorizator (materializat de „nepot”). Astfel, se universalizează experiențe, creații, idei, civilizații etc., A. Toynbee apreciind că cel mai simplu exemplu este cel al bisericilor, acestea fiind considerate elemente ale sistemului de reproducere al civilizațiilor. Academicianul Tudorel Postolache aplică ideea lui A.Toynbee în analiza dinamicii societăților și a civilizațiilor, considerând că teoria succesiunilor coexistente poate nu numai explica succesiunea generațiilor umane, dar poate susține și elaborarea unui tipar al dinamicii civilizațiilor (prin combinarea funcției celei de-a treia generații cu fenomenul succesiunilor coexistente), în manifestările umane vorbindu-se de fenomene și structuri de generația a treia⁹. Astfel s-a trecut de la societățile simple, locale, la civilizații succesive, respectiv la civilizații coexistente (o societate mondială).

Teoria succesiunii coexistente mai consideră și faptul că, odată „apusă”, o entitate civilizațională nu dispare ci se fixează în subconștientul universal, aceasta devenind structură în stare latentă, care ar putea fi actualizată. Deci, a doua caracteristică a legii succesiunii coexistente are în vedere „tempo-spațialitatea succesiunii coexistente”¹⁰, specialiștii români din domeniu considerând că intrarea în stare latentă a civilizației permite analiza fără restricții/limitări a acesteia. Dacă stăm să ne gândim la civilizațiile greacă, romană, persană etc. această caracteristică este ușor de înțeles. Celălalt aspect, al existenței simultane a unei generații „apuse” cu una contemporană, este ușor de observat în regiunea Asiei, cu precădere în Japonia și China. În plus, există și pericolul

ca unele curente ale religiei și/sau filozofiei predominante ale unor civilizații, forțate să „apună” și ele din cauza tendinței de instaurare a unui sistem civilizațional global, să răbufnească sub diverse forme deviate de ideologii, situație deja manifestată atât în Orientul Mijlociu, cât și în Asia-Pacific.

A.Toynbee a anticipat acest trend negativ afirmând că „(...) perspectiva decadenței religiilor superioare, care ar urma, ireversibil, să-și piardă orice înrâurire asupra omenirii este de rău augur. Căci religia constituie una dintre facilitățile esențiale ale firii omenești. Atunci când oamenii sunt lipsiți de consolarea religiei, ei ajung să se zbată în strădanii deznădăjduite și se văd siliți să-și caute licoare de mângâiere religioasă în cele mai puțin prielnice izvoare. (...) Dacă s-ar întâmpla să fie înlăturate toate religiile, ne putem aștepta, cu teamă, ca vidul astfel realizat să fie ocupat de anumite religii inferioare. În anumite țări, oamenii s-au convertit la ideologii lumești, cum ar fi fascismul, comunismul, național-socialismul și altele asemănătoare. Astfel convertiți, ei s-au dovedit suficient de puternici ca să controleze guvernele respective și să-și impună doctrinele și metodele practice de persecuție nemiloasă, dar aceste pilde flagrante de recrudescență a străvechiului cult al omului pentru el însuși, în cadrul panopliei puterii lui trupesti, nu ne dau încă deplina măsură a primejdiei reale a unei asemenea maladii”¹¹.

Specialiștii au în vedere și alt aspect negativ precum apariția *rupturii inter-generaționale* sau *anomaliei generaționale* (o generație primară devine generație reflexivă, fără să treacă prin etapa de mijloc, cea a maturității creatoare), situații tragice întâlnite în istorie, precum Revoluția franceză, Germania fascistă și/sau Rusia bolșevică. Teoria succesiunilor coexistente explică și fenomene precum îmbătrânirea spirituală, perplexitatea instituțională, pierderea capacității creatoare a unei generații/elite generaționale, aceste explicații susținând și explicând crizele civilizaționale prin prisma celei de-a treia generații. I.Bădescu consideră, ca de altfel și A.Toynbee¹², că civilizația occidentală a intrat în faza succesiunilor coexistente în condițiile unei crize majore a celei de-a treia

generații (spirituale), care ar fi trebuit să aibă rolul vectorului-purtător al unei noi sinteze intelectuale universale și de promovare a Școlii universale. Adică civilizația occidentală are o generație îmbătrânită, responsabilă de apariția perplexității instituționale, puternic imitativă, slab creativă și, în pofida unei mari puteri de adaptare, are un deficit major de energie transformatoare¹³.

Conform afirmațiilor lui A. Toynbee, civilizația occidentală este parte a clasei civilizațiilor din a treia generație: „(...) dar posibilitatea ca proletariatele interne ale unor civilizații din a treia generație să dea naștere unor noi religii superioare pare astăzi, sub ochii noștri, foarte redusă. (...) Singura îndreptățire probabilă a existenței civilizației occidentale contemporane, în perspectiva istorică deschisă de acest capitol, ar fi că ea poate îndeplini, pentru creștinism și pentru celelalte trei religii înrudite cu el, misiunea de a le da un cadru lumesc în care se pot întâlni, la scară planetară. Și la aceasta se va ajunge pe două căi: prin afirmarea unității finale a valorilor și credințelor fiecărei religii și prin confruntarea celor patru religii cu provocarea recrudescenței idolatriei, sub forma deosebit de primejdioasă a cultului omului pentru el însuși”.

Teoria succesiunilor coexistente oferă posibilitatea de a face distincție între crizele din interiorul sistemului și crizele sistemice care prefăteză dezintegrarea civilizațiilor. Am menționat mai sus faptul că lumea actuală este compusă dintr-un sistem de sisteme (și mai multe civilizații), esența sistemului constând în relația de coexistență din interiorul său a celor șase/sau opt civilizații, iar criza sistemică – echivalentă crizei civilizaționale - este una totală, în pofida unor opinii că afectează doar anumite civilizații/zonă sau doar anumite elemente ale acestora. Suntem de acord cu afirmațiile profesorului I. Bădescu cum că afectarea unui element al sistemului înseamnă afectarea simultană a celorlalte elemente coexistente. Un exemplu simplu pentru această afirmație este conferit de academicianul T. Postolache, atunci când are în vedere criza energetismului elitelor, acesta afirmând că „o entitate de tip vechi se poate adapta la un mediu nou, chiar radical schimbat, dar nu mai are energia internă necesară pentru a

se readapta la o a doua schimbare succesivă”¹⁴. Astfel, academicianul T. Postolache realizează o analogie cu dispariția unor specii, considerând că odată cu schimbarea condițiilor climatice „speciile și-au folosit toate resursele de energie vitală pentru se adapta la schimbări”, motiv pentru care nu au putut conserva suficientă energie pentru adaptarea la alte circumstanțe. Prof. I. Bădescu duce comparația mai departe, realizând o analogie cu civilizațiile planetei. Elita (politică, culturală etc.) și-a cheltuit energia pentru a trece/ a se adapta la noua evoluție a actorului statal/civilizației, angajându-se pe o anumită direcție de evoluție, aflându-se în situația de a nu avea alte resurse necesare adaptării la alte schimbări, apărute succesiv și/sau concomitent. În general, un sistem dominant generează o singură direcție de evoluție, fenomenele de asimilare confundându-se cu cele de uniformizare, astfel că tocmai energia creatoare a unei elite „diferite” – care, anterior, a însemnat impulsul creator al unei civilizații, tinde să dispară. Din acest moment, criza elitelor trece către criza instituțională. În acest context, ne putem întreba dacă modelul „american” a fost de succes în lumea asiatică sau nu și, de fapt, ce înseamnă acest succes.

Academicianul T. Postolache (și, implicit, prof. I. Bădescu) consideră că declinul unei civilizații (sau al unei entități sociale) este generat de transformarea minorității sale creatoare în minoritate dominantă/dictatorială, indiferent de formele instituționale existente, toate civilizațiile care au dispărut aflându-se în incapacitatea de a armoniza cadrul instituțional cu formele materiale și spirituale care apar, de a-și extinde/universaliza propriul lor tip de civilizație”¹⁵. Dacă dorim să particularizăm aceste afirmații la lumea asiatică ne vom confrunta cu dificultăți. Da, toate vechile imperii asiatice care nu s-au putut adapta noilor forme de manifestare a revoluției capitaliste s-au aflat în ipostaza de a dispărea, fie că vorbim de imperiul nipon sau de cel chinez. Astfel, orice acțiuni adoptate de acestea pentru a soluționa problemele ridicate de adaptarea la noua configurație mondială a secolelor XIX-XX, cu vechile lor instituții, nu au avut rezultatele scontate; din contră, au ajutat la creșterea crizelor lor instituționale până la punctul în care

acestea au devenit crize civilizaționale, respectiv nucleul creator al elitelor este afectat total de lux, lăcomie, consumerism, degradarea moravurilor, pierderea spiritualității, etc. Dacă răspunsul civilizației occidentale la astfel de crize a constat în globalizarea instituțiilor sale, în lumea asiatică nu se poate vorbi de astfel de reacții. În plus, istoria europeană arată că se produce doar o trecere a problemelor vechi pe o orbită nouă, fără a exista distanțarea de vechiul regim¹⁶, ceea ce face ca, periodic, vechile probleme să revină, cu intensitate crescută, și fără să se rezolve criza.

A.Toynbee considera că „revoluțiile au un caracter violent pentru că ele sunt victorii tardive ale noilor și puternicelor forțe sociale contra instituțiilor vechi și rigide, care de o vreme barau drumul acestor noi expresii ale vieții sociale”¹⁷, iar academicianul T.Postolache afirma că „încrucișarea” generațiilor care caută soluții la problemele noi cu generațiile care caută cauzele crizelor generate de inadecvarea instituțiilor vechi la presiunile noi poate determina simpla mutare a problemelor noi, respectiv mutarea proceselor crizei pe o altă orbită.

A.Toynbee considera că „trei generații succesive sunt necesare pentru a forma cadrul social ideal înăuntrul căruia pot avea loc mutații în schemele mentale”¹⁸, iar academicianul T. Postolache susține că acest lucru se poate aplica în cazul civilizațiilor și că cel mai bun exemplu în acest sens îl constituie China. Se poate aplica acest model și Peninsulei Coreene? Opinăm că *răspunsul este unul pozitiv*. Așa cum și China a adoptat numeroase practici și reforme instituționale din SUA (considerată civilizație dominatoare), la fel a procedat și Japonia sau Coreea de Sud. Totuși, China se simte mai stabilă decât SUA considerând că deține strategii precise de ieșire din criză.

Din punct de vedere istoric, China a pendulat între tradiție și modernism, după anii de glorie a imperiului, trecând prin perioada controlului și împărțirii între imperiile britanic și rus între Germania, Franța și Japonia, prin revoluția culturală din anii '60 și evoluția, după moartea lui Mao și apariția lui Deng Xiaoping, către economia de piață. Aspectul financiar-comercial al capitalismului a propulsat China pe plan mondial, dar o posibilă încheiere a ideologiei comuniste ar

„deranja” evoluția SUA deoarece aceasta a avut nevoie mereu de un competitor – cu precădere la nivel ideologic – pentru a menține un curs de evoluție precis. Această situație este simplu de evidențiat cu ajutorul crizei financiare din 2008.

Dintr-un anumit punct de vedere, am putea aprecia că afirmația academicianului T.Postolache cum că „o entitate socială de tip vechi se poate adapta la un mediu nou, chiar radical schimbat, dar ea nu mai are energia internă necesară pentru a se readapta la o a doua schimbare succesivă” este perfect valabilă evoluției din Coreea de Nord. Conform teoriilor menționate anterior, schimbările care se presupune că se derulează sunt cele care vizează, în primul rând, schimbarea nucleului dur și, în plan secund, schimbarea mediului specific de existență al acestuia, respectiv al „entităților secundare generate prin expansiunea nucleului dur”¹⁹. Profesorul I.Bădescu consideră că „o entitate care și-a atins pragul de maturitate „învinge toți competitorii pe terenul pe care este obișnuită să se bată. Dar, pe de altă parte, dacă terenul de luptă se schimbă, ea va fi zdrobită (...)”. În acest context, schimbarea regimului din Coreea de Nord a implicat un efort al restului membrilor societății aflate la vârf de adaptare la noul regim, concomitent cu adaptarea la noile condiții de evoluții a însăși clasei conducătoare (însuși a liderului nord-coreean). Acest proces de adaptare la noile circumstanțe nu poate suporta eforturi suplimentare la alte schimbări, constituindu-se în posibile motive de rezistență a acestei societăți la tentația schimbării regimului, dar și în justificări privind dorința de supraviețuire în cazul unor alte eventuale fenomene radicale pentru că nimeni nu dorește să confirme afirmația că „în genere, expansiunile se confruntă cu pragurile critice dincolo de care „nucleul care a generat entitatea în expansiune” este supus unei „aventuri suicidare”²⁰.

Totalitarismul, deși este un sistem puternic, necesită forțe semnificative în vederea controlului statului și societății, respectiv o constantă mobilizare de personal și capacități/resurse. Costurile menținerii în doctrină ideologice, a unui perpetuu aparat coercitiv și de apărare națională sunt foarte mari, la final tinzând să epuizeze liderii și adepții acestora, situație în care

elita și populația obișnuită nord-coreeană par a se afla în prezent (oboseala nu se manifestă în sensul protestelor sau disidenței, ci se canalizează spre furnizarea necesităților de bază pentru familie).

Trecerea printr-o nouă schimbare a entității nord-coreene ar putea induce ideea că, deschizându-se, societatea nord-coreeană se va vedea expusă expansiunii co-existențiale a societății sud-coreene, expansiune care va lua forma expansiunii hegemonice și cu care aceasta nu mai are resurse și energie a se confrunta. Globalismul este tentant pentru societatea nord-coreeană, dar numai dacă păstrează forma normală a globalismului coexistențial, fără a trece către extrema hegemonică.

Chiar și în cazul susținătorilor liderului, în condițiile în care întreg sistemul suferă de un deficit energetic, aceasta nu poate renova sistemul și, implicit, să se adapteze la o *a doua schimbare succesivă*. Cu alte cuvinte, *modelul bi-stadial*²¹ de propagare a schimbării sociale (în cazul schimbării regimului) s-ar putea manifesta simultan cu o criză identitară de mari proporții (prin unirea/cucerirea-asimilarea acționate de către Coreea de Sud), fenomenul care s-ar putea produce per ansamblu fiind acela al *formeii fără fond, cu sau fără ruptura generațiilor*. Elita nord-coreeană nu poate și va refuza energia oferită de proprietatea identitară (cum a făcut societatea românească în ultimii 20 de ani). Academicianul T.Postolache susține că sindromul formelor fără fond și teoria celor două paliere ale energiei necesare schimbărilor (cea de adaptare la un mediu nou și cea de transformare a propriului sistem) se propagă succesiv și pot compune o succesiune coexistentă. Deci, în succesiunea coexistentă a nordului peninsulei coreene vom găsi elemente cu energie adaptativă, dar fără de energie transformatoare, nedispuși și incapabili să transforme sistemul, să „muncească” pentru sistem (unul nou), nu doar pentru propriul lor interes. Cel puțin pentru moment.

Elita își datorează, în mod direct, slujbele, statutul și condițiile de trai perpetuării regimului, iar orice schimbare a acestuia înseamnă pierderea puterii, a privilegiilor și abilității de a-și susține familiile. Cu toate acestea, teama de retribuție

sau pedeapsă pentru crimele/infracțiuni din partea altui regim (și nu din partea actualului regim) este mai mare și servește drept cea mai mare motivație pentru menținerea suportului lor pentru regim.

Disponibilitatea de a „munci pentru sistem” are nevoie să fie alimentată cu energie, iar amenințarea externă la adresa conducerii nu este suficientă (în mod contrar, aceasta acționează în direcție opusă) pentru a suplini energia necesară coliziunii cu alte entități sau depășirii universalității civilizației occidentale, determinată de toate formele de solipsism și de fundamentalismul pieței cu teoriile și doctrinele sale (precum liberalismul). O astfel de civilizație nu poate accepta mesianismul occidental, cu precădere cel american, închis (deși promite consensul universal, acesta este recunoscut ca având misiunea de a cuceri și transforma lumea). Schimbarea unui regim, în sensul eliminării acestuia, a produs turbulențe în toate mediile – instituții, economie, mentalități, valori etc., chiar atunci când nu există un conducător carismatic și suficient de ferm în a prelua conducerea poporului; aceste turbulențe se propagă în exterior extrem de rapid, destabilizând, pe rând, zone, regiuni, continente. În plus, utilizarea aspectului identitar poate crește (sau descrește) intensitatea, ritmul și extinderea turbulențelor, determinând așa-numita emoție identitară negativă (de orice problemă este de vină Iranul/musulmanul sau, în cazul menționat, liderul nord-coreean), motiv pentru care liderul-care-va-veni trebuie să se regăsească în elită, în special cea creatoare de energie, în clasele politică și socială, putând compensa, deși insuficient, energia necesară ieșirii dintr-o criză, respectiv compensând anumite segmente disonante ale elitei²² și nu ar repeta aspectele negative ale „primăverii arabe”, prin instaurarea așa-numitei „democrații a formelor, dar nu a fondului” (instaurarea unei false democrații). Astfel, acest proces destabilizator, agravant pentru criza sistemului, nu ar degenera, mai departe, în răsturnări axiale și/sau dezintegrare asimetrică (crize majore în întreaga Asie, cu propagare rapidă și fatală pentru civilizația atlantistă).

Bibliografie

1. AN, Tai Sung, *North Korea in Transition: from Dictatorship to Dynasty*, Westport, Connecticut: Praeger, 1983
2. BĂDESCU, Ilie, MIHĂILESCU, Ioan, *Geopolitică, Integrare, Globalizare*, Editura Mica Valahie, București, 2003.
3. BĂDESCU, Ilie, *Tratat de geopolitică*, Editura Mica Valahie, București, 2004.
4. BĂDESCU, Ilie D., BĂDESCU, Ciprian I., în „Succesiune, Coexistență, Conversiune“, în *Conversiunea sistemelor. Pustiul postmodern și deformările lumii*, Editura Mica Valahie, București, 2014.
5. BĂDESCU Ilie; DUMITRESCU, Lucian; DUMITRAȘCU Veronica, *Geopolitica noului imperialism*, Editura Mica Valahie, 2010.
6. BĂDESCU, Ilie, *Noul imperialism*, Editura Mica Valahie, București, 2012.
7. CHANDRA, Vipan, *Imperialism, Resistance and Reform in Late Nineteenth-Century Korea. Enlightenment and the Independence Club*, CKS, University of California, Berkeley, 1988.
8. CHEON-LIM, Jae, *Kim Jong Il's Leadership of North Korea*, London, Routledge, 2009.
9. CHUNG, Young-lob, *Korea Under Siege, 1876-1945: Capital Formation and Economic Transformation*, Oxford University Press, 2006.
10. CLAY, Blair Jr, *The Forgotten War: America in Korea, 1950-1953*, Naval Institute Press, 2003.
11. CORNELL, Eric, *North Korea Under Communism*, London, Routledge, 2002.
12. ECKERT, C.J., *Offspring of Empire: The Koch'ang Kims and the Colonial Origins of Korean Capitalism, 1876-1945*, University of Washington Press, Seattle, 1991.
13. HUNTER, Helen-Louise, *Kim Il-Song's North Korea*, Westport, Connecticut: Praeger, 1999.
14. GAUSE, Ken A., *North Korea House of Cards- Leadership Dynamics under Kim Jong-Un*, Committee for Human Rights in North Korea, 2015.
15. GRZELCZYK, Virginie, “In the Name of the Father, Son, and Grandson: Succession Patterns and the Kim Dynasty”, *The Journal of Northeast Asian History* (Northeast Asian History Foundation) 9 (2), original-December 27, 2013.
16. MacKINDER H., „The Geographical Pivot of History“, *The Geographical Journal*, Vol. 170, December 2004, pg. 298-321, No.4.
17. POSTOLACHE, Tudorel, *Vers un idéal praticable*, Editura Academiei Române, București, 2007/2008.
18. ROBINSON, Michael, *Cultural Nationalism in Colonial Korea 1920-1925*, Korean Studies of the Henry M. Jackson School of International Studies, 1989.
19. RYANG, Sonia, *North Koreans in Japan, Language, Ideology and Identity*, Boulder, CO, Westview Press, 1997
20. SHIN, Gi Wook, and Robinson, Michael (Eds.), *Colonial Modernity in Korea*, Hallym, 2001.
21. SHIN, Gi Wook, *Ethnic Nationalism in Korea: Genealogy, Politics and Legacy* (Studies of the Walter H. Shorenstein Asia-Pacific Research Center), Stanford, 2009.
22. TOYNBEE Arnold J., *Studiu asupra Istoriei, Sinteză a volumelor I-VI de D.C. Somervell*, Humanitas, București, 1997.
23. WALLERSTEIN, Imm., *The Modern World System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600-1750*, New York, Academic Press, 1980.
24. WALLERSTEIN, Imm., *The Modern World System, III*, San Diego, Academic Press, 1989.

¹ Immanuel Wallerstein, *The Modern World System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600-1750*, New York, Academic Press, 1980; Idem., *The Modern World System, III*, San Diego, Academic Press, 1989; Idem., *World-Systems Analysis*, în *World System History*, ed. George Modelski, în *Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)*, (developed under the auspices of the UNESCO), EOLSS Publishers, Oxford, Marea Britanie, 2004; citat de Ilie D. Bădescu, Ciprian I. Bădescu, în „Succesiune, Coexistență, Conversiune“, în *Conversiunea sistemelor. Pustiul postmodern și deformările lumii*, Editura Mica Valahie, București, 2014.

² H. Mackinder, *The Geographical Pivot of History*, Vol. 23, No. 4 (Apr. 1904), pp.421-437; <http://jstor.org/sici?sici=0016-7398%28190404%2923%3A4%3C42%3ATGPOH%3E2.0.CO%3B2-0>.

³Ilie Bădescu, Lucian Dumitrescu, Veronica Dumitrașcu, *Geopolitica noului imperialism*, Editura Mica Valahie, 2010; Bădescu, Ilie D., Bădescu, Ciprian I., „Succesiune, Coexistență, Conversiune“, în *Conversiunea sistemelor. Pustiul postmodern și deformările lumii*, Editura Mica Valahie, București, 2014.

⁴Idem.

⁵Patru generații succesive coexistente.

⁶Disputa, la nivel internațional, dintre specialiști face ca numărul acestor civilizații să fie unanim acceptată, unii dintre aceștia vorbind de șase, iar alții de opt. Alți specialiști vorbesc de tandemul cinci - șapte civilizații; noi vom adopta cifra promovată de profesorul Bădescu – șase.

⁷Arnold J. Toynbee, *Studiu asupra Istoriei, Sinteză a volumelor I-VI de D.C. Somervell*, Humanitas, București, 1997, II, p.117.

⁸Idem.

⁹Idem.

¹⁰Tudorel Postolache, *Vers un idéal praticable*, Editura Academiei Române, București, 2007/2008, p.48.

¹¹Arnold J. Toynbee, *Op. cit.*, II, p.140.

¹²Idem, p.132

¹³I. Bădescu, *Op.Cit.*

¹⁴T.Postolache, *Op.Cit.*, p.58.

¹⁵Ibidem, p.62.

¹⁶Ibidem, p.67.

¹⁷Arnold J.Toynbee.,*Op. cit.*

¹⁸Idem.

¹⁹T. Postolache, *Op.Cit.*, p.59.

²⁰Idem.

²¹Ilie D. Bădescu, Ciprian I. Bădescu, *Op.Cit.*

²²Ibidem., p.202.

FORESIGHT-UL GEOSTRATEGIC – CONCEPT AL SECOLULUI XXI

drd. Daniel-Nicolaie LEONTE*

Abstract

Evolution of the current security environment is defined by globalization, European and Euro Atlantic integration, as well as by instability facets. Today's security architectures highlights important geopolitical and geostrategic features, a framework in which significant processes take place, such as the transition towards democracy of certain important human communities and the competition to reorganize priorities of political, economic and social interest. Hence, one may acknowledge the reality of the risks and threats against regional security and stability with possible effects on Romania also, and with special focus on the asymmetric actions of terrorist nature. Current security environment requires immediate and accurate response through facts not just in theory, covering and generating political, military and strategic imperatives, with major repercussions over the international security environment. Contemporary reality confirms the fact that a strong response to major threats might be considered and developed at the level of a political-military alliance only.

Keywords: *foresight, geostrategy, geopolitics, environment, alliance, politics, military*

Motto: „Învăță din ziua de ieri, trăiește pentru ziua de azi
și speră pentru ziua de mâine. Lucrul important
este să nu te oprești din a pune întrebări”.

Albert Einstein

Realitatea ne confirmă faptul că un răspuns robust la amenințările majore actuale poate fi luat în considerare doar la nivel de alianță politico-militară. Evoluțiile de pe scena internațională scot în relief că statele-națiuni se văd puse în situația de a-și înlocui strategiile de luptă cu noi strategii, cu metode de acțiune în care aspectele politice și militare se dublează cu aspecte psihologice, sociale, economice etc., cu scopul de a contracara și/sau elimina imensa varietate de riscuri, amenințări și vulnerabilități. Totodată, spațiile de desfășurare ale acțiunilor militare s-au extins și fluidizat, beligeranții fiind obligați să desfășoare acțiuni de luptă asimetrice, hibride, pe principiile descentralizării, manevrabilității, flexibilității,

mobilității și dispersării. Sun Tzu, vestitul strateg și filozof chinez, afirma că „supremul rafinament în arta războiului este de a dejuca planurile inamicului”, iar condițiile de securitate existente în noul mediu internațional impun interpretarea acestei axiome.

În actualul context internațional de securitate, un război poate avea cauze extrem de diverse, care pornesc de la dorința de supremație asupra unor teritorii sau resurse, atitudinea de intoleranță față de anumite credințe religioase sau rivalități ideologice, până la nemulțumirea față de modul de distribuire a puterii și autorității pe plan politic economic sau militar. Amenințările de securitate non-statale au devenit vizibile și variate,

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

iar confruntările sunt simetrice, disimetrice (non-simetrice, disproporționate), asimetrice (cu exploatarea reciprocă a efectelor disproporționate, a slăbiciunilor și vulnerabilităților) și/sau hibride, purtate cu mijloace convenționale și neconvenționale multiple, în combinații diverse, răspunsurile în aceste situații trebuind a fi furnizate rapid și adecvat. În acest caz își găsesc loc alte afirmații ale lui Sun Tzu: „împotriva celor ce sunt experți în arta de a ataca, un inamic nu știe unde să se apere; contra experților apărării, inamicul nu știe unde să atace. Impalpabil și imaterial, expertul nu lasă urme; misterios ca o divinitate, el nu poate fi auzit. Astfel, inamicul se află la bunul lui plac”.

Toate aceste axiome ale lui Sun Tzu se bazează însă pe **informație**, aceasta fiind mijlocul prin care se poate reuși înțelegerea valorii inamicului, a modului său de acțiune, precum și punctele slabe și modul de combatere a acestuia: „Cunoaște-ți inamicul și cunoaște-te pe tine însuși; într-o sută de bătălii nu te vei expune niciunei primejdii”, „Un luptător abil este cel care nu numai că învinge, dar și câștigă cu ușurință”.

Creșterea importanței informației, a rolului acesteia în toate aspectele vieții (economic, social, cultural și militar), a generat reevaluarea

conceptelor și domeniilor care s-au dezvoltat în jurul conceptului de bază – informația: războiul informațional, războiul bazat pe informații, sisteme informaționale, operații informaționale, putere informațională etc.

Volumul mare de informații și evoluția tehnologiilor de ultimă oră din comunicații au generat cristalizarea condițiilor adecvate pentru ca războiul/conflictul să se desfășoare în sfera neoclasicului, cu precădere către țintele civile. Pentru a contracara astfel de evoluții este necesară identificarea centrelor de gravitație și vulnerabilitățile critice apărute/existente, fiind evident mai ușor de învins un inamic pe care îl înțelegem decât un inamic care rămâne necunoscut. În fapt, indiferent că este pace, criză sau/și conflict, orice entitate statală are nevoie de informații, acestea devenind factor de putere sau factor compensator de putere.

În noul mediu de securitate, informatizarea și globalizarea au generat o serie de provocări și oportunități cu care societatea umană pare a se descurca destul de greu. De multe ori clasa politică a adoptat decizii importante fără a înțelege cu adevărat efectele acțiunilor sale și fără a face o analiză sistematică a opțiunilor avute la dispoziție, din ignoranță, din indiferență față de importanța

planificării pe termen lung sau din teamă de eșec (indusă de unele demersuri anterioare).

O serie de predicții care au înregistrat eșecuri răsunătoare (a se vedea cazul Siriei¹) au determinat apariția opiniei potrivit căreia viitorul nu poate fi prezis într-o marjă de eroare controlabilă și că modelele utilizate nu au fost suficient de convingătoare/viabile. Din acest motiv, unii analiști au evidențiat că, în loc să căutăm răspunsuri sub forma unor predicții pe termen lung, ar trebui să găsim modalități de **identificare a întrebărilor corecte privind evoluția viitorului** și contextul optim pentru obținerea răspunsurilor. Aceste abordări au fost denumite „exerciții de foresight”, respectiv „instrumente politice pentru extragerea sistematică a cunoașterii prospective de la comunități de experți care dețin cunoștințe relevante pentru formarea politicilor dintr-un domeniu și modelarea unei viziuni strategice pe termen mediu și lung”².

Cu alte cuvinte, evaluarea viitorului va permite adoptarea unor decizii mai bune, mai corecte, mai adecvate de către liderii clasei politice. Speculațiile asupra viitorului – care ar trebui realizate de către un individ sau de un grup extrem de limitat de persoane - nu se încadrează întotdeauna în domeniul de expertiză al acestora, astfel încât au trebuit identificate noi metodologii pentru consultarea unui număr mai mare de persoane, combinarea cunoștințelor acestora și obținerea unor predicții pe termen lung, și apoi oferirea acestora, spre decizie, grupului militar de decidenți. Așa a apărut tehnica Delphi, din anii 50, ca o modalitate de integrare a unor puncte de vedere distincte, aparținând unor domenii diferite ale cunoașterii, și sintetizarea acestora în predicții pe termen lung. Metoda s-a dovedit însă a fi limitată, tehnica Delphi oferind un consens probabilistic și o formă sistematică de a extrage cunoștințe de la experți, dar fără a oferi garanții că viitorul se va desfășura în marja unor anumite predicții. Dacă, la nivel tehnologic, metoda poate fi viabilă, într-un spațiu mai larg problema constă în cum să alegem anumite acțiuni astfel încât acestea să întâlnească așteptările noastre, realiste însă, pe termen lung.

În consecință, așa-numitele exerciții de foresight au vizat negocierea și medierea din interiorul grupului de experți cu specializări în domenii diferite și nu consensul, rezultatul fiind creionarea strategică a unui viitor (acceptabil pentru noi) pe termen lung. Obținerea consensului nu a fost eliminată din cadrul procesului, dar accentul în exercițiile de foresight este pus pe procesul deliberativ, pe evidențierea conflictelor structurale și determinarea celor mai bune modalități de obținere a soluțiilor ideale. Astfel, exercițiile de foresight îmbracă „forma unor succesiuni de dialoguri ale politicilor, metodelor de prevenire și/sau soluționare a conflictelor, cu emiterea de recomandări și crearea de alianțe între experții capabili a influența procesul decizional”³. Înțelegerea exercițiilor de foresight sau a foresight-ului în sine va presupune examinarea unui tip particular de cunoaștere – numită *cunoaștere prospectivă* – care rezultă din forme foarte particulare de raționament, acestea incluzând analogii, respectiv identificarea posibilelor oportunități și amenințări viitoare prin analogie cu oportunități și amenințări cunoscute.

În funcție de evoluția sa, conceptul de „foresight” a avut o serie de formulări, fiecare trecere pe un nivel superior încercând să cuprindă comprehensiv funcțiile sale, metodele de analiză, domeniile de aplicabilitate etc. De exemplu, în Marea Britanie există două definiții aplicate cu mult succes în mediul de afaceri: prima este cea a lui Ben Martin (1995) - „cercetările de tip foresight reprezintă un proces continuu care constă în realizarea de încercări sistematice de a privi pe termen mai lung viitorul științei, tehnologiei, dezvoltării economice și a societății, în general, cu scopul de a identifica domeniile strategice de cercetare și apariția unor tehnologii corespunzătoare care să contribuie decisiv la obținerea celor mai mari beneficii de natură economică și socială”⁴, iar cea de-a doua, a lui Luke Georghiou (1996) – „Tehnologia de foresight reprezintă un mijloc sistematic de evaluare a acelor realizări științifice și tehnologice care ar putea avea o puternică influență asupra competitivității industriale, creării de bunăstare și a realizării unei calități superioare a vieții”⁵.

Există opinii conform cărora nu există „specialiști în foresight”, ci doar ingineri, economiști, matematicieni și sociologi foarte deschiși abordărilor neconvenționale, cu înțelegere față de diverse enunțuri, cu abilități de analiză, sinteză și comunicare și care, urmând cursuri de pregătire la nivel internațional (de exemplu, la Universitatea din Manchester, în cadrul „Policy Research in Engineering Science and Technology” - PREST etc.), ar putea deveni capabili să abordeze și să promoveze fundamentat foresight-ul către cei care au putere de decizie asupra viitorului societății, în ansamblul ei.

Lajos Nyiri consideră foresight-ul „un instrument de sprijin pentru luarea deciziilor, un proces destinat dezvoltării unei platforme de învățare colectivă, cu o comunicare permanentă între actori din mediul academic, de afaceri, din sfera guvernamentală și din alte sectoare sociale. Foresight este totdeauna un proces transparent de tip bottom-up și este orientat către căutarea și găsirea de alternative, traiectorii opționale de dezvoltare, oferind în permanență o listă de acțiuni posibile pe care le poate întreprinde o persoană cu funcție de decizie”⁶.

Desfășurarea unui exercițiu de foresight trebuie să respecte șase principii generale, așa cum consideră Michael Keenan și Rafael Popper, aceste principii constituindu-se și în premise vitale de evaluare a acestuia: *orientarea către viitor, participarea, fundamentarea prin intermediul datelor, multidisciplinaritatea, coordonarea și orientarea către acțiuni*⁷.

Principiul orientării către viitor are în vedere condiția foresight-ului de a fi o activitate orientată către un viitor nepredeterminat, care poate evolua în diferite forme, dependente de deciziile prezentului și de acțiunile diferiților actori instituționali. Conform acestui principiu, foresight-ul construiește mediul adecvat gândirii și dezbaterilor privind opțiunile de viitor și identificarea viitorurilor posibile dorite. În ceea ce privește *participarea*, se consideră că foresight-ul integrează o varietate de perspective, interese și cunoștințe ale unei vaste game de actori și beneficiari (stakehold-eri), dorindu-se construirea unui spațiu comun de dialog pentru aceștia. Principiul are în vedere implicarea în exercițiul de foresight a decidenților politici. *Fundamentarea prin intermediul datelor* este

o caracteristică vitală a unui exercițiu de foresight pentru că acesta se bazează pe opinii și analize/interpretări specializate ale experților din diverse domenii și pe abordări creative de formulare a opțiunilor de viitor. Indiferent de validitatea rezultatelor uneia sau alteia dintre metodele utilizate în analiză, nu există dihotomia „corect–greșit”, deoarece nu există viitoruri corecte sau incorecte, ci doar alternative fundamentate prin date, factorii decizionali urmând a alege dintre aceste scenarii alternative. *Principiul multidisciplinarității* pornește de la idea că foresight-ul depășește limitele disciplinelor clasice, utilizând metode specifice managementului, economiei, științelor sociale etc., în condițiile în care procesul participativ adună atât experți, cât și beneficiari cu specializări extrem de diverse, dar cu interese comune, generează perspective noi și permite o mai bună înțelegere a problemelor. *Principiul coordonării* este necesar datorită numărului mare de beneficiari și experți din cadrul exercițiului de foresight. *Principiul orientării către acțiuni* are în vedere nu numai analiza opțiunilor sau posibilităților din viitor, dar și sprijinirea actorilor individuali și instituționali în procesul de modelare activă a viitorului, în acest context, conform opiniei lui James Gavan, foresight-ul putând fi proactiv, reactiv sau poate fi dezvoltat prin concursul unor circumstanțe speciale⁸.

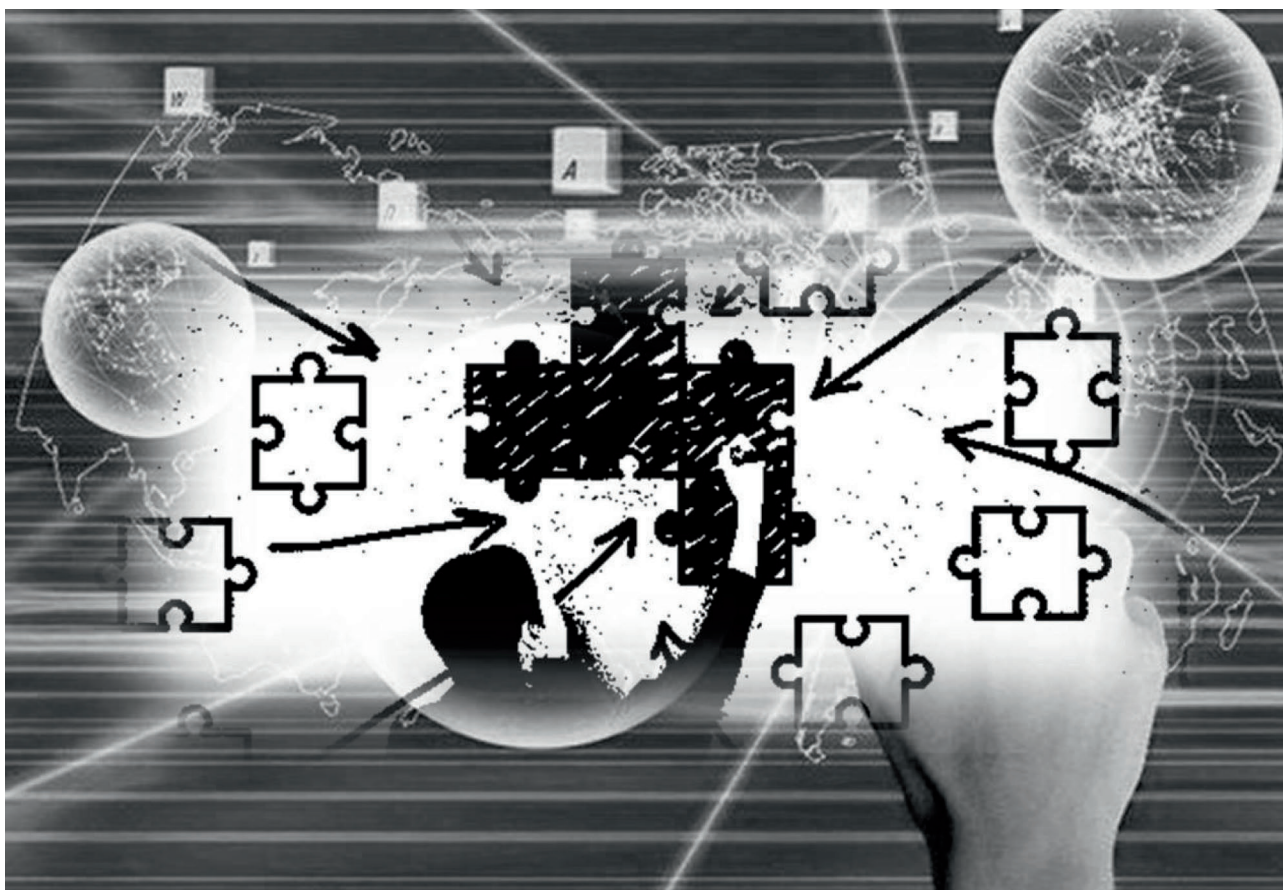
Relația foresight-ului cu politicile din domeniul public se referă la faptul că acesta este elementul comun al planificării strategice și analizei de politici publice⁹, iar analiza de politici are în vedere ideea conform căreia procesul de formulare a politicilor publice conține o serie de etape precum stabilirea agendei publice, formularea politicilor, luarea deciziilor, implementarea și evaluarea. Acest ciclu de politici a fost ilustrat prin *ciclul de politici australian*¹⁰, dimensionat pe baza conceptelor introduse de Harold Lasswell încă din 1951¹¹.

Foresight-ul poate fi utilizat în elaborarea politicilor publice care doresc schimbarea orientării dinspre piață către problemele sociale¹², astfel încât să nu mai existe conceptul „colateral casualties” – victime colaterale, pentru că, deși foresight-ul s-a dezvoltat istoric

în zona tehnologică, în opinia noastră acesta poate fi utilizat cu succes și în ariile care necesită decizii politice, susținând ideea conform căreia politicile publice nu trebuie decise doar la nivel politic sau guvernamental (prin abordarea de tip „de sus în jos”), ci și prin implicarea unor grupuri semnificative de actori și experți. Conform raportului de analiză critică al Platformei Europene de Monitorizare a Foresight-ului, ghidarea procesului de dezvoltare a politicilor publice este principalul scop al exercițiilor moderne de foresight¹³. Pentru a clarifica relația și impactul unui exercițiu de foresight asupra politicilor publice, Francoise Warrant¹⁴ a definit trei responsabilități esențiale: *imaginarea viitorului*, *dezbateră viitorului* și *modelarea viitorului*.

Imaginarea viitorului corespunde funcției cognitive și are ca scop informarea sferei politice prin generarea de cunoștințe cu privire la dinamica schimbărilor, provocărilor și opțiunilor pentru viitor, și accentuarea oportunităților prin furnizarea de cunoștințe detaliate referitoare la tendințele care încep sau se manifestă deja¹⁵. În acest context, informarea clasei politice are în vedere furnizarea de cunoștințe anticipative, intelligence despre viitor, analize asupra dinamicii schimbărilor, provocărilor viitorului, riscurilor, oportunităților, punctelor tari și slăbiciunilor sistemului, viziuni asupra schimbării și analize a opțiunilor posibile¹⁶. Astfel, foresight-ul poate fundamenta valori, rațiuni și decizii politice, poate contribui la conștientizarea provocărilor pe termen lung și a oportunităților de dezvoltare¹⁷. Un alt beneficiu al foresight-ului pentru clasa politică constă în faptul că poate crește flexibilitatea procesului de formulare a politicilor publice și lărgi perspectivele¹⁸.

În ceea ce privește **dezbateră viitorului**, aceasta privește integrarea participării în procesul de elaborare a politicilor pornind de la premisa că, în prezent, cunoașterea este distribuită în rețele la nivel global, iar pentru a lua decizii responsabili politici trebuie să dezvolte și să utilizeze metode adaptate de colectare a informațiilor (intelligence-gathering)¹⁹. Implementarea diferitelor metode participative specifice metodologiei de foresight contribuie la dezvoltarea de rețele și, implicit,

la succesul exercițiilor de foresight²⁰, noua comunitate de experți și beneficiari putând sprijini clasa politică – cu condiția participării politicianilor în etapele prospective – în procesul de implementare a recomandărilor furnizate²¹.

Între metodele utilizate în foresight se numără: *brainstorming* (crearea spațiului de creativitate prin interacțiunea generată de către facilitator; fluxul de idei creative unde membrii grupului expun idei fără să fie permise comentarii; fluxul de comentarii unde membrii pot comenta sau cere lămuriri asupra oricărei idei afirmate anterior; prioritizarea ideilor prin vot), *scanarea literaturii de specialitate*, *interviuri*, *chestionare*, *paneluri de experți* (elaborarea de seturi de analize pe domenii specifice - analiza actorilor-cheie dintr-un sistem, analiza factorilor schimbării, matricea de politici și analize diagnostic pentru fiecare domeniu de interes), *elaborarea de scenarii*, *dezbatere* (cu scopul identificării elementelor-cheie în fundamentarea afirmațiilor de politici și a unor noi criterii de evaluare/scenarii de succes) organizate prin combinarea a trei metode bine cunoscute și testate în domeniul construcției de

scenarii despre viitor: *World Café*, *Cărțile de Joc pentru Scenarii* și *Metoda Matricei Integrale* (inspirată din „teoria integrală a conștiinței”, dezvoltată de americanul Ken Wilber), *ilustrarea ideilor creative* etc.

Instrumentele sistemice, așa cum sunt denumite de cercetători, se centrează pe promovarea rețelelor, comunicării și cooperării dintre actorii (sociali) dintr-o anumită zonă, aflată în schimbare, furnizând o infrastructură de cunoștințe²², care poate fi, ulterior, accesată de diverși beneficiari (decidenți politici).

Sprijinirea procesului de formulare a politicilor publice se referă la traducerea cunoașterii prospective într-un limbaj specific politicilor publice, în concepte operaționale, măsuri și acțiuni²³, iar *reconfigurarea sistemului (de politici)* se referă la faptul că punctele slabe ale sistemului, identificate în urma exercițiului prospectiv (decalaje sistemice, identificarea de noi grupuri de putere și cunoaștere etc.), determină deseori reforma instituțională.

În acest context, foresight-ul poate genera un model de guvernare diferit de mecanismul clasic

ierarhic, în care actorii non-politici nu joacă un rol definitoriu, și un instrument eficient de creare de soluții multiple la probleme naționale și supra-naționale²⁴, cu condiția ca acest exercițiu să nu fie manipulat la nivelul guvernării în scopul justificării eventualelor politici deja decise. Pentru o mai sigură și corectă implementare, în foresight poate „interveni” conceptul de *foresight adaptiv*, respectiv adaptarea în raport cu echilibrul dintre abilitatea și nevoia de a modela viitorul, adaptarea în raport cu nevoia de a face din foresight un proces iterativ de monitorizare și învățare destinat modelării viziunilor, obiectivelor și programelor strategice, și adaptarea în raport cu echilibrul dintre dimensiunea participativă și procesele interne care nu sunt deschise publicului²⁵.

Pentru selectarea celor mai eficiente metode în derularea unui exercițiu de foresight, marea majoritate a specialiștilor consideră că taxonomia realizată de Raphael Poper, intitulată *Diamantul Foresight-ului*²⁶, este cea mai completă, adecvată și eficientă.

Putem concluziona că un exercițiu de foresight este un proces complex, integrat și integrator de investigații și evaluări ale rezultatelor acestora, care trebuie realizat cu suficient de mult timp înainte ca o societate să fie pusă în situația de a-și reorienta activitățile curente pentru a supraviețui, fiind, din anumite puncte de vedere, singura opțiune ca acestea să evolueze către un viitor dorit și prefigurat sub forma unei viziuni (*foresight*).

Odată inițiat, acest proces poate și va trebui să aibă reveniri, adaptări și corectări periodice, astfel încât viziunea și obiectivele care decurg din viziune, inclusiv etapele care trebuie parcurse pentru atingerea acestor obiective pe termen lung, să poată fi adaptate „din mers”, fiind afectate atât condițiile interne, cât și cele externe (mai dificil de prevăzut). De regulă, se efectuează evaluări anuale ale evoluției societății pentru a putea identifica eventualele abateri de la traiectoria stabilită prin planul de acțiune (*roadmap*). Totodată, este obligatoriu ca, în cazul apariției unui eveniment „disruptiv”, să se reevalueze urgent măsurile stabilite în faza de concepție a strategiei și dacă răspunsurile oferite de acestea sunt adecvate pentru contracararea consecințelor

prevăzute pentru respectivul eveniment disruptiv. În caz contrar, planul de măsuri trebuie refăcut luând în considerare evenimentul apărut și evaluând toate consecințele acestuia asupra măsurilor propuse inițial.

Pornind de la cele menționate mai sus, putem afirma că procesul de elaborare a viziunii, și ulterior, a strategiei naționale dintr-un anumit domeniu ar urma să se desfășoare într-o ambianță participativă și transparentă, care include toți actorii interesați și capabili să producă efecte. În acest context, s-ar putea dezvolta strategii naționale bazate pe analiza tendințelor dezvoltării tehnologice, pieței globale, punctelor slabe și punctelor tari ale actorului/domeniului în cauză. Complexitatea societăților contemporane și turbulențele mediului internațional fac ca procesul de implementare a politicilor publice să fie extrem de dificil, motiv pentru care desfășurarea exercițiilor de foresight – care oferă numeroase scenarii de evoluții posibile – să devină o preocupare de viitor, atractivă pentru toate părțile implicate, la nivel național, regional sau internațional. În plus, crearea de viziuni strategice în toate domeniile cu impact asupra societății/ statului/ actorului pe o perioadă lungă este necesară și obligatorie pentru dezvoltarea consolidată și optimă a acestora.

Cu toate că structurile de informații depun eforturi pentru colectarea și rafinarea datelor și informațiilor necesare decidenților de pe toate palierele decizionale, pot fi identificate doar informații, cunoaștere și înțelegere personalizate, deseori afectate de prejudecăți, formate la nivelul modelelor mentale ale specialiștilor în informații, de diverse etnii, religii și culturi. Din acest motiv, se afirmă că elementele specifice cunoașterii și înțelegerii nu cunosc o totală procesare centralizată, partajare și eliminare a conflictelor de interese.

Ca urmare, considerăm că eforturile depuse în domeniul informațiilor militare vizează și vor viza și pe viitor identificarea unui proces adecvat/ optim asupra relației *management integrat al resurselor de apărare – misiuni – apărare națională – apărare colectivă*.

Este evident că informația de valoare trebuie diseminată în timp util beneficiarilor, deoarece reprezintă chiar esența procesului decizional (indiferent de tipul și domeniul de activitate al acestuia). Etapele necesare adoptării deciziilor și alocării întregii game de resurse, în cazul în care factorii politici de decizie iau în considerare posibilitatea planificării, organizării și desfășurării unor operații militare, se fundamentează pe informație și pe previziunile necesare alegerii opțiunii decizionale corecte. Reamintim că superioarea decizională înseamnă capacitatea unei instituții de a reuni întreaga gamă a elementelor de forță pe care le deține și de a le utiliza în modalități apreciate ca optime.

Pentru a elabora sau perfecționa procesul decizional din sistemul securității naționale sunt necesare implementarea unor direcții de acțiune, precum:

- dezvoltarea continuă a abordării proactive a problemelor – punându-se un accent deosebit pe avertizarea timpurie și, implicit, pe colectarea și prelucrarea informațiilor cu caracter de avertizare;
- eficientizarea structurală a proceselor de colectare, prelucrare și transmitere a informațiilor cu valoarea ridicată, cu precădere a celor ce servesc scopului de avertizare timpurie privind riscurile și amenințările la adresa securității naționale;
- dezvoltarea unui sistem de management al resurselor necesare operațiilor militare, cu precădere a celor din domeniul informațiilor – care are în vedere perfecționarea procesului de planificare din cadrul ciclului informațional, cu minim de eforturi și maxim de rezultate pozitive;
- dezvoltarea teoretică și doctrinară a proceselor din cadrul ciclului informațional, cu impact asupra eliminării limitărilor, factorilor inhibitori și clivajelor care influențează negativ schimbul de informații acțional (eliminarea de politici și practici manageriale disjuncte, a clivajelor dintre diverse strategii, a rețelelor neoperabile, a disfuncțiilor

existente în cooperarea inter-agenții, corelarea inadecvată între capabilitățile analitice ale serviciilor de informații, eficiență redusă, abuz de secretizare sau prezența insuficientă a acestora etc.).

Pentru ca un serviciu de informații să fie eficient și eficace, indiferent de nivelul său, trebuie ca sistemul său organizațional și ierarhic să poată genera cicluri informaționale aprovizionate cu informații multisursă, prelucrate prin analize multidisciplinare de către experți de valoare (cu specializări din diverse domenii). Totodată, trebuie realizată o foarte bună cooperare inter-agenții, în pofida diferențelor din cultura organizațională a acestora.

Culegerea de informații în timp real și de mare valoare informativă rămâne o prioritate a serviciilor de informații, iar procesul decizional care se derulează în acest domeniu este, implicit, la fel de important. Diferențele de opinie și abordare a politicii externe și de securitate nu au ce căuta în structurile a căror misune constă în apărarea securității naționale în condițiile în care actualul mediu de securitate a generat creșterea exponențială de cerere de informații din partea decidenților, respectiv creșterea nivelului de intensitate a exploatării resurselor comune informaționale de cunoaștere și înțelegere.

Niciun factor decizional nu poate adopta o decizie corectă dacă prognozele și predicțiile primite din partea producătorilor de informații nu sunt cele corecte și oportune. Iar aceste prognoze și predicții nu se pot realiza dacă nu există un volum adecvat de informații și cunoaștere reală, fără a fi afectate de o serie de factori precum examinarea, analiza și înțelegerea inadecvată a datelor și informațiilor colectate, preocuparea excesivă a decidenților doar pentru produsele de informații pe termen foarte scurt, influența excesivă a concepțiilor eronate și/sau prejudecăților analiștilor și decidenților asupra structurilor de informații și a produselor oferite de acestea, proiectări eronate ale resurselor de orice tip și a capabilităților, interpretarea eronată a credibilității surselor și previziunilor oferite prin produsele de informații, clivajul dintre previziunile oferite de serviciile de informații și așteptările unor decidenți etc.²⁷.

În condițiile în care a crescut volumul de informații colectate și analizate, trebuie să se îmbunătățească – corelat - și judecățile de valoare emise de specialiști în cadrul ciclului informațional și al procesului decizional corelat acestuia, motiv pentru care trebuie respectate etapele care au ca scop identificarea adecvată a elementelor necesare procesului de analiză, a problemei, multitudinea criteriilor decizionale, selectarea opțiunii decizionale optime, a persoanelor care au cu adevărat responsabilități decizionale, multitudinea obiectivelor care trebuie îndeplinite și a consecințelor și efectelor generate de acestea etc.

Fundamentarea unei decizii adecvate/optime va însemna și aprofundarea gândirii critice raționale de soluționare a problemelor specifice, prin abordări non-conformiste chiar, din specializări diverse, a gândirii sistemice și tehnicilor și metodelor moderne de analiză, sinteză și concepție necesare elaborării și dezvoltării variantelor de acțiune, pe termen mediu și lung, cu scopul final de selectare a unei opțiuni decizionale care respectă toate criteriile calitative și cantitative alese pentru soluționarea unei probleme.

¹ Am avut în vedere perioada extrem de lungă de desfășurare a conflictului, extinderea acestuia, rezistența deosebită a regimului Bashar Al-Assad și, ulterior, a Organizației Stat Islamic.

² Sergiu Porcescu, Dan Grosu, „Fundamentarea exercițiului de foresight“, în Revista *Strategie*, nr. 4 (19), decembrie 2010, p. 17, disponibil la <http://akademos.asm.md/files/Fundamentarea%20exercitiului%20de%20foresight.pdf>, accesat la data de 24.08.2017.

³ B.DeWit, „How do we asses the effectiveness of science and society mediation?“, în *Advancing Science and Society Interactions*, Teresa Roja, 2005; Porcescu Sergiu, Grosu Dan, *Fundamentarea exercițiului de foresight*, în Akademos, nr. 4 (19), p.18, 2010.

⁴ R.Ben Martin, *The Technology Foresight: A Review of Recent Overseas Programmes*, Office of Science and Technology, London, HMSO, 1995.

⁵ Luke Georghiou, „The UK Tehnology Foresight Programme“, în *Futures*, vol. 28, nr. 4, Policy Research in Engineering Science and Technology (PREST), Universitatea din Manchester, 1996, pp. 359-377.

⁶ United Nations Industrial Scientific and Technical Research Development Organization, Technology Foresight Initiative, *Technology Foresight for Organizers*, Training Course for Black Sea Economic Cooperation countries and the newly independent states, Nyiri Lajos, *Foresight as a Policy-making Tool*, 08-12.12.2003, Ankara, Turcia.

- ⁷M. Keenan, R. Popper (ed.), *Research Infrastructure Foresight: Practical Guide for Integrating Foresight in Research Infrastructures Policy Formulation*. Proiectul ForeIntegra-RI, 2007, disponibil la: http://wbc-inco.net/object/document/7342/attach/ForeIntegra_PracticalGuide_printed.pdf, accesat la data de 17.08.2017.
- ⁸J.P. Gavigan, F.Scapolo, Keenan, M., I.Miles, Farhi, F., Lecoq, D., Capriati, M., Di Bratolomeo, T. (ed.) *A Practical Guide to Regional Foresight*. Comisia Europeană, Directoratul General pentru Cercetare I, FOREN, 2001.
- ⁹Idem.
- ¹⁰Catherine Althaus, Peter Bridgman, Glyn Davis, *The Australian Policy Handbook*, 5th edition, Sydney, Allen and Unwin, 2013.
- ¹¹H.Lasswell, *The Policy Orientation*, în Lerner, D., Lasswell, H. (ed.) *The Policy Sciences*, Stanford, Stanford University Press, 1951; UE-Fondul social european, Guvernul României - Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, *Utilizarea foresight-ului în procesul de formulare a politicilor publice*, Studiu de caz - Implementarea proiectului strategic de foresight FSE POSDRU - Calitate și Leadership pentru Învățământul Superior Românesc (2008-2011).
- ¹²J.Cassigena-Harper, Georghiou, L., "Foresight in innovation policy: Shared visions for a science park and business-university links in a city region", *Technology Analysis and Strategic Management*, vol. 17, pp.147-160, 2005.
- ¹³Rafael, Popper, *Mapping Foresight - Revealing how Europe and Other World Regions Navigate into the Future*. Luxembourg: Comisia Europeană, Directoratul General pentru Cercetare, EFMN, 2009.
- ¹⁴F.Warrant, *Role of Foresight in Strategic Thinking and STI Policy Formation*, in *Technology Foresight Training Programme, Module 1: Technology Foresight for Organizers*, Gebze: UNIDO, The Destree Institute, 2007.
- ¹⁵Idem.
- ¹⁶R.Popper, *Mapping Foresight - Revealing how Europe and Other World Regions Navigate into the Future*. Luxembourg: Comisia Europeană, Directoratul General pentru Cercetare, EFMN, 2009.
- ¹⁷I. Miles, M.Keenan, *Practical Guide to Regional Foresight in the United Kingdom*, Luxembourg, Comisia Europeană, 2002.
- ¹⁸Havas, A., Schartinger, D., Weber, M., *Experiences and practices of Technology Foresight in the European Region*, UNIDO Expert Group Meeting, 29-30.05.2007, Viena, Austria.
- ¹⁹J.P., Gavigan, Scapolo, F., Keenan, M., Miles, I., Farhi, F., Lecoq, D., Capriati, M., Di Bratolomeo, T. (ed.), *A Practical Guide to Regional Foresight*. Comisia Europeană, Directoratul General pentru Cercetare I, FOREN, 2001.
- ²⁰De Leon, P., Vogenbeck, D.M. (2007) 'The Policy Sciences at the Crossroads', in Fischer, F., Miller, G.J., Sidney, M.S. (ed.) *Handbook of Public Policy Analysis. Theory, Politics, and Methods*, Boca Raton: CRC Press, Taylor & Francis Group.
- ²¹R.Smits, Kuhlmann, S., *The rise of systemic instruments in innovation policy*, în *International Journal of Foresight and Innovation Policy*, vol. 1, 1/2, 2004, pp.4-32.
- ²²S.Kuhlmann, *Future governance of innovation policy in Europe - Three scenarios*, în *Research Policy*, vol. 30, 6, Iunie, 2001, pp.953-976.
- ²³UE-Fondul social european, Guvernul României - Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, *Utilizarea foresight-ului în procesul de formulare a politicilor publice*, Studiu de caz - Implementarea proiectului strategic de foresight FSE POSDRU - Calitate și Leadership pentru Învățământul Superior Românesc (2008-2011).
- ²⁴L.Georghiou, *Future of Foresighting for Economic Development*, UNIDO: Technology Foresight Summit, Budapesta, 2007.
- ²⁵E.A.Eriksson, Weber, K.M., 2008. *Adaptive Foresight: Navigating the complex landscape of policy strategies, Technological Forecasting and Social Change*, vol. 75, 2008, pp.462-482.
- ²⁶R. Popper, *How are Foresight Methods Selected?*, în *Energy Foresight Network: Better integration of quantitative and qualitative methodologies on European level*, Berlin, 2009.
- ²⁷Stelian Teodorescu, *Intelligence-ul multinațional în sprijinul procesului decizional al planificării operațiilor la nivel NATO*, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2016.

EUROPA, ÎNCOTRO? MIGRAȚIE, TERORISM, SECESIONISM, ANTIGLOBALISM, AMENINȚAREA RUSĂ

Cristina MOISĂ*

Abstract

More recently, the threat to the national identity is accompanied by economic considerations and the effects of extensive migration also to Eastern Europe for which we are probably not yet ready. The historical identity of the continent is precarious in the conditions in which Islamism gives off, offensive. In order to strengthen the European identity, it is possible to make crucial encouragements – not only through the message of solidarity, but also through actions that redefine populist messages, the concept of tolerance, with more emphasis on the idea of continental security.

Keywords: migration, terrorism, secessionism, anti-globalism, Russia

Europa de azi nu mai e Europa pe care o știam înainte de căderea comunismului. Atunci Occidentul însemna democrație, libertate, prosperitate și siguranță. O societate capitalistă în care performanța contează, dar construită în același timp pornind de la nevoia de respectare a demnității individului în raport cu statul. Multe dintre valorile cheie ale Europei au rămas și după aproape trei decenii de la căderea comunismului, dar Europa e pe cale să se schimbe. Migrația și terorismul au amputat, în bună măsură, siguranța tradițională a europenilor și stilul lor de viață. Extinderea spre Est a Uniunii Europene, nevoia de mai multă integrare și dezvoltarea disproporționată a Europei au creat un sentiment de înecitate, generator de tendințe centrifuge. Frica de globalizare și disoluția identităților naționale în tot acest amalgam european ce încurajează libera circulație a dus la nevoia de protecție și la apariția mișcărilor naționaliste. Redistribuirea resurselor la nivelul statelor creează frustrare și amplifică mișcările secesioniste. Și nu în ultimul rând, Rusia își caută nostalgic statutul de mare putere,

alimentând disensiunile interne ale Europei, în speranța spargerii unității euro-atlantice, văzută ca principala amenințare pentru Kremlin. În toată această ecuație complexă, interogația cheie este unde se situează România, care îi sunt opțiunile strategice și care este capacitatea leadership-ului actual să facă față provocărilor din viitorul apropiat?

Migrația

Cele mai puternice state europene au fost imperii de-a lungul istoriei. Marea Britanie, Olanda, Franța, Belgia sau Italia au renunțat după războaiele mondiale din secolul trecut la vastele colonii. Însă tendința de preservare a intereselor economice și de influențare a politicului a rămas. În plus, odată cu reconstrucția postbelică, ele au avut nevoie de forță de muncă ceea ce a dus la o creștere a numărului de imigranți, în special din nordul și centrul Africii. Cazul Germaniei este unul special pentru că în reconstrucția postbelică a apelat la forța de muncă ieftină din Turcia, însă cei mai mulți dintre turci au rămas în Germania și

---

* *Analist în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

au încurajat migrația altor familii pe considerente economice. De altfel, disparitatea de dezvoltare între vestul Europei și restul lumii a făcut ca țările occidentale (cu precădere Franța, Germania, Marea Britanie, Olanda și Belgia) să devină principalele țări de destinație ale imigranților și după 1989. Astfel, într-o Uniune Europeană cu peste 650 de milioane de locuitori, există azi peste 63 milioane de musulmani, ceea ce înseamnă aproape 10%.

Italia și Spania reprezintă un caz mai special pentru migrația celor peste 3,5 milioane de români, filiația lingvistică, destructurarea economică a țării de origine și economiile celor două țări de destinație fiind principalii factori care au creat un efect catalizator al migrației spre cele două țări.

Conflictele recente din Orientul Mijlociu, cu precădere războiul din Siria, au generat un val masiv de migrație, al cărui vârf a fost atins în 2015, când în Uniunea Europeană au intrat peste 1 milion de imigranți, mai mult de jumătate dintre ei fiind din Siria. Declarațiile cancelarului german Angela Merkel privind nevoia de forță de muncă pentru economia germană și încurajarea migrației în spațiul comunitar au amplificat și mai mult acest fenomen, punând țările din sud (Grecia, Spania, Italia) și pe cele de pe traseul

de migrație (Ungaria, Austria) într-o situație mai mult decât dificilă. În plus, politica de redistribuire a imigranților a creat disensiuni majore între vechea Europă (destinația finală a imigranților) și Europa Centrală și de Est, total nefamiliarizată cu gestionarea unor situații de acest gen. În cele din urmă, soluțiile s-au dezvoltat individual, Ungaria lui Viktor Orban ridicând garduri de sârmă ghimpată, fiind urmată de alte țări europene (Austria, Belgia, Franța) care au reintrodus controlul la graniță și au suspendat temporar spațiul Schengen. Această politică total incoerentă de la nivelul UE a dus la creșterea mișcărilor naționaliste și intrarea în parlament a multora dintre acestea (în Austria, Germania, Olanda). Problema migrației a fost și principala temă care dus la Brexit (sau ieșirea Marii Britanii din UE). Ceea ce părea a fi, la un moment dat, o șansă pentru mai multă integrare a devenit o motivație suficientă pentru a slăbi și mai mult construcția comunitară. Țările din Grupul de la Vîșegrad se distanțează din ce în ce mai mult de politica de la Bruxelles, iar Franța, Germania și Olanda nu mai văd posibilă o lărgire a Uniunii spre Turcia, în condițiile în care autoritarismul președintelui Recep T. Erdoğan și șantajul pe tema imigranților sunt văzute ca inacceptabile.

Terorismul

După 11 septembrie 2001, Statele Unite și-au dezvoltat propria strategie de luptă împotriva terorismului, chiar cu riscul suspendării unor libertăți civile. Cert este că intrarea teroriștilor, planificarea și desfășurarea de operațiuni pe teritoriul Statelor Unite au devenit extrem de dificile. În aceste condiții, Al Qaida și, ulterior, Statul Islamic s-au reorientat spre spațiul european unde permisivitatea era mult mai ridicată. Așa au fost posibile atentatele din Marea Britanie, Spania sau, mai recent, atentatele multiple din Franța.

Siguranța tradițională a Europei nu mai există sau, dacă mai există, ea se regăsește în țările Europei de Est unde terorismul nu este manifest pentru că ele fie nu reprezintă încă o țintă, fie numărul redus de imigranți și controalele mai stricte (unele nu sunt în spațiul Schengen) fac ca pătrunderea teroriștilor în acest spațiu să fie mai problematică.

Adevărul este că liderii Uniunii Europene și ai țărilor membre nu pot garanta siguranța cetățenilor ei. Pe de altă parte, întărirea măsurilor de securitate nu urmează modelul american, care este văzut mai degrabă ca o limitare a libertăților

individuale. Ori, Europa a ales ca să răspundă terorismului nu cu limitarea libertății, ci cu mai multă libertate tocmai pentru a arăta mișcărilor teroriste că atentatele nu vor schimba valorile și stilul de viață al europenilor.

O astfel de opțiune nu este însă acceptată de către toți liderii europeni, ceea ce generează neîncredere și nevoia de soluții alternative. Ungaria lui Viktor Orban sau Polonia sunt un exemplu în acest sens.

Mai mult, pierderea de către Statul Islamic a unor importante teritorii din Siria și Irak generează în acest moment un flux masiv (peste 5000) de cetățeni europeni luptători ai Statului Islamic care se reîntorc în țările de origine. Îndoctrinarea fundamentalistă combinată cu abuzurile comise de Statul Islamic în ultimii ani fac din acești cetățeni un risc semnificativ pentru siguranța celorlalți. Dar Europa nu pare să aibă o soluție pragmatică la această vulnerabilitate fără a călca peste valorile liberale.

Mișcările centrifuge

Deficitul de leadership al Uniunii Europene și mecanismul complex în deciziile colective s-au dovedit perdante în gestionarea situațiilor

de criză, așa cum a fost problema migrației sau a crizei economice din 2008. Unii lideri europeni consideră că soluția la aceste probleme constă în mai multă integrare. Alte state membre, în special din Grupul de la Vișegrad, văd în paradigma adâncirii integrării o amenințare la adresa suveranității naționale. În problema anexării Crimeii de către Rusia, într-o primă etapă, s-a remarcat absența unei voci unice, fiecare țară, mai ales Germania, încercând să își conserve avantajele economice oferite de piața rusă. Leadershipul european a fost preluat de către Franța și Germania în problema rusă, cei doi lideri avansând soluții care nu au fost în prealabil subiect al consultării între țările membre. În politica energetică și în politica de securitate încă nu există o voce comună în spațiul Uniunii Europene. În plus, prin mesajul populist s-a creat impresia că inechitatea e la ordinea zilei în Uniune (germanii muncesc, iar grecii lenevesc așteptând să fie salvați; britanicii o duc rău pentru că europenii vin și le iau locurile de muncă etc.).

Se poate spune că incapacitatea UE de a găsi răspuns la problemele globale i-a făcut pe mulți lideri europeni să adopte strategii individuale,

această abordare ducând la o slăbire a centrului în timpul mandatului lui Junker. Și de aici până la Brexit nu a fost decât un pas. Austriecii încep și ei să vadă dezavantajele integrării și au acum un tânăr premier eurosceptic. Riscul ca euroscepticii să preia puterea în multe țări europene există și e posibil ca în viitorul apropiat, dacă Uniunea Europeană nu găsește soluții la problemele economice și sociale, la fricile și întrebările europenilor, să vedem mai multe *exit-uri*.

Secesionismul

Trasarea granițelor statelor naționale pe teritoriul Europei, după repetate conflicte, nu a fost una perfectă. Doar 10% din state nu au minorități semnificative. Există aproape peste tot minorități etnice sau identități locale foarte puternice. Nevoia de autodeterminare a stat la baza formării multora dintre statele actualei Europe. Secesioniștii se întreabă de ce ar fi amputat acum acest principiu istoric al autodeterminării doar de dragul fricii de a schimba granițe. Uneori mișcarea de secesiune este motivată etnic, alteori e justificată economic. Pur și simplu unii nu mai vor ca guvernul central să le distribuie atât de

puțin în comparație cu contribuțiile la bugetul de stat, numai de dragul compensării disparităților de dezvoltare.

Cel mai recent caz este cel al Cataloniei, care și-a declarat independența pe 27 octombrie 2017. Guvernul spaniol a cerut Parlamentului de la Madrid să îi permită aplicarea articolului 155 din Constituție, prin care instituțiile autonome catalane (parlament, guvern) sunt dizolvate, iar liderul catalan va fi acuzat de rebeliune. Finanțele, poliția și mass-media din Catalonia vor trece sub controlul guvernului de la Madrid. În 1934, când, pe 6 octombrie, liderii catalani au declarat independența, acțiunea a fost urmată de o intervenție armată. Vom vedea acum ce urmează să se întâmple la Barcelona, dar deocamdată liderii europeni nu susțin și nu recunosc mișcarea de secesiune. Este mai mult decât evident că există o teamă teribilă a liderilor europeni că un bulgăre de zăpadă al istoriei s-ar putea rostogoli și ar putea încuraja alte mișcări care fie sunt în stare embrionară, fie sunt înghețate. Astfel, ar putea urma Țara Bascilor, Lombardia, Venetto, Sicilia, Tirolul de Sud, Corsica, Flandra, Valonia, Moravia, Bavaria, Scoția, Irlanda de Nord sau Ținutul Secuiesc.

Secesionismul este văzut ca o cutie a Pandorei în această lume marcată de incertitudine. Dar răul a fost produs deja după căderea comunismului, când Germania a recunoscut Croația. Au urmat Slovenia și Muntenegru. Secesiunea în acest caz a fost una relativ calmă pentru că identitatea statelor componente nu s-a șters pe parcursul a 70 de ani de conviețuire în formula iugoslavă. Miza separației aici a fost una etnică, dar și economică (impresia celorlalți era că Belgradul centraliza mult prea mult resursele). În cazul Bosniei și Herțegovina lucrurile au stat altfel. Mixtura etnică (musulmani, sârbi, croați) a dus la epurări și drame în care toate părțile au partea lor de vină. A urmat apoi ruperea Kosovo, recunoscută de cele mai multe state europene și de Statele Unite, care și-au dorit să compenseze prin Kosovo deficitul de imagine din lumea musulmană. Și în acest caz Rusia s-a situat pe poziții opuse. Mai mult, ca răspuns la mișcarea

Occidentului, Rusia s-a folosit de pretextul Kosovo pentru a justifica alte autonomii (Abhazia și Osetia în Georgia, Transnistria în Republica Moldova, iar, ulterior, Crimeea și Donbas în Ucraina).

Secesionismul rămâne un risc major și o pârghe de modelare a relațiilor internaționale în anii care vin. Rămâne să vedem dacă Europa va ști să gestioneze acest risc fără ca el să degenereze în conflicte armate.

Antiglobalismul

Globalismul este văzut de adepții mișcărilor naționaliste ca fiind principala amenințare la adresa intereselor naționale și, în același timp, principala oportunitate de a ajunge la putere. Mesajul este relativ simplu. Deschiderea spre globalizare va duce la distrugerea valorilor tradiționale, la modificarea stilului nostru de viață, la impunerea unor modele străine, la mai multă incertitudine. Amenințării la adresa identității naționale i se adaugă raționamentele de tip economic. Deschiderea spre alte piețe duce la dispariția produselor tradiționale de pe piața internă. Piața va fi invadată de produse din străinătate, iar cetățenii își vor pierde locurile de muncă.

În acest fel, frica este instalată în rândul cetățenilor, iar nevoia de protecție începe să funcționeze ca mecanism electoral. Naționalismul economic a reapărut deja chiar în unele state europene.

Pe de altă parte, chiar Occidentul este supus unei presiuni enorme de schimbare în condițiile în care musulmanii își prezervă mai degrabă stilul de viață în loc să se integreze în societățile de adopție, ceea ce este văzut de către cetățenii occidentali ca o amenințare la adresa stilului lor de viață. Asta și explică succesul mișcărilor anti-imigrație.

Amenințarea Rusă

După căderea comunismului și dispariția Uniunii Sovietice, Rusia a ieșit slăbită. Boris Elțin a dorit democratizarea Rusiei, dar nu a reușit niciodată să îi redea măreția. Pe acest fond, în opinia actualului președinte rus, Vladimir Putin, Occidentul și-a permis să

reașeze ordinea mondială și să se apropie, prin intermediul extinderii NATO, cât mai mult de granițele sale. Ucraina a jucat mereu rolul de *hinterland*, de centură de siguranță a Rusiei. Cooptarea ei în UE și în NATO ar fi însemnat un gest nepermis din perspectiva Moscovei, care, a intervenit în forță, în 2014, prin anexarea Crimeii și a încurajat mișcările separatiste din estul Ucrainei.

De fapt, V.Putin vrea să redea Rusiei măreția de altădată. Vrea ca Occidentul să țină cont de sensibilitățile și interesele Rusiei. Vrea ca vocea Rusiei să conteze. Și pentru asta e dispus să facă orice. Războiul hibrid din Ucraina, războiul informațional derulat în special în UE și SUA, intervenția din Siria, presupusa interferență în alegerile din Statele Unite și din unele state europene fac ca Rusia să fie percepută ca un actor global, capabil să inspire teamă.

Și când e vorba de F.Rusă, Uniunea Europeană nu are o voce unitară. Piața rusă este

extrem de atractivă pentru industria germană și unele voci de la Berlin și de la Bruxelles ar dori o relaxare a sancțiunilor față de Rusia.

Rusia încurajează mișcările secesioniste, mișcările centrifuge, contestarea în țările din Europa, pentru că o Uniune Europeană dezbinată pe diverse axe de acțiune (migrație, energie, securitate, relații internaționale, poziția față de SUA etc.) nu poate fi decât în avantajul Kremlinului. Un exemplu este cazul Turciei, care ținută la poarta Uniunii Europene de mai multe decenii și amenințată de spectrul unui Kurdistan, a ales să cumpere rachete sol-aer rusești, în locul celor NATO.

Rusia va specula mereu punctele slabe ale Europei pentru a-și proteja interesele. Și chiar dacă nu e vorba încă de un conflict militar, este clar că Rusia se află într-un război rece cu Occidentul, al cărui nivel de neîncredere mutuală este similar cu anii '50 din secolul trecut.

FORȚELE CIBERNETICE ÎNTRE MIT ȘI REALITATE

Viorel VELICU

Marius-Florin LOICĂ*

Abstract

We can say that cyber forces, some of the youngest categories of forces, were perceived until recently as science fiction. This new category of forces is a very special, complex and difficult to approach because of the lack of adequate legislation to address cross-border warfare and, last but not least, due to the high degree of technology and sophistication. Generating cyber forces is a process that is based on the degree of computerization of society, the level of ambition of states, and, last but not least, the classical military power they have.

Keywords: cyber defense forces, cybersecurity, cyber aggression, cyber threat, cyber.

De-a lungul timpului, odată cu dezvoltarea de noi tehnologii care au permis cucerirea de către om a diferitelor elemente naturale ale mediului înconjurător, cum ar fi solul, apa, aerul, au apărut și interese militare asociate acestora. După apariția și dezvoltarea de forțe militare, create în scopuri operaționale pentru derularea de activități specifice în mediile clasice, odată cu apariția mediului cibernetic s-a simțit nevoia protejării acestuia de acțiunile beligerante ale unor actori statali sau non-statali.

Astfel, o serie de state declară operaționalizarea de forțe ciberneticе, de diferite dimensiuni în funcție de resursele materiale și umane avute la dispoziție, cel mai interesant aspect fiind legat de mediatizarea acestei curse a „înarmării ciberneticе”, în scop, cel mai probabil, defensiv și de descurajare a unor eventuale acțiuni militare declarate. Unii planificatori militari apreciază că războaiele viitorului vor începe cu atacuri ciberneticе împotriva infrastructurilor și rețelelor critice, spionaj online în formă extinsă și sabotaj cibernetic.

Pasul crucial de integrare a spațiului cibernetic în cadrul acțiunilor militare, în context aliat, a fost făcut odată cu Summitul NATO de la Varșovia din 2016, unde spațiul cibernetic a fost declarat ca mediu operațional. Premergător acestuia, o serie de state și-au dezvoltat capacități militare de acțiune, dar o evoluție fără precedent se constată după acest moment istoric.

Au fost definite patru zone pe care forțele ciberneticе militare ar trebui să le abordeze în spațiul cibernetic: criminalitatea informatică, intelligence, acțiunile de natură informațională și operațiile¹. Zona criminalității informatice se referă la identificarea autorilor de infracțiuni informatice îndreptate asupra armatei și industriei de apărare. Acești infractori informatici pot fi din afara sistemului militar sau din interior, și își îndreaptă acțiunile infracționale asupra activelor militare. Acțiunile de colectare de date și informații în scop de intelligence își au deja operaționale anumite segmente, manifestate în mod deosebit prin acțiuni de spionaj cibernetic, terorism cibernetic sau sabotaj cibernetic.

---

* *Autorii sunt experți în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Operațiunile informaționale sunt desfășurate cu mai mare facilitate prin intermediul spațiului cibernetic, făcându-se simțită prezența acestora prin generarea unor mișcări la nivelul maselor sociale, odată cu fenomenul migraționist, inițierea de revolte, proteste, manifestații de amploare, culminând cu influențarea proceselor electorale la nivelul unor state. Operațiunile cibernetice vizează în mod deosebit afectarea sistemelor de comandă și control militare, prin utilizarea de arme cibernetice, sau contracararea agresiunilor asupra propriilor sisteme informatice și de comunicații.

(USCYBERCOM), creat la 23 iunie 2009 în subordinea United States Strategic Command (USSTRATCOM)², Twenty-Fourth Air Force (Air Forces Cyber - AFCYBER), creat la 18 august 2009 în cadrul forțelor aeriene³, U.S. Army Cyber Command (ARCYBER), creat în 2010 la nivelul forțelor terestre⁴, U.S. Fleet Cyber Command (FLTCYBER), creat la 29 ianuarie 2010 în cadrul forțelor navale⁵, U.S. Marine Corps Forces Cyberspace Command (MARFORCYBER), creat la 21 ianuarie 2010 în cadrul forțelor amfibii United States Marines⁶.

Forțe cibernetice sunt operaționale sau în curs de operaționalizare la nivelul unor state care au interese militare în domeniul cibernetic. Acestor categorii de forțe li se atribuie, cel puțin la nivel declarativ, statutul de forțe cu rol de apărare, putând însă îndeplini anumite misiuni de contracarare a unor eventuale agresiuni cibernetice.

SUA a demarat diferite proiecte de generare de forțe cibernetice la nivelul categoriilor de forțe „clasice”, pornind de la comandamentele cibernetice United States Cyber Command

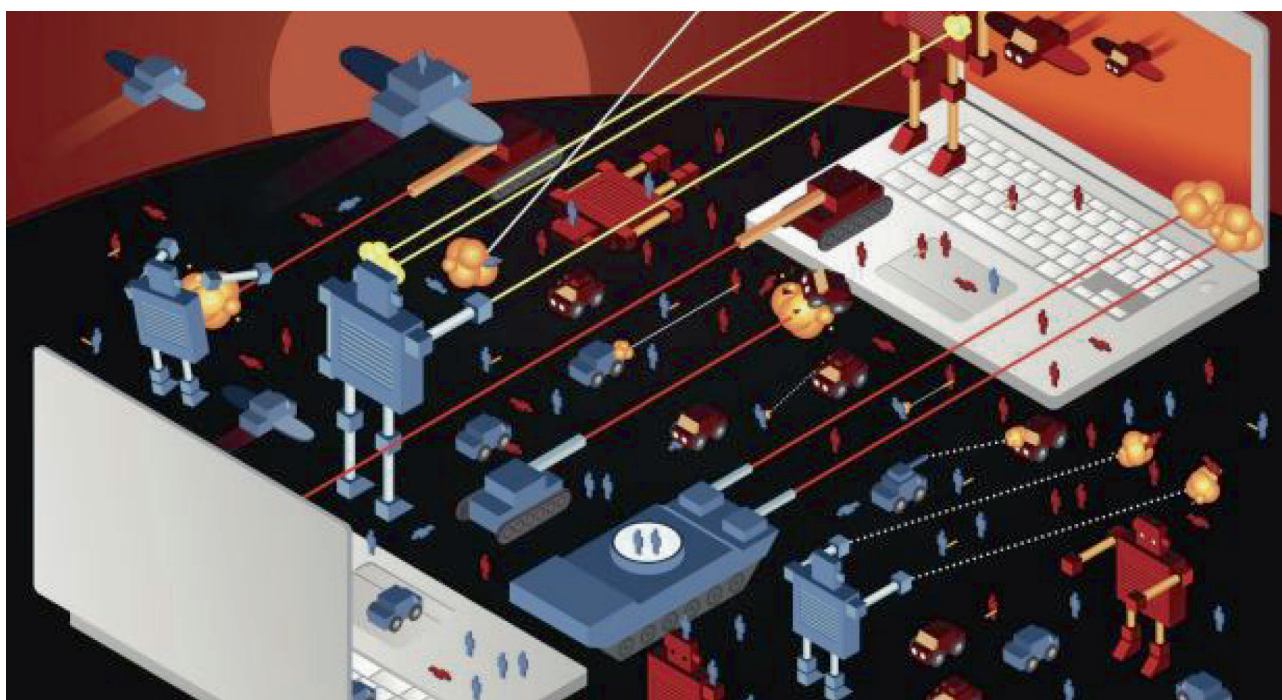
În declarația președintelui Donald Trump din data de 18 august 2017, cu ocazia unei întâlniri pe probleme de securitate națională, se arată că a fost îmbunătățit statutul comenzii cibernetice a Forțelor Armate ale Statelor Unite la nivelul unui singur comandament militar. „Am dat indicația astfel încât comanda cibernetică a Statelor Unite să fie ridicată la statutul de Comandament Combatant Unificat (Combined Combat Command), orientat spre operațiuni în spațiul cibernetic. Această nouă comandă unificată

a operațiunilor militare va întări operațiunile noastre în spațiul cibernetic și va crea mai multe oportunități pentru îmbunătățirea protecției națiunii noastre⁷. Astfel, USCYBERCOM va avea același rang cu alte comandamente specializate care conduc operațiuni ale diferitelor arme.

Echipele de misiune ale Forțelor Cibernetică ale armatei SUA sunt pe cale să devină pe deplin operaționale la sfârșitul anului 2017, dar mai sunt încă unele probleme în special în ceea ce privește tehnologiile. Departamentul de Apărare reevaluează unele dintre echipamentele folosite de soldații ciberneticici și modul în care anumite echipamente se vor potrivi cu scopul Pentagonului de a menține superioritatea tehnologică asupra adversarilor săi⁸. Forțele de misiuni ciberneticice constau în 133 de echipe constituite din militari în proporție de 80%, cu o medie de vârstă de 24 de ani. Fiecare echipă cibernetică este dotată cu un set de Sisteme de Suport pentru Misiuni Dislocabile (Deployable Mission Support System - DMSS), care este creat la nivelul structurilor militare. Fiecare set conține laptopuri, senzori pasivi și activi și capacități analitice. Acțiunile acestor echipe sunt atât ofensive, cât și defensive, susținând misiuni în timpul operațiilor încă din anul 2015⁹. Din compunerea acestor forțe vor face parte și 39 de echipe din cadrul Forțelor aeriene,

care au atins capacitatea inițială de operare (IOC) la 1 mai 2016, urmând ca acestea să atingă capacitatea finală de operare (FOC) în 2018¹⁰. În demersurile de accelerare a pregătirilor de operaționalizare, echipele de misiuni ciberneticice din cadrul forțelor aeriene vor fi însărcinate cu dezvoltarea și punerea în aplicare a unor noi tactici de luptă cibernetică, a tehnicilor ofensive și a procedurilor de securitate.

O altă formulă de generare a forțelor ciberneticice a fost aplicată în cadrul forțelor terestre ale SUA. A fost constituită o nouă unitate, prin mobilizarea forțelor de rezervă în perioada aprilie-august 2017¹¹. Evenimentul a marcat cea mai mare mobilizare a forțelor de rezervă pentru o unitate cibernetică în sprijinul USCYBERCOM. Task Force Echo este alcătuit din 138 de membri ai Gărzii Naționale din șapte state și subliniază capacitatea totală a armatei de a se concentra pe sprijinirea operațiunilor ciberneticice și de apărare a rețelei armatei. Garda a recrutat soldați din California, Georgia, Michigan, Indiana, Utah, Ohio și Virginia pentru abilitățile și experiența lor în sisteme și securitate informatică. Soldații au fost mobilizați pentru o perioadă de 400 de zile în cadrul Brigăzii 780 de Informații Militare. TF Echo preia și extinde rolul inițial al Echipei 169 de Protecție Cyber (169th Cyber Protection Team - CPT 169): proiectarea, operarea și

întreținerea infrastructurii critice de rețea. Militarii mobilizați au beneficiat de o perioadă de pregătire de patru luni, aceștia provenind dintr-o paletă largă de domenii, începând cu tehnologia informației, continuând cu domeniul aerospațial, energie, poliție, chiar militari de carieră, toți fiind profesioniști cu un anumit nivel de înțelegere a domeniului cyber, cu dorința de a-și consolida abilitățile, de a învăța lucruri noi, sesizând oportunitatea de dezvoltare profesională. La ceremonia de schimbare a autorității, din 15 august 2017, ce a avut loc la Centrul de instruire McGill din Fort Meade, au participat aproximativ 40 de companii din industrie.

Într-o după-amiază de miercuri, 5 aprilie 2017, la Bonn, ministrul german al apărării, Ursula von der Leyen, a anunțat o nouă „piatră de hotar” în politica militară germană. Alături de forța terestră, forța aeriană și marinari, Bundeswehr are acum un nou pilon: un comando al forțelor cibernetice. Ministrul apărării a avertizat că următorul război de amploare al Germaniei probabil nu va fi pe uscat, în mare sau în aer, ci într-o dimensiune virtuală și cibernetică¹². Pentru a-și îmbunătăți capacitatea de apărare cibernetică, armata germană (Bundeswehr) a inaugurat, astfel, propriul comandament cibernetic. În primele nouă săptămâni ale acestui an, rețeaua Bundeswehr-ului a fost atacată de aproximativ 284.000 de ori¹³. Astfel, la 1 aprilie 2017 a devenit operațional Comandamentul spațiului informațional și cibernetic (Cyber and Information Space Command - CIR). Comandamentul are o structură organizatorică independentă, devenind a șasea ramură a armatei germane - la egalitate cu forțele terestre, marina, forțele aeriene, serviciul medical întrunit și serviciul întrunit de sprijin. 13.500 de soldați germani și contractori civili, care se ocupă în prezent de apărarea cibernetică din diferite locații, vor fi adunați sub acoperișul CIR.

Inițial, unitatea era compusă din 260 de membri, care vor trebui însă să aștepte finalizarea noii lor clădiri înainte de a trece la operaționalizarea completă. Unitatea trebuie să fie pe deplin operaționalizată, iar Bundeswehrul complet capabil de o apărare cuprinzătoare în spațiul cibernetic, până în 2021.

Noile forțe militare ale Germaniei, conduse de șeful Statului Major General, Ludwig Leinhos cu sediul la Bonn, vor purta berete gri și vor avea statut egal cu omologii lor din armată, marină și forțe armate. De asemenea, li se vor acorda puteri de a organiza războaie electronice împotriva amenințărilor care sunt identificate. Perspectiva armatei germane de a folosi *hacking*-ul ca armă a generat îngrijorare în zona politică cu privire la extinderea mandatului acesteia¹⁴, cu mențiunea că ar fi nevoie de permisiunea legislativă explicită pentru a efectua astfel de atacuri. Astfel, în Germania se constată că pentru executarea oricăror atacuri cibernetice pe scară largă în străinătate este necesară aprobarea Parlamentului german, la fel ca pentru orice altă misiune militară¹⁵. Totodată, se remarcă faptul că Germania este pregătită să abordeze într-un mod diferit pe noii recruți cibernetici, secretarul de stat Katrin Suder afirmând că aceștia nu vor trebui să trăiască într-o bază militară și nici nu vor trebui să treacă testul de fitness obișnuit pentru a intra în sistem. „Este ceva când construiesc un pod și altceva când îmi pot face treaba cu un click de mouse”¹⁶.

De asemenea, Bundeswehr solicită cu disperare specialiști IT de pe piața muncii. În prezent, se desfășoară campanii de publicitate elaborate pentru a transforma armata într-un angajator IT atractiv și modern. Bundeswehrul se bazează pe aducerea oamenilor din sectorul privat și din alte ramuri ale armatei sale, precum și pe cei care studiază la Universitatea Bundeswehr din München, unde a înființat un „Cluster Cyber”. Bundeswehr dorește, de asemenea, să colaboreze cu start-up-uri din domeniul IT și a inițiat așa-numitul „Cyber Innovation Hub”. Hub-ul permite antreprenorilor IT tineri din Berlin să intre în contact cu Bundeswehrul.

Ministerul japonez al apărării anunța, în luna iulie 2017, că intenționează să mărească în mod semnificativ mărimea forței sale de război cibernetic¹⁷. Se are în vedere creșterea numărului de soldați din unitatea de apărare cibernetică (CDU) de la aproximativ 110 la 1000, până la sfârșitul anului fiscal 2023, precum și crearea unui nou grup de lucru pentru a studia tehnicile de combatere a atacurilor cibernetice.

Inițiativa face parte din planul guvernului japonez de a-și intensifica capabilitățile de apărare cibernetică înainte de Jocurile Olimpice și Paralimpice de la Tokyo din 2020. CDU a fost înființată în anul 2014, inițial compusă din 90 de militari, având misiunea de apărare cibernetică a rețelilor militare.

Japonia continuă să fie ferm convinsă că nu va dezvolta capabilități cibernetică ofensive, deoarece acestea ar încălca constituția țării, care exclude folosirea forței dincolo de autoapărare. Premierul japonez Shinzo Abe a declarat în repetate rânduri că reinterpretarea articolului 9 al Constituției pacifiste a Japoniei din 2015 nu se aplică activităților din spațiul cibernetic. Ca urmare, CDU va fi limitată la studierea tehnicilor de război cibernetic, deoarece guvernul japonez continuă să dezbată dacă li se va permite să efectueze atacuri cibernetică în scopul apărării rețelilor militare.

Armata Australiei trece printr-o transformare majoră, odată cu operaționalizarea începând cu 30 iunie 2017, a unei noi unități de război cibernetic¹⁸, care va fi o parte centrală a operațiunilor naționale de apărare. Aceasta va

avea sarcina de a apăra țintele militare australiene de atacurile cibernetice și de a se pregăti să lanseze propriile atacuri asupra forțelor adverse. Greg Austin, profesor la Universitatea din New South Wales, a descris-o drept una dintre cele mai mari schimbări în strategia de apărare. Unitatea are 100 de angajați, urmând a ajunge la un efectiv de 900 de specialiști în decurs de 10 ani, personalul fiind un amestec de militari și angajați din sectorul public, nefiind obligatorii testele militare pentru noii recruți. Comandantul său, generalul-maior Marcus Thompson, a semnalat câteva dintre provocările de recrutare, nivelul salariilor angajaților fiind una dintre probleme. Una dintre misiunile unității cyber va fi cea de identificare a unor obiective militare adverse de valoare ridicată și pregătirea pentru lansarea propriilor atacuri asupra acestora. Alte misiuni vor fi din domeniul războiului informațional, cum ar fi cele de natură psihologică, subminarea și influențarea adversarului. Unitatea va deține propriul său arsenal de arme cibernetice, care va putea fi folosit pentru apărare, colectarea de informații sau executarea de atacuri cibernetice.

Pentru atingerea obiectivului de a susține 900 de posturi, la nivelul unității cyber, până în 2027, armata australiană trebuie să elaboreze o strategie durabilă de personal, să determine seturile de competențe necesare și chiar să creeze noi tipuri de locuri de muncă specifice. În decursul următorului deceniu se va observa o creștere a educației formale și a formării profesionale pentru războiul informațional, inclusiv operațiile cibernetice, acestea fiind misiuni foarte diferite de cea a securității cibernetice clasice.

La nivelul forțelor armate australiene va fi necesar să se stabilească noi programe de formare și educație până în 2020. O forță de muncă de 900 de posturi va avea nevoie de o rezervă de aprovizionare de cel puțin 3000 de persoane instruite în aceleași roluri, luându-se în calcul inclusiv posibilitatea mobilizării acestora pentru război¹⁹.

Federația Rusă, conform unui discurs adresat parlamentului rus de către ministrul apărării, Serghei Șoygu, anunța în luna februarie 2017 formarea unei noi unități alcătuită din trupe cibernetice combatante²⁰. Anunțul apare într-o perioadă de revitalizare majoră a armatei ruse, prin extinderea capacităților și a tehnologiilor din dotare. Știrea a fost mediatizată prin propria agenție de știri TASS, acest anunț fiind prima recunoaștere a Federației Ruse privind înființarea unei forțe cibernetice în cadrul armatei ruse²¹.

De exemplu, în ianuarie 2017, primul director adjunct al Comitetului pentru apărare din Duma Rusă, Alexander Sherin, a susținut că „*Rusia nu are astfel de formațiuni*”. Declarații similare au fost făcute de oficialii ruși de top în domeniul securității și comunicațiilor în masă, precum Viktor Ozerov și Alexei Volin. Această tăcere a fost întreruptă doar de anunțul oficial al ministrului apărării din februarie²².

O serie de națiuni au acuzat Federația Rusă de interferență în politica lor internă, prin războiul informațional. În anul 2016, fostul președinte american Barack Obama și comunitatea americană de informații au acuzat Moscova de sponsorizarea unei grupări de hackeri care au exfiltrat informații sensibile din e-mailurile personale ale oficialilor Partidului Democrat, în ceea ce Casa Albă a numit atunci

o campanie deliberată de a influența alegerile în favoarea candidatului republican Donald Trump. Funcționarii din Germania și Franța au susținut, de asemenea, că Rusia a încercat să intervină în alegerile naționale care au avut loc în țările lor în acest an.

În data de 9 octombrie a acestui an, în cadrul celei de-a treia ediții a Forumului european al cybersecurity - CYBERSEC 2017, Antoni Macierewicz, ministrul polonez al apărării, a anunțat că 2 miliarde de zloți vor fi alocați pentru a forma cyber-militari și pentru crearea componentei cibernetice a armatei, care va consta din 1000 de militari. De asemenea, au fost luate decizii pentru a crește sfera de responsabilitate a Centrului Național de Criptologie, pentru a crea un birou organizatoric pentru componenta cibernetică a forțelor armate și pentru a crea un post de plenipotențiar al securității cibernetice. Ministrul a prezentat, de asemenea, pe șeful biroului care ar fi implicat în organizarea unităților cibernetice poloneze, Miroslaw Maj. Acest birou va fi responsabil pentru crearea conceptului armatei cibernetice²³.

La data de 02 octombrie 2017, șeful Statului Major al Apărării din România, generalul Nicolae-Ionel Ciucă, declara la festivitatea de deschidere a anului universitar că partea inițială legată de organizarea și funcționarea celor două comandamente care vor apărea la nivelul Armatei României, unul al forțelor pentru operații speciale și altul pentru apărare cibernetică, va fi declarată operațională nu mai târziu de anul 2018. „Fiecare dintre cele două comandamente parcurge un proces de fundamentare în ceea ce reprezintă încadrarea cu personal. Elementele doctrinare au fost clar stabilite în momentul în

care ele au fost aprobate și avem convingerea că, odată ce vom finaliza toate procedurile specifice pentru aceste demersuri, ele să poată să fie declarate operaționale. Partea inițială a acestora intenționăm să poată să fie declarată nu mai târziu de anul 2018”²⁴.

În conformitate cu prevederile Legii nr. 167/2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 346/2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale, Statul Major al Apărării asigură, printre altele, planificarea, organizarea, conducerea și operaționalizarea forțelor armatei, ridicarea graduală a capacității de luptă și mobilizarea armatei, planificarea și conducerea operațiilor

la nivel strategic, inclusiv a celor din spațiul cibernetic. Totodată, șeful Statului Major al Apărării își exercită comanda și controlul inclusiv prin șeful Comandamentului Apărării Cibernetic. La structura de forțe a armatei se adaugă forțele pentru apărare cibernetică ce au în compunere Comandamentul Apărării Cibernetic, mari unități, unități și alte structuri stabilite potrivit legii. Legea a intrat în vigoare la data de 14 octombrie 2017.

Astfel, România se alătură statelor care operaționalizează forțe cibernetică în scopul derulării de acțiuni militare specifice, în contextul declarării spațiului cibernetic ca mediu operațional de ducere a acțiunilor militare.

¹<https://www.c4isrnet.com/show-reporter/ausa/2017/10/10/4-areas-in-cyberspace-where-military-cyber-forces-should-focus/>

²<http://www.arcyber.army.mil/Pages/USCyberCommand.aspx>

³<https://www.fifthdomain.com/dod/air-force/2017/07/28/heres-how-the-air-force-is-fighting-in-the-cyber-domain/>

⁴<http://www.arcyber.army.mil/Pages/History.aspx>

⁵<http://www.public.navy.mil/fcc-c10f/Pages/home.aspx>

⁶<https://marinecorpsconceptsandprograms.com/organizations/operating-forces/us-marine-corps-forces-cyberspace-marforcyber>

⁷<https://frontnews.eu/news/en/11036/Trump-increased-status-of-Cyber-Command-of-US-Armed-Forces;>

⁸<https://federalnewsradio.com/defense-news/2017/06/cyber-mission-forces-try-to-manipulate-cyber-terrain-with-new-policy;>

⁹<https://federalnewsradio.com/defense/2015/10/dods-cyber-mission-forces-partaking-operations/>

¹⁰<https://defensesystems.com/articles/2017/05/30/air-force-cyber.aspx>

¹¹https://www.army.mil/article/192601/newly_activated_guard_unit_to_bolster_army_cyber_forces

¹²<https://www.irishtimes.com/news/world/europe/we-ll-fight-them-on-the-internet-germany-s-first-cyber-general-1.3039196>

¹³<http://www.dw.com/en/german-army-launches-new-cyber-command/a-38246517>

¹⁴<http://www.newsweek.com/german-military-launches-new-cyber-division-amid-russian-hacking-claims-579573>

¹⁵<http://www.straitstimes.com/world/europe/germany-launches-new-cyber-command>

¹⁶<https://www.irishtimes.com/news/world/europe/we-ll-fight-them-on-the-internet-germany-s-first-cyber-general-1.3039196>

¹⁷<https://thediplomat.com/2017/07/japans-defense-ministry-plans-to-boost-number-of-cyber-warriors/>

¹⁸<http://www.abc.net.au/news/2017-06-30/cyber-warfare-unit-to-be-launched-by-australian-defence-forces/8665230>

¹⁹<http://theconversation.com/cyber-revolution-in-australian-defence-force-demands-rethink-of-staff-training-and-policy-80317>

²⁰<https://sofrep.com/75587/russia-officially-stands-cyber-warfare-troops/>

²¹<https://www.scmagazine.com/no-secret-anymore-russia-touts-cyber-force/article/640269/>

²²https://www.realcleardefense.com/articles/2017/05/12/russian_cyber_troops_a_weapon_of_aggression_111368.html

²³<http://www.defence24.com/677300,macierewicz-poland-to-have-1000-cyber-troops-within-the-structure-of-its-military>

²⁴<https://www.agerpres.ro/social/2017/10/02/seful-smg-partea-initiala-a-comandamentelor-pentru-operatii-speciale-si-apararea-cibernetica-declarata-operationala-nu-mai-tarziu-de-2018-11-24-29>

AMENINȚĂRI ÎN MEDIUL ELECTROMAGNETIC

Cristian DAVID*

Abstract

Considering that nowadays military operations are conducted in a more complex electromagnetic environment, where electronic means are used on a larger scale by both military and civilian organizations, the use of EM environment by the armed forces generates vulnerabilities but also opportunities for the SIGINT and EW systems in support of military operation because, based on EM waves, one can achieve electronic attack warning, launching and directing an energetic attack, disrupt and deceive the enemy or neutralizing the weapons systems through jamming, concealing or electronic deceiving operations.

Keywords: *Intelligence, sensors, Electromagnetic environment, Operational environment, electromagnetic threats assesement.*

Motto: „Cei care au privilegiul de a ști, au datoria de a acționa”
Albert Einstein

Introducere

Dezvoltarea rapidă a mijloacelor și tehnicilor de comunicare, globalizarea proceselor sociale și a relațiilor interumane, obligă statele să își perfecționeze organizațiile cu funcții de cunoaștere a amenințărilor la adresa securității naționale și a comunității internaționale, mai ales în ceea ce privește identificarea, prevenirea și contracararea amenințărilor la adresa intereselor lor de securitate și neutralizarea factorilor care declanșează crizele locale, zonale sau internaționale.

Sarcina de a cunoaște sursele generatoare de insecuritate și instabilitate, în scopul protejării proceselor care susțin funcționalitatea statelor, revine serviciilor de informații. Nevoia de anticipare operativă a tipurilor de riscuri existente sau prognozabile impune dezvoltarea unor programe de eficientizare a activității serviciilor de informații¹.

Războiul, mai ales cel de succes, nu a putut fi purtat niciodată fără o minimă cunoaștere a adversarului. Specialiștii militari au enunțat și fundamentat sintagme precum „superioritatea informațională”, în cadrul căreia au confirmat, în unanimitate, că superioritatea în domeniul utilizării mediului electromagnetic, în general, și al construcției mijloacelor electronice, în special, contribuie la obținerea și menținerea avantajului asupra adversarului sau chiar a supremației asupra acestuia².

Obținerea de informații despre sistemele de arme, mijloacele, platformele, echipamentele și dispozitivele care prin natura lor utilizează ca mediu de funcționare, relaționare și acțiune, mediul electromagnetic, este parte intrinsecă a operațiilor militare, fiind unul dintre scopurile acțiunilor INTELL în mediul operațional³, angajând forțe și mijloace SIGINT, de război electronic și chiar din alte domenii, cum ar fi

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

IMINT, HUMINT etc. Acest fapt atrage după sine lărgirea permanentă a arsenalului de măsuri tehnice și organizatorice care să sporească eficiența întrebuințării mijloacelor electronice în operațiile militare.

Drept urmare a acestor mutații permanente și profunde, conținutul, structura, cerințele, principiile, formele, procedeele și efectul acțiunilor SIGINT și de Război Electronic, mai ales în ultimele decenii, s-au schimbat semnificativ. Monitorizarea vulnerabilităților este permanent necesară pentru a preveni transformarea acestora în riscuri. Pentru acele vulnerabilități deja transformate în riscuri este necesară atenta lor gestionare, pentru a nu se transforma în amenințări și, de aici, în viitoare conflicte. Din punct de vedere tehnic, vulnerabilitatea reprezintă o caracteristică a unui sistem care poate provoca acestuia o degradare precisă (incapacitatea de a-și îndeplini funcțiile proiectate), ca efect al acțiunii unui mediu ostil, nenatural⁴.

În cadrul operațiilor informaționale, vulnerabilitatea este definită ca o slăbiciune în proiectarea sistemului de securitate a informațiilor, procedurilor, implementării sau a controlului intern, care poate fi exploatată pentru a obține accesul neautorizat la informații sau la sistemul informațional. În fine, în ceea ce privește domeniul sistemelor de comunicații și informatice, vulnerabilitatea este reprezentată de acel punct în care un sistem este susceptibil de a fi atacat.

Dacă pentru comunicații spectrul electromagnetic este mediul de propagare, pentru războiul electronic acesta reprezintă terenul de acțiune, obiectul de studiu, metoda și unealta de lucru. Realitatea a evidențiat că războiul electronic este parte intrinsecă a unei acțiuni militare (operații/lupte). Importanța forțelor și mijloacelor de război electronic, întrebuințate în conflictele armate, crește permanent datorită rolului deosebit al mijloacelor electronice în amplificarea posibilităților de luptă ale trupelor.

Fiecare mediu de culegere a informațiilor are avantajele și dezavantajele sale, însă este unanim acceptat faptul că o imagine completă a zonei de operații sau a zonei de interes informativ

nu poate fi obținută decât cu folosirea tuturor capabilităților de culegere, umane și tehnice.

Mediul electromagnetic – mediu operațional

Din analiza acțiunilor de luptă contemporane a rezultat că pe câmpul de luptă modern sunt utilizate capabilități de luptă complexe, a căror dependență de utilizarea energiei electromagnetice este din ce în ce mai mare. Dezvoltarea considerabilă a capabilităților de luptă care folosesc energia electromagnetică și creșterea fără precedent a dependenței acțiunilor militare de acestea au creat premisele apariției unui nou mediu operațional, respectiv **mediul electromagnetic**.

Mediul electromagnetic/Electromagnetic Environment – EME/este mediul operațional în care acționează toate capabilitățile care au la bază utilizarea energiei electromagnetice și în care acestea produc efecte. Mediul electromagnetic este un element integrator al mediilor geofizice - terestru, aerian/cosmic, maritim - și al mediului informațional - care conține și mediul cibernetic, acesta având un rol decisiv în desfășurarea cu succes a acțiunilor militare specifice conflictelor contemporane. Succesul operațiilor militare se bazează pe exploatarea eficientă a mediului electromagnetic de către forțele proprii, simultan cu împiedicarea sau reducerea utilizării acestuia de către adversar.

Prin utilizarea militară a mediului electromagnetic înțelegem activitatea sistemelor de comandă-control, navigație, comunicații și informații pe timpul colectării informațiilor, realizării supravegherii, recunoașterii și procesului de repartizare a țintelor. Astăzi, avem multe exemple de capabilități care depind de folosirea sau exploatarea energiei electromagnetice. Aceste capabilități există în cadrul unor categorii separate, precum: comunicații de date/voce, senzori (*de imagine, supraveghere, cercetare și radar*), forme diverse de culegere a informațiilor, război electronic, navigație și război de navigație, ghidare la țintă și armament.

Multe dintre caracteristicile sistemelor care utilizează energia electromagnetică sunt comune, situație care determină forțele care le utilizează

să stabilească proceduri de operare în comun. Aceste proceduri permit coordonarea acțiunilor desfășurate în scop operațional în mediul electromagnetic, pentru obținerea succesului în acțiunile militare.

Din punct de vedere al unei abordări bazate pe efecte, ca și celelalte medii, mediul electromagnetic poate fi exploatat, modelat și folosit pentru atac și/sau apărare. Suma tuturor măsurilor ofensive și defensive care au loc direct în mediul electromagnetic formează războiul electronic.

Superioritatea și supremația în mediul electromagnetic

Dominarea de către adversar a spațiului electromagnetic nu afectează numai libertatea de acțiune, ci și capacitatea de execuție, pentru că neutralizarea comunicațiilor și a noncomunicațiilor poate împiedica utilizarea mijloacelor disponibile în acțiunile prevăzute, coordonarea și modificările impuse de situație; în plus, aceasta afectează profund aplicarea unor principii complementare ale luptei armate, cum ar fi securitatea (bazată în principal pe informare și păstrarea secretului), surprinderea, acțiunile comune (imposibile în lipsa legăturilor) și flexibilitatea.

Succesul în mediul electromagnetic este deseori un precursor al succesului în celelalte medii.

Lupta pentru superioritatea electromagnetică stimulează dinamica conceptelor, formelor și procedurilor de întrebuințare a forțelor, apariția noilor arme și specialități. Amploarea, diversitatea, subtilitatea, confidențialitatea și eficiența acțiunilor din spațiul electromagnetic au determinat elaborarea unui nou concept: „**războiul electronic**”. Acesta descrie și evidențiază o confruntare specifică, utilizând ca formă de acțiune semnalele electronice și electromagnetice.

Războiul electronic este unul dintre cele mai importante elemente ale războiului informațional. Energia electromagnetică este utilizată pentru descoperirea, identificarea, interceptarea, analizarea și comunicarea informației, prin componenta de sprijin electronic. Această

dependență de energia electromagnetică și de utilizarea spectrului electromagnetic de către sistemele care recepționează, procesează, stochează, măsoară, analizează și comunică informația, creează oportunități și vulnerabilități pe care războiul electronic le poate exploata.

Necesitatea de a domina mediul electromagnetic devine evidentă dacă se iau în considerare următoarele argumente:

- obținerea libertății de acțiune și asigurarea capacității de execuție sunt grav compromise dacă nu se dispune de posibilitatea exercitării funcțiilor de comandă și control;
- surprinderea, securitatea, acțiunea comună și flexibilitatea sunt greu de aplicat când nu se dispune de libertate în folosirea spectrului electromagnetic;
- importanța obiectivului amenințat, și anume a sistemului C4ISR, este absolut necesar de stabilit, încă de la începutul bătăliei.

Amenințări din mediul electromagnetic

Definim, în sens larg, ca amenințare electromagnetică totalitatea sistemelor de comunicații și electronice-optronice utilizate de adversar pentru comandă, control, comunicații, cercetare și contramăsuri. De-a lungul vremii, conceptul de amenințare electronică a evoluat în strânsă corelație cu nivelul tehnologic al societăților și armatelor care le deserveau, cu capacitatea comandanților de a se adapta la nou, dar niciodată acestea nu au cunoscut exprimări atât de revoluționare și contradictorii ca astăzi.

Caracteristicile generale ale amenințărilor electronice contemporane sunt următoarele:

- *complexitate și diversitate*, pe de o parte datorită faptului că în majoritatea armatelor se află armament de proveniență diferită și, de multe ori, același tip de tehnică se regăsește în dotarea forțelor care se confruntă, iar pe de altă parte, pentru că, în cadrul aceleiași zone de interes, se pot găsi simultan amenințări reprezentate de sisteme ultramoderne și echipamente cu o vechime de 30-40 ani;
- *mobilitate mare*, deoarece sistemele (mijloacele) sunt în general montate pe platforme care se deplasează cu viteze mari (aeronave,

elicoptere, blindate), bine protejate sau care acționează în afara zonei de foc a armamentului sau pe platforme cu o probabilitate de nimicire redusă (avioane fără pilot);

- *reducerea permanenței a probabilității de interceptare*, prin folosirea procedeeelor avansate de prelucrare a semnalului (adaptarea puterii/frecvenței, împrăștierea spectrului/salt în frecvență, emisii salvă, directivitatea emisiilor) și a măsurilor tactice care să limiteze timpul de lucru și propagarea undelor electromagnetice, ori prin creșterea în complexitate a semnalului (semnal coerent, monoimpuls, folosirea sistemelor de dirijare combinate-multiple) să se reducă cât mai mult posibil probabilitatea de interceptare prin folosirea radarului în momentele esențiale ale luptei (atacului);

- *eficiență sporită*, ceea ce înseamnă că printr-un efort financiar relativ mic se asigură obținerea unor rezultate deosebite, mărindu-se puterea de luptă a forțelor proprii/aliatelor și diminuându-se cea a adversarului, în condițiile unor pierderi minime;

- *putere mare de penetrare, confidențialitate și subtilitate*, pe de o parte, datorită informațiilor care sunt vehiculate în aceste sisteme, iar pe de altă parte, prin executarea și monitorizarea pasivă, în secret, a unor acțiuni de cercetare electronică, la distanțe mari, furnizând date cu un grad mare de veridicitate și precizie.

Importanța și volumul amenințărilor electronice și electromagnetice au crescut considerabil, ele putându-se materializa în:

- capacitatea de detectare, de interceptare și de localizare radio pe care o pot oferi platformele terestre, navale, aeriene sau aerospațiale;

- perturbarea semnalelor proprii de către adversar;

- pericolul continuu al înșelării electronice;

- amenințarea cu distrugerea fizică pe care radiațiile o pot provoca dispozitivelor electronice (în viitorul apropiat s-ar putea concentra suficientă energie electromagnetică pentru a provoca distrugerea de la distanță a oricărui tip de mijloace).

Principalele categorii de amenințări sunt:

- mijloacele de comunicații radio (radioreleu) din compunerea sistemelor C4I din

gama 10KHz – 20 GHz;

- sistemele de dirijare prin radiolocație și radiolocateoarele asociate armamentelor dirijate de pe diferite platforme aeriene, navale și de sol, în gamele de frecvențe 2-20 GHz;

- sistemele de cercetare prin radiolocație asociate sistemelor C4I, în benzile 0,5-10GHz;

- sistemele de cercetare care folosesc spectrul electromagnetic extins (termolocație, televiziune, laser etc. mai mic de 300 GHz);

- sistemele RE specifice forțelor terestre, aviației și forțelor navale în gama 1,5 MHz-20 GHz.

Evaluarea amenințării din mediul electromagnetic presupune parcurgerea a trei etape, specifice procesului de analiză de intelligence: (1) culegerea de date din mediul electromagnetic; (2) analiza datelor; (3) confruntarea concluziilor obținute cu alte date din alte surse aflate la dispoziție.

Informațiile necesare pentru scopurile planurilor strategice pot fi asigurate de datele furnizate de capacitățile de SIGINT și RE integrate cu datele din alte surse. Bazată pe aceste informații, o națiune poate dezvolta planuri strategice atât pentru scopuri politice, cât și pentru scopuri militare.

Sistemele de război electronic și sistemele C4ISR sunt supuse atât amenințării generice cu distrugerea fizică, specifică spațiului fizic, cât și amenințării specifice de distrugere electromagnetică, proprie mediului electromagnetic. Deci, din punctul de vedere al războiului electronic, *amenințarea* este definită ca fiind *un semnal căruia i se asociază un sistem sau un mijloc distructiv*.

Cercetarea semnalelor electromagnetice este o activitate de natură analitică executată la nivel strategic de către forțe specializate cu scopul identificării potențialelor agresiuni în spațiul electromagnetic, pentru înzestrarea cu mijloace de contramăsuri electronice și stabilirea planurilor de operații de utilizare a acestora și a măsurilor de protecție electronică.

În același timp, *măsurile de sprijin electronic* reprezintă o activitate ce se desfășoară în timp real (critic), executată la nivel operativ-tactic și tactic

de către forțe specializate de război electronic cu scopul identificării imediate a amenințării în spațiul electromagnetic pentru sprijinirea măsurilor de protecție electronică și avertizarea trupelor.

Evaluarea amenințărilor din mediul electromagnetic

Analiza amenințării trebuie să se desfășoare simultan cu analiza semnalului. În acest caz, obiectul analizei nu se referă la parametrii semnalului, ci la implicațiile acțiunii platformei purtătoare în desfășurarea operației, platforma purtătoare reprezentând mijlocul terestru, aerian sau naval de care aparține mijlocul electronic monitorizat. În urma analizei și evaluării emisiunilor electromagnetice pe baza indicilor de recunoaștere a semnalelor electromagnetice ce aparțin surselor monitorizate, se poate obține identificarea imediată a amenințării din mediul electromagnetic.

Indicii de recunoaștere reprezintă particularități ale funcționării surselor electromagnetice care stau la baza determinării parametrilor tehnici și tactici de interes pentru forțele proprii și a stabilirii situației electronice. În principal, se urmărește evaluarea posibilei reacții a inamicului față de colector, cu alte cuvinte ***evaluarea dimensiunii pericolului***.

În ceea ce privește sistemele de autoghidare și avertizare prin radar, analiza semnalului se efectuează automat, iar informațiile transmise pilotului sau operatorului de la stație evidențiază foarte clar amenințarea existentă. În orice misiune de supraveghere electronică, operatorul trebuie să conștientizeze potențialul de pericol iminent pe care semnalul sau semnalele observate le reprezintă.

Prin recepționarea și analiza semnalului se pot determina o serie de elemente importante, referitoare la:

- cantitatea de energie captată (*recepționată*), dependentă de distanța receptor-emisător și de poziția primului față de al doilea;
- spectrul semnalului;
- modulația semnalului;
- variabilitatea în timp a semnalului care

poate atinge valori semnificative, funcție de baleiajul antenei și de starea emițătorului (*activ sau inactiv*);

- polarizarea semnalului;
- direcția emițătorului față de receptor.

Orice sistem electronic este o sursă de energie electromagnetică, deci este un generator de semnal care se caracterizează printr-o „*amprentă electronică*” proprie, ce poate fi interceptată și înregistrată.

Unul dintre senzorii cheie în majoritatea sistemelor de arme moderne și care, în același timp, este principalul factor determinant al amenințării, îl constituie radarul. În ***analiza amenințărilor radar*** se pornește de la destinația și categoria de armă pe care o deservește. Astfel, radarele terestre, de dimensiuni și complexități diferite, sunt utilizate pentru o mare varietate de misiuni, de la locația efectivelor cu miniradar portabile până la rețelele fazate de urmărire a rachetelor balistice. Între aceste extreme se găsesc radare folosite pentru locația artileriei inamice, sistemele de conducere a focului artileriei proprii, radare de cercetare aeriană cu rază mică și mare de acțiune, radarele sistemelor de dirijare a rachetelor sol-aer etc.

În domeniul naval se pot menționa radarele de cercetare de coastă și aeriană, radarele de control și pentru achiziția datelor despre țintele aeriene, terestre și navale. Ca sisteme radar specializate există radarele de dirijare la aterizare a avioanelor pe portavioane și cele pentru controlul traficului aerian, sistemele destinate evitării coliziunilor dintre nave, precum și cele destinate iluminării țintelor.

Diversitatea sistemelor radar de la bordul aeronavelor este mai mare decât în cazul celor terestre sau navale. Câteva dintre multiplele funcțiuni ale acestor sisteme sunt: locația țintelor și comanda diferitelor tipuri de arme în vederea emiterii acestora, navigația, detecția și avertizarea privind apariția rachetelor antiaeriene, extragerea datelor și întocmirea hărților de teren, determinarea înălțimii, determinarea condițiilor meteo.

Determinarea apartenenței radarului la un sistem de armament, cu scopul stabilirii amenințării operaționale (*tactice*), se realizează

prin analiza tehnică a amenințării. Acest lucru se realizează de către receptoarele și procesoarele de culegere de date radar care determină cărei clase generice îi aparține semnalul radar recepționat la un moment dat. Receptoarele și procesoarele de cercetare radar trebuie să determine și să identifice cuvântul de descriere a impulsului (*Pulse Descriptor Word – PDW*) sau „amprenta electronică” pentru fiecare impuls recepționat.

Sistemul de comunicații, ca parte componentă a sistemului de conducere a trupelor, reprezintă un interes mare pentru componenta COMINT și mijloacele tehnice de supraveghere electronică (ES). Observarea funcționării sistemelor de comunicații, determinarea informațiilor despre modul de utilizare a mediului electromagnetic permite obținerea de date importante despre caracterul activităților de luptă a trupelor, gradul de pregătire, misiuni, dislocări etc.

Posibilitatea utilizării sistemului de legături militare în calitate de sursă de informații pentru culegerea de date electronice de comunicații se bazează, în primul rând, pe faptul că structura acestora reflectă structura sistemului de conducere și gruparea de trupe, deoarece cuprinde în compunerea sa nodurile de legături ale punctelor de comandă ale tuturor marilor unități și unități desfășurate pe un teritoriu.

Modul de analiză și decizie informațională pentru recunoașterea emisiunilor mijloacelor electronice de comunicații se realizează pe baza indiciilor de recunoaștere rezultate prin prelucrări tehnice și operative.

Cerințele dezvoltării SIGINT și RE în contextul amenințărilor din mediul electromagnetic

Dezvoltarea tehnicilor și tehnologiilor în domeniul comunicațiilor a determinat, ca o reacție din partea serviciilor de comunicații, compatibilizarea și modernizarea simultană a sistemelor de monitorizare și interceptare COMINT (*COMmunications INTelligence*), sisteme care furnizează clienților informații militare, diplomatice, economice și științifice.

Capabilitățile tehnice SIGINT sunt organizate astfel încât să asigure monitorizarea integrală a benzilor de comunicații, a rețelelor radio țintă cu

valoare informativă, să asigure dezvoltarea bazei de date a ținutelor, localizarea ținutelor și necesarul de stații.

Un sistem SIGINT care să se adapteze schimbărilor survenite în telecomunicațiile moderne și să facă față „erei războiului informațional” trebuie să răspundă următoarelor *cerințe*: flexibilitate în alocarea surselor, mijloacelor și forțelor; flexibilitate în alocarea și schimbarea misiunilor specifice; utilizarea eficientă a resurselor umane și mijloacelor tehnice; utilizarea și introducerea unor noi concepte SIGINT; extinderea domeniului analizei informației multisursă; managementul continuu al misiunilor și al feedback-ului necesar optimizării proceselor.

Pentru asigurarea unei monitorizări eficiente, un sistem SIGINT trebuie să dispună de următoarele *capabilități*:

- să acopere gama de frecvențe de la HF, VHF, UHF și SHF până în apropiere de 20 GHz;
- operare din locații fixe sau de pe platforme mobile;
- să înglobeze tehnologii de ultimă generație, algoritmi și rutine de căutare eficiente;
- detecția emisiunilor de bandă largă;
- posibilitatea telecomenzii prin software din orice punct de pe glob;
- sensibilitate ridicată într-o gamă de frecvențe aglomerate;
- detecția tuturor emisiunilor și asocierea de receptoare de bandă îngustă pentru semnalele de interes;
- selecția/clasificarea semnalelor după bandă și nivelul de putere;
- căutarea automată după criterii multiple de clasificare.

Astfel, noile provocări ale sistemelor SIGINT și, implicit, ale echipelor de analiză tehnică, sunt date de noile tipuri de semnale utilizate în comunicații, caracterizate de LPD⁵ (*low probability of detection*) și LPI (*low probability of interception*).

Întrucât domeniul COMINT acoperă un spectru larg de activități, tehnologiile de procesare și infrastructura tehnică specifică sistemelor de

tip COMINT sunt variabile, fiind dependente în mare măsură de particularitățile misiunii și de cadrul strategic asociat. Ca urmare, în proiectarea și dezvoltarea ulterioară a sistemelor COMINT un accent deosebit trebuie pus pe modularizare și flexibilitate, care să permită acestora să se adapteze schimbărilor de misiune simplu, rapid și fără costuri suplimentare.

Pentru a se putea adapta la modificările determinate de ritmul alert cu care se succed generațiile de armamente și tehnică, războiul electronic, la rândul său, trebuie să se înnoiască suficient de rapid pentru a putea răspunde noilor provocări.

Acoperirea tuturor factorilor determinanți în asigurarea succesului acțiunilor/măsurilor de război electronic ar putea avea în vedere perfecționarea domeniului război electronic prin activități de pregătire a personalului, înzestrare cu mijloace de război electronic și prin identificarea modului optim de întrebuințare al războiului electronic.

Progresele înregistrate de primele două componente trebuie să se regăsească în cea de-a treia, care trebuie adaptată și îmbogățită periodic la nivel doctrinar și permanent la nivel acțional.

În prezent, sistemul de război electronic dispune de o capacitate funcțională și operativă care l-a transformat în sursa principală de informații referitoare la adversar. Acesta poate fi supus, cu suficiente mijloace adecvate, inclusiv SIGINT, unei observări implacabile, atât pe timp de pace, cât și la război, obținându-se astfel o cunoaștere profundă și precisă a mijloacelor, a desfășurării forțelor și, în consecință, a intențiilor sale. Pe baza tehnologiilor de vârf, puse la dispoziție de revoluția tehnico-științifică contemporană, s-a trecut la crearea de sisteme de război electronic multifuncționale, modularizate, fiabile, cu o mare viteză de reacție, capabile să funcționeze independent sau interconectate prin procesoare electronice, în orice condiții de timp și mediu.

Dacă în plan tehnic viteza de execuție a acțiunilor de război electronic este asigurată de viteza de lucru (*foarte mare*) a componentelor electronice, în plan tactic depinde de subiectivitatea umană, care poate altera informația. O soluție pentru minimizarea erorilor

de acest gen este înlocuirea factorului uman din anumite procese critice (printre care și cele care necesită viteză mare de reacție sau luarea de decizii într-un interval de timp foarte mic) și păstrarea prezenței acestuia doar în activități despre care există garanții că le poate gestiona cu succes. Introducerea sistemelor expert sau a sistemelor cu inteligență artificială deschid noi orizonturi în acest sens, cu specificația că acestea trebuie evaluate periodic.

Pemăsura descoperirilor științifice este posibil ca strategiile și tacticile de război electronic să se mute în cea mai mare parte în laboratoarele de cercetare științifică, iar în câmpul tactic să apară mijloace sofisticate, în care cercetarea, atacul și protecția electronică să nu mai necesite prezența specialistului, executându-se fie automat, adecvat scenariului acțiunii militare, fie telecomandat, deoarece mijlocul electronic acționează chiar în dispozitivul de luptă al adversarului.

În plus, sistemele de război electronic, având ca obiective structurile electronice de comandă-control ale adversarului, s-au transformat într-o armă cu un randament deosebit de ridicat (din punct de vedere al raportului cost/eficacitate), pentru că efectele acțiunilor asupra tehnicii adversarului se transmit întregului dispozitiv, ca urmare a factorului de multiplicare a eficienței.

Concluzii

Cele mai mari provocări ale sistemelor SIGINT sunt determinate de tipurile de semnale utilizate în comunicații, caracterizate de probabilitate redusă de recepție și de interceptare. Astfel, ca urmare a eforturilor permanente de dezvoltare a sistemelor de comunicații, sistemele de monitorizare trebuie să integreze tehnologii moderne care să permită interceptarea acestor tipuri de semnale și procesarea computerizată în timp real a unui volum cât mai mare de date.

Activitatea de culegere a informațiilor din comunicații radio depinde, din ce în ce mai mult, de sistemele informatice și de comunicații, precum și de senzori și rețele de senzori.

Este nevoie ca sistemele de monitorizare a comunicațiilor să fie proiectate ca sisteme deschise, cu o arhitectură modulară și scalabilă, pentru a putea răspunde noilor dezvoltări tehnologice ale sistemelor de comunicații

care utilizează diferite medii de transmisie (radio, microunde, telefonie terestră, telefonie mobilă, Internet, satelit etc.).

Utilizând o gamă variată de instrumente de analiză puse la dispoziție de sisteme automatizate, precum și pe baza pregătirii și a cunoștințelor de specialitate acumulate, analiștii de semnal trebuie să-și concentreze eforturile pe analiza semnalelor pe care sistemul le declară necunoscute, pentru a fi capabili să interpreteze corect rezultatele furnizate de sistem și, dacă este cazul, să le corecteze.

De asemenea, trecerea la folosirea fibrei optice, care permite transmiterea unei cantități mai mari de date în unitatea de timp, a făcut mai dificilă interceptarea acestora, comparativ cu cea a cablurilor clasice. În mod similar, apariția telefoniei mobile a pus pentru început probleme privind realizarea interceptării, rezolvate însă într-un termen scurt și cu rezultate care fac acest mijloc de comunicare printre cele mai vulnerabile, fără luarea unor măsuri de siguranță suplimentare, cum ar fi criptarea⁶.

O altă provocare pentru structurile de informații și agențiile de securitate o reprezintă monitorizarea comunicațiilor satelitare, atât a serviciilor satelitare mobile, cât și a celor fixe, datorită dinamicii ascendente a evoluției tehnologiilor și a spectrului larg de utilizatori.

În final, se poate aprecia că, în cadrul programelor de cercetare-dezvoltare a sistemelor SIGINT și război electronic, accentul trebuie pus în continuare pe dotarea cu echipamente moderne integrate, care să răspundă la majoritatea tipurilor de amenințări existente în mediul electromagnetic.

Bibliografie selectivă

1. Forward Area Air Defence Command, Control, Communications and Intelligence System (FAADC3I);
2. MEDAR, Sergiu; Cristi LĂȚEA, *Intelligence pentru comandanți*, Editura Centrului Tehnic al Armatei, București, 2007;
3. Col. ing. NEDELCU Mihail, „Informațiile din comunicații – permanentă provocare pentru serviciile de informații”, articol în *Gândirea Militară Românească*, nr. 6/2006;
4. PIVARIU, Corneliu, *Lumea secretelor - O modalitate de a se înțelege informațiile strategice*, Editura Pastel, Brașov, 2005;
5. SAVU, Gheorghe, „Sistemul informațional al unui serviciu de informații militare”, în volumul *Capabilități ale serviciilor moderne de informații militare*, Editura CTEA, București, 2007;
6. TOPOR, Sorin, *Războiul electronic naval*, Editura Universității Naționale de Apărare, București 2005;
7. http://www.deagel.com/sensor_electronic.html;
8. <http://www.ihs.com/industry/military-security>;
9. <http://www.iai.co.il>;
10. <http://www.medav.de/finished-intelligence.html>;
11. <http://www.raytheon.com/capabilities/global>;
12. www.plath.de/en/produkte/index.php?cid=FFFF7.

¹ Sergiu Medar, Cristi Lățea, *Intelligence pentru comandanți*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2007, p. 8.

² FM 2-0 Intelligence in the operational environment.

³ FM 2-0 Intelligence in the operational environment.

⁴ Forward Area Air Defence Command, Control, Communications and Intelligence System (FAADC3I).

⁵ LPD și LPI sunt tehnologii care solicită utilizarea unor lărimi de bandă semnificative care nu se pot realiza în benzile de frecvență utilizate în general pentru operațiile mobile tactice (30-2.500MHz). Atenția specialiștilor a fost îndreptată către utilizarea unei benzi de frecvență în jurul valorii de 38 GHz, care va permite simultan obținerea de viteze ridicate pentru transmisiile de date, probabilitate scăzută de detecție, anti-bruiă și operații mobile cu ajutorul unor antene cu directivitate ridicată.

⁶ Gl.bg.(r) dr. Corneliu Pivariu, „Lumea secretelor - O modalitate de a se înțelege informațiile strategice”, Editura Pastel, Brașov, 2005, pp. 142-143.

CREATIVITATEA ÎN MEDIUL MILITAR

Cristian DOBRE*

Abstract

The article addresses the concept of creativity and links it to the military area, in order to identify its usefulness and functioning under the conditions of reference. To this end, we propose answers to a series of questions, which relate to: defining creativity, its place and role in time of war, its measurement and its relation to other psychological concepts, methods of stimulation and not only.

Keywords: *creativity, imagination, military, war.*

Moto: "Creativity is just connecting things"

Steve Jobs

Ce este creativitatea?

Noțiune de aceeași vârstă cu omenirea, dar teoretizată relativ recent (Allport, 1937), **creativitatea a constituit motorul lăuntric al dezvoltării umanității**, sub toate aspectele sale. Deși nu există o definiție unanim acceptată a creativității, se pare că cele mai multe au agreat faptul că aceasta este o „trăsătură complexă a personalității umane, constând în capacitatea de a realiza ceva nou, original” (Dicționarul enciclopedic, 1993), adică de a depăși limitele date de realitatea prezentă și de a construi ceva concret ori abstract, ce nu a mai existat anterior.

Creativitatea funcționează în strânsă corelație cu alte trăsături de personalitate și este determinată de mai mulți factori, dintre care se apreciază că cei mai importanți sunt: *expertiza subiectului* – adică nivelul de cunoaștere al unuia sau mai multor domenii; *caracteristicile gândirii* – adică acele abilități ce-l fac pe subiect să abordeze realitatea imaginativ, critic, flexibil, independent, original și intercorelat; și *motivația* – alimentată de interesul intrinsec al subiectului de a crea lucruri noi, din cele mai diverse domenii.

Ce tipuri de creativitate distingem?

Deși, creativitatea atinge toate aspectele existenței și dezvoltării umane, se apreciază că este utilă clasificarea sa. Această clasificare are atât un rol *scolastic-metodologic* – necesar definirii și clarificării noțiunilor, cât și unul *practic-aplicativ* –

util observațiilor legate de identificarea abilităților creative la diferite persoane și stimulării procesului creativ, pe domenii de activitate. Astfel, se poate vorbi de creativitate artistică, științifică, tehnică, conceptuală, mixtă etc.

Cea mai frecvent promovată în zilele noastre și nu numai, *creativitatea artistică* are multiple arii de manifestare: muzică, desen, sculptură, fotografie, grafică, dans, teatru, film, literatură etc. *Creativitatea științifică* este ancorată, de regulă, în legile științei, dar nu este neapărat limitată în manifestarea sa de acestea, deoarece ceea ce la un moment dat în istoria evoluției umane este *science-fiction*, la alt moment poate deveni realitate concretă ori înțelegerea unor fenomene naturale complexe poate schimba ideea de „legitate” cu privire la respectivul aspect de interes. *Creativitatea tehnică* reprezintă, în principal, o formă de materializare a unor concepte teoretice sau soluții inedite la probleme vechi, prezente sau chiar viitoare. *Creativitatea conceptuală* acoperă, prin excelență, domeniul științelor umaniste: filozofie, psihologie, științe militare, politice, economice, marketing, management etc. Produsele ei sunt reprezentate de concepte, teorii, filozofii, dogme, ideologii etc. care, nu de puține ori, au schimbat istoria umanității. În fine, *creativitatea mixtă*, pentru a ne rezuma doar la aceste exemple, reunește elemente din celelalte tipuri de creativitate pe care le îmbină în forme unice, cu mare valoare inovativă.

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Care sunt factorii care determină creativitatea?

Studiile au relevat faptul că nivelul de creativitate al fiecărei persoane este influențat de mai mulți factori: de personalitate, cognitivi, motivațional-atitudinali, educaționali, socio-culturali, biologici.

Referindu-ne la *factorii de personalitate*, se poate menționa că persoanele creative au o imaginație mult mai bogată, sunt pline de idei, mai critice, originale, au tendința de a nu respecta întocmai regulile și cutumele existente la un moment dat, au nevoie de o mai mare vizibilitate socială, se pot orienta mai bine spre atingerea obiectivelor propuse, au un nivel de conștiinciozitate ridicat, focusat pe zona de interes propriu, sunt ferm orientate spre căutarea stimulării și acțiune, fie în domeniul fizic, fie în cel intelectual. Majoritatea persoanelor creative au o capacitate de adaptare mai mare la mediu și dispun de mecanisme de *coping* mai eficiente.

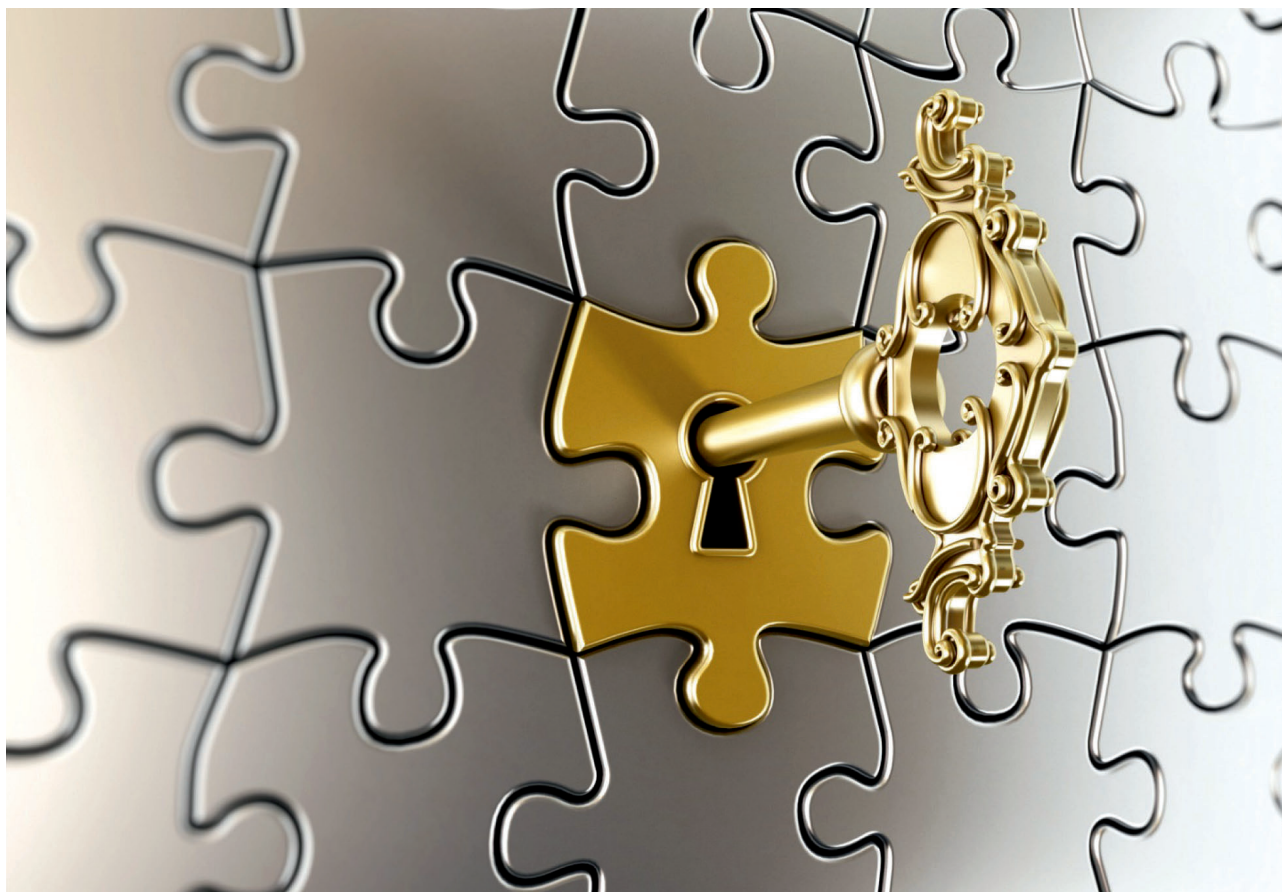
Factorii motivaționali direcționează și energizează interesul persoanei pentru a crea ceva nou, în contextul în care, de cele mai multe ori, acest demers are resurse intrinseci. Au fost

identificate numeroase persoane care au cheltuit propriile fonduri financiare sau au implicat resurse de efort și de timp doar pentru a-și atinge obiectivele creative – să elaboreze un concept teoretic sau să construiască un anumit dispozitiv.

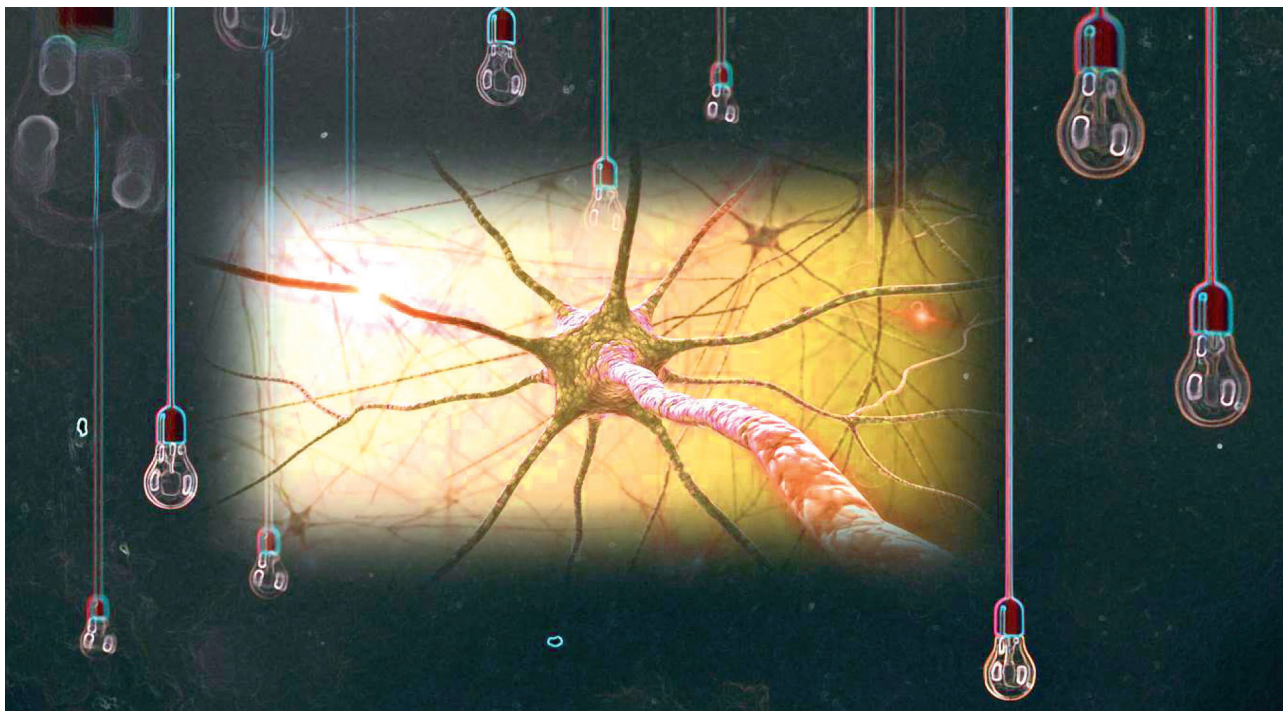
Factorii afectivi ajută procesul creativ prin forța emoțiilor, care permit punerea în operă a pasiunii sau preocupării de moment a subiectului. Majoritatea oamenilor trăiesc emoții intense, asociate reușitei, respectiv nereușitei, în timpul procesului creativ. În fapt, în multe dintre creații se pot regăsi emoțiile creatorilor lor, situație mult mai frecventă în cazul domeniului artistic.

Factorii caracteriali influențează actul creativ, deoarece, de cele mai multe ori, o idee, fie ea și genială, nu este suficientă pentru a desăvârși procesul creativ. Astfel, determinarea, tenacitatea, convingerile, perseverența, răbdarea, conștiinciozitatea, tăria de a face față eșecului, inițiativa, curajul, nonconformismul, încrederea în sine, capacitatea de a-i contrazice pe alții, independența, și nu numai, constituie ingrediente importante ale reușitei în procesul creativ.

Factorii atitudinali sunt importanți în procesul creativ, deoarece ei îl pot stimula/inhiba,

în egală măsură. Strâns legate de caracteristicile de personalitate, de caracter, dar și influențate social și de cultura organizațională, atitudini precum deschiderea față de nou, competitivitatea, spiritul inovator, valorizarea prestigiului și altele favorizează creativitatea, în timp ce conservatorismul, obediența și conformismul o inhibă.

În privința *factorilor de natură cognitivă* studiul a relevat că flexibilitatea intelectuală, gândirea de natură divergentă și gândirea critică a creativilor sunt mult mai dezvoltate, comparativ cu celelalte persoane. Totodată, subiecții creativi au obținut scoruri mai bune la testele de performanță intelectuală și la cele de atenție.

Factorii *motivațional-atitudinali* s-au materializat, la persoanele creative, printr-o determinare mai puternică a acestora pentru atingerea scopurilor propuse, pe baza unor motivații predominant intrinseci, asociate cu o orientare generală a subiecților spre promovarea schimbării în mediul în care își desfășoară activitatea sau în care dețin expertiză. În fapt, creativitatea poate fi privită și ca o metodă originală de rezolvare a problemelor de viață curente, ale căror soluții îi uimesc pe toți.

Factorii de mediu au în vedere mai multe influențe - socială, educațională, economică, de securitate, politică etc. Abordarea creativității din perspectiva educațională și socioculturală

a pus în evidență faptul că acești factori o influențează în mod direct. Așadar, mediile restrictive, conservatoare, puternic reglementate și adânc ierarhizate, ce impun un nivel ridicat al obedienței, diminuează inițiativa, estompează imaginația și reduc creativitatea până la cote alarmante. Elementele educaționale sunt esențiale în dezvoltarea creativității, deoarece se pare că acestea se regăsesc în fiecare persoană, iar școala, în mod direct, și educația generală, în mod indirect, pot încuraja sau inhiba manifestarea acestora la un moment sau altul. Totodată, condiționările economice – cum ar fi etapele de prosperitate versus cele de criză economică – pot stimula, respectiv inhiba creativitatea, atât la nivelul societății, cât și la nivel individual. Starea de securitate a unei societăți joacă un rol determinant în efervescența creativă a unei națiuni, cu implicații directe până la nivel individual. Unele dintre cele mai mari descoperiri ale lumii s-au făcut în astfel de etape de insecuritate, chiar în condiții de conflict militar, fie el și de tip „război rece”. Influențele politice exercitate de anumiți suverani sau oameni de stat au permis, deopotrivă, stimularea sau inhibarea creativității. Aducem, în acest sens, exemplul lui Ludovic al XIV-lea, „Regele Soare”, a cărui domnie a modernizat Franța din temelii și a stimulat creativitatea în toate domeniile, atât în țara sa, dar și în lumea timpului său.

Factorii de *erudiție individuală* continuă să joace un rol important în procesul creativ. În acest sens, „cu cât nivelul cultural al individului este mai înalt, cu atât cresc șansele de a menține creativitatea în ontogeneză” (A. Munteanu, 1998).

Factorii familiari pot afecta creativitatea individuală puternic, de la cele mai fragede vârste. Astfel, luând în calcul diverse tipuri de familie – tradiționalist-conservatoare, democratic-tolerantă, neimplicată și libertină – putem constata că „cei șapte ani de acasă” pot oferi copilului condițiile de bază pentru dezvoltarea sau frânarea propriei creativități. Elemente precum o atmosferă deschisă și destinsă, stimularea inițiativelor copilului, alimentarea comunicării copil-părinți sau stimularea copilului să pună cât mai multe întrebări, oferirea unei vaste game de experiențe educative, stimularea curiozității și plăcerii de a descoperi lumea înconjurătoare prin experiențe proprii, un suport emoțional pozitiv, cultivarea încrederii în sine la copil, un interes rezonabil pentru performanță școlară, critică constructivă, un sistem flexibil de recompense/pedepse, cultivarea responsabilității sociale în familie reprezintă doar câteva dintre stimulentele creativității persoanei și, totodată, o garanție a dezvoltării unei personalități echilibrate.

Factorii de natură biologică au fost studiați mai puțin, din motive obiective. Neurologul Kenneth Heilman a descoperit că mulți artiști, scriitori și muzicieni au corpul calos – porțiunea interioară din creier, care unește cele două emisfere cerebrale - mai mic, fapt ce favorizează ca fiecare parte a creierului să-și dezvolte propria sa specializare, precum și gândirea divergentă, care este specifică persoanelor creative. De asemenea, persoanele care au mai multe conexiuni în zona cerebrală numită „girus angular” prezintă mai frecvent sinestezii, manifestate prin aceea că unele senzații perceptive (miros, gust, văz etc.) influențează altele, fapt ce generează trăiri complexe, unele foarte creative. Aceste persoane pot spune că „văd muzica” sau „gustă culorile”, fapte ce-i pot face mai creativi.

Factorii de gen pot influența procesul creativ, deși nu există dovezi solide că genul ar determina creativitatea. Cu toate acestea, dacă se face o inventariere a premiilor Nobel sau a celor mai importante invenții din istoria omenirii se pare

că această lume aparține genului masculin. O explicație a acestei realități poate fi dată și de faptul că emanciparea femeii este un act politic și social relativ recent în istoria omenirii. Cu siguranță, viitorul va permite echilibrarea balanței în această direcție. În același timp, creațiile de natură tehnică sunt mai numeroase în cazul bărbaților, în timp ce creațiile artistice sunt relativ echilibrate, după criteriul genului. Acest fapt poate fi explicat prin mecanismele de natură educațional-culturală.

Factorii de natură genetică pot influența creativitatea, deși sunt citate atât argumente pro, cât și contra acestei perspective. Astfel, în timp ce copii minune (Eminescu, Enescu, Grigorescu, Mozart, Goethe, Rafael, Napoleon etc.) sau copii din familiile unor genii (familia Bach, Dumas etc.) reprezintă probe care susțin rolul jucat de genetică în creație, copii ai unor genii care au eșuat lamentabil în viață sau oameni celebrii care au atins maturitatea creativă la vârste înaintate (Verdi a compus „Falstaff” la 80 de ani, Moisiu a creat „lingvistica matematică” la 70 etc.), ori persoane creative, dar provenite din părinți retardați mintal sau cu devianțe comportamentale notorii, vin să contrazică rolul geneticii în creativitate.

Cum se manifestă creativitatea?

Dintre multitudinile de teorii dedicate explicării formelor de creativitate, o să ne oprim, pe parcursul acestui articol, la cea a „celor cinci planuri”, descrisă de C.W. Taylor, după cum urmează:

- *planul creativității expresive*, în care procesul creativ se manifestă spontan în acțiunile și produsele oamenilor – această formă de creativitate are un nivel redus de originalitate, iar cel mai bun exemplu este dat de jocurile copiilor;

- *planul creativității productive*, în care procesul creativ este dominat de confecționarea de obiecte – cel mai bun exemplu este reliefat de acțiunea unui artist popular, care confecționează obiecte de artă unice, dar, care respectă, totuși, procedee și reguli tradiționale specifice;

- *planul creativității inovator-inventive*, în care procesul creativ generează ameliorări sau chiar schimbări ale unor obiecte ori teorii – acest plan este specific inventatorilor-inovatorilor și, de regulă, se materializează în brevete de invenție/inovație, destinate să producă îmbunătățiri în viața reală;

– *planul creativității emergente*, în care schimbările aduse sunt revoluționare – acest plan este specific geniilor, care schimbă teorii consfințite de secole sau introduc altele complet noi explicând realitatea.

Care este relația dintre creativitate și inteligență?

Deși definirea inteligenței umane rămâne o problemă încă în dezbaterea cercetătorilor în domeniu, o să etalăm, pentru clarificarea conceptului, o definiție comună, potrivit căreia *inteligența* este „capacitatea de a înțelege ușor și bine, de a sesiza ceea ce este esențial, de a rezolva situații sau probleme noi pe baza experienței acumulate anterior” (DEX, 2015). Acest demers este util pentru a identifica eventualele puncte comune între „inteligență”, indiferent de tipul acesteia, și „creativitate”, pe care deja am definit-o anterior.

Studiul a pus în evidență faptul că persoanele creative posedă un nivel superior al inteligenței, dar și faptul că nu toți oamenii inteligenți sunt, în mod obligatoriu, și creativi. Acest fapt poate fi demonstrat prin următorul exemplu clasic: o persoană care știe că cinci plus cinci egal zece va putea spune foarte ușor că zece plus zece egal douăzeci – dacă este doar inteligentă, în timp ce una cu potențial creativ va putea oferi variante alternative multiple pentru a se ajunge la suma de douăzeci – oferind, așadar, doar un exemplu din sfera numerelor. Cu alte cuvinte, persoanele creative nu se rezumă doar la respectarea regulilor cunoscute pentru a rezolva problemele curente de viață, indiferent de domeniul lor de manifestare, ci caută, mai totdeauna, soluții alternative, chiar cu riscul, uneori, de a eșua în rezolvarea problemei date. Zonele de asociere și interconectare intelectuală între diferite cunoștințe, aparent fără legătură între ele, reprezintă un atu al creativilor, ce-i ajută să găsească soluții inedite la probleme clasice, să îmbunătățească rezolvările anterioare sau chiar să descopere lucruri total noi.

Gândirea divergentă a fost asociată, prin excelență, cu procesul creativ (J.P. Guilford, 1954), fiind considerată ca o cheie de boltă a creativității. Caracteristicile gândirii divergente, cum ar fi flexibilitatea mentală, fluenta, originalitatea, bogăția ideilor și inventivitatea se constituie în factori facilitatori ai creativității.

Gândirea convergentă, spre deosebire de cea divergentă, este acea aptitudine intelectuală ce implică logica, critica, selecția de soluții, raționamentul analitic ce conduce, imbatabil, la o soluție unică și riguros determinată anterior. Această abilitate cognitivă este evaluată prin bine-cunoscutele teste de inteligență.

Care este legătura dintre imaginație și creativitate?

Concepte care, în vocabularul comun, sunt greu de diferențiat - creativitate versus imaginație - în lumea științifică sunt abordate distinct. Astfel, în timp ce creativitatea este relaționată puternic cu personalitatea, imaginația este relaționată cu gândirea. Ambele concepte, însă, sunt interdependente între ele și converg în producția de elemente de noutate, fie ele materiale, fie spirituale/teoretice.

Specialiștii în domeniu (Davis, 1999) au identificat peste 200 de caracteristici de personalitate specifice subiecților creativi. Dintre acestea, amintim, cu titlu de exemplificare: curiozitatea, intuiția, toleranța la ambiguitate, sensibilitatea la probleme, independența, originalitatea, imaginația, nonconformismul în gândire și acțiune, autonomia, motivația intrinsecă, autoîncrederea, insatisfacția statu-quo-ului, tendința spre solitudine, o capacitate de observare a realității mai dezvoltată, o capacitate de relaționare cognitivă mai dezvoltată etc.

Imaginația, definită, preponderent, ca un proces cognitiv de selectare și combinare în imagini noi a elementelor deja existente sau de generare a unora complet noi, fără conexiune cu cele efective, se poate materializa în produse cu un grad de noutate ridicat – invenții, inovații, creații artistice, ideologice, conceptuale etc. Aceasta este intrinsec legată de creativitate, potențând-o în toate dimensiunile sale.

Comparativ cu procesul de gândire, cel imaginativ nu este conectat, neapărat, la realitatea concretă sau la teorii, reguli, cutume deja cunoscute, ci este orientat, mai degrabă, spre domeniul posibilului, probabilului, fantasticului, fantasmagoricului, alegoricului, fapt ce-i lărgeste limitele de manifestare la infinit și îi conferă un caracter de originalitate și inedit. Imaginația, ca funcție cognitivă, cu vocație adaptativ – reglatorie, își culege resursele atât din zona conștientului -

a memoriei și experienței anterioare a subiectului, cât și din zona inconștientului, amestecându-le în combinații dintre cele mai inedite, cu un puternic caracter constructiv-anticipativ.

Pentru exemplificare, se pot aminti câteva dintre formele de manifestare ale imaginației: visul – trăit ca o succesiune haotică de imagini și emoții, reveria – trăită, în starea de veghe, ca o derulare de imagini, proiecte și aspirații, imaginația reproductivă – percepută ca o desfășurare de imagini deja trăite, imaginația creatoare – trăită ca un demers de proiectare original, visul de perspectivă – trăit ca un traseu imaginar al unui plan, de la faza de proiect la cea de realizare.

Cum se măsoară creativitatea?

Măsurarea creativității i-a preocupat pe cei mai de seamă psihologi. Dintre multitudinea de teste destinate să măsoare creativitatea unei persoane, am selectat, pentru exemplificare, pe cele mai cunoscute, cu scopul de a reliefa faptul că această abilitate poate fi evaluată psihologic.

Deoarece creativitatea a fost asociată cu gândirea divergentă, J.P. Guilford (1967) a propus testul „*Guilford's Alternative Uses Task*”, care pune în evidență următoarele dimensiuni ale creativității: originalitatea (caracterul de unicitate al răspunsurilor), fluența (numărul de răspunsuri), flexibilitatea (diferențele dintre răspunsuri) și elaborarea (complexitatea răspunsurilor).

Un alt test destinat să măsoare creativitatea este faimosul *Torrance Test of Creative Thinking* – *TTCT*, numit astfel după autorul său, E.P. Torrance (1958), care l-a aplicat, în mod repetat, pe un număr foarte mare de subiecți. Pe lângă cele patru dimensiuni ale lui Guilford, Torrance a mai adăugat capacitatea de abstractizare a titlurilor și rezistența la închiderea prematură a imaginii (abilitatea de a lua în considerare o gamă largă de informații), iar în 1984 a eliminat dimensiunea „flexibilitate”. În anul 1962, autorul a grupat diferitele subteste în trei categorii: sarcini verbale – cu stimuli verbali, sarcini verbale - cu stimuli non-verbali și sarcini non-verbale.

Williams' Taxonomy of Creativity a fost dezvoltat de F.E. Williams (1969), care a identificat patru nivele ale creativității de natură cognitivă și patru de natură afectiv-emoțională, după cum urmează: fluența (capacitatea de a genera cât mai multe idei, răspunsuri, soluții, ipoteze),

flexibilitatea (capacitatea de a genera alternative, variații, adaptări, opțiuni), originalitatea (capacitatea de a genera idei noi, unice, novatoare), elaborarea (capacitatea de a extinde și îmbogăți conținuturile enunțate și de a le face interesante), riscul (capacitatea de a asuma a riscului, de a experimenta și de a face față provocărilor), complexitatea (capacitatea de a genera structuri, de a aduce elemente de natură logică în situațiile propuse), curiozitatea (capacitatea de a-și pune întrebări, de a se îndoi, de a contempla un puzzle încă nerealizat) și imaginația (capacitatea de a crea imagini mentale, de a vizualiza posibilitățile).

Este creativitatea ceva pozitiv ori negativ?

Ei bine, dacă am ajuns în acest punct al articolului apreciem că ar fi util să oferim un răspuns preliminar la această întrebare celor interesați, pentru că unele persoane se autoevaluează ca fiind foarte creative, iar altele, din contră. Indiferent de situație, o persoană poate să se simtă sau nu confortabil cu sine și, mai mult, poate să-i enerveze/perturbe pe cei cu care lucrează, fie ei șefi, subordonați sau colegi, fie că este creativ, fie că nu.

Așadar, după cum am observat în capitolul rezervat factorilor ce determină creativitatea, contextul social-organizațional poate influența mult confortul persoanelor, fie ele creative sau nu. De exemplu, imaginați-vă un angajat creativ care are de executat o muncă de rutină, și care, brusc, dorește să schimbe această rutină, care, în fapt, este bine implementată în întregul flux tehnologic sau un angajat conformist, aflat într-un colectiv de cercetare-dezvoltare, căruia i se cere să propună idei noi pentru anumite produse. Evident, aceste situații ar produce mult disconfort ambelor părți. Invers, aceleași persoane, aflate, de astă dată, la locul potrivit, adică conformistul într-un post în care i se cere să execute o muncă de rutină și creativul într-un colectiv de cercetare-dezvoltare. Evident, că ambele părți vor funcționa optim, iar toată lumea va fi mulțumită.

Se poate spune, astfel, că nivelul de creativitate al fiecărei persoane poate fi valorificat corespunzător dacă se găsește locul potrivit pentru fiecare, pentru că există posturi ce implică un nivel de creativitate ridicat, după cum există posturi ce pun accentul pe rutină și conformism.

Majoritatea posturilor de conducere/comandă, cele din sectoarele de cercetare-dezvoltare, de proiectare, cele care implică un nivel de relaționare interpersonală ridicat, cele de analiză, cele artistice, și nu numai, solicită un nivel ridicat al creativității.

Ce stimulează creativitatea?

Se apreciază că există o serie de „pârghii” care pot stimula creativitatea, în general. Acestea sunt: mediul de lucru (un mediu competitiv, deschis la schimbare, orientat spre viitor și reformă), leadershipul (un șef care stimulează inițiativa subalternilor și valorizează persoanele novatoare), colectivul (deschiderea spre inovare și manifestarea gândirii critice), contextul economico-financiar (sustenabilitatea proiectelor propuse și asumarea unui nivel de risc optim în implementarea acestora), contextul cultural (o societate deschisă, care încurajează inițiativa și dezvoltarea) și nu numai. Dorința individuală sau colectivă de a găsi soluții inedite la diverse probleme poate stimula, de asemenea, procesul creativ.

Evident, un mediu de lucru/viață în care inițiativa și ideile novatoare sunt sancționate, în timp ce sunt promovate, cu generozitate, rutina și conformismul, inhibă creativitatea în mod dramatic.

Este creativitatea educabilă?

Probabil, una dintre cele mai frecvente întrebări ale cititorilor acestui articol este legată de modalitățile practic-aplicative de dezvoltare a creativității. Se poate aprecia că studiile empirice au evidențiat o serie de metode de stimulare a creativității, atât la nivel individual, cât și la nivel de grup/organizațional. Pentru exemplificare, se vor oferi câteva dintre cele mai cunoscute metode de stimulare a creativității (*Psihologie operațională*, 2016):

Tehnica brainstorming-ului („furtuna creierelor”)¹ constă în stimularea gândirii creative a unui grup prin emiterea unui număr cât mai mare de idei, necenzurate și necriticabile, în direcția problemei de rezolvat. Aceasta se bazează pe capacitatea stimulativă a grupului asupra fiecărui membru în producția de idei. În multe situații, ideile se inspiră unele din altele, dar, sunt originale în fapt. Unele dintre acestea pot fi absurde ori

extrem de greu de aplicat în practică, în situația dată, dar sunt utile pentru a stimula procesele de gândire ale celorlalți membri ai grupului.

Tehnica matricii morfologice² se bazează pe capacitatea de a genera elemente originale prin modificarea și reasamblarea unor părți componente. Aceasta permite obținerea de noi obiecte/idei originale plecând de la modele existente. Este foarte utilă în procesul de inovație.

Tehnica „pălăriilor gânditoare”³ constă în parcurgerea a șase cicluri de gândire creativă pentru rezolvarea unei probleme. Se sprijină pe capacitatea subiectului de a genera idei noi prin „purtarea”, chiar imaginativă, a uneia dintre cele șase pălării colorate, astfel: cea albă – permite analizarea faptelor și cifrelor, în mod imparțial; cea neagră – permite obținerea implicațiilor negative; cea galbenă – este rezervată pentru părțile pozitive; cea verde – ajută la obținerea de idei noi, originale; cea roșie – este destinată pentru reacțiile emoționale, iar cea albastră ajută la tragerea concluziilor.

Tehnica Delphi⁴ presupune retransmiterea repetată, în mai multe runde, a feed-backului cu privire la rezolvarea unei probleme către specialiștii care au elaborat punctele de vedere inițiale. Aceasta se bazează pe mai multe elemente, dintre care se pot aminti: puterea feed-backului, reconsiderarea punctului de vedere inițial, anonimatul experților, existența unei celule de mediere și analiză, consensul.

Tehnica Frisco presupune abordarea unei probleme din patru perspective principale – a conservatorului, a exuberantului, a pesimistului și a optimistului. Are ca punct de pornire capacitatea de schimbare a perspectivei psihologice de abordare a unei probleme, în măsura în care ea este tratată atitudinal diferit.

Tehnica intersectării constă în intersectarea a două domenii de sine stătătoare, independente. Tehnica se bazează pe combinarea și relaționarea caracteristicilor unui domeniu cu cele ale altui domeniu. Pot fi chiar și mai mult de două domenii intersectate simultan.

Tehnica extrapolării utilizează analogia ca „motor” al creativității. Se fundamentează pe capacitatea omului de a face analogii și de a transfera, astfel, însușiri de la un lucru la altul.

Tehnica inversiei pornește de la abordarea inversă a unei probleme și se bazează pe suprimarea inerției psihologice, care, de multe ori ne obligă să gândim în șabloane dinainte învățate ori acceptate social.

Tehnica spărgătorului de reguli se realizează prin inventarierea regulilor existente pentru un obiect de interes, urmată de dezmembrarea ori modificarea lor, una câte una, și are ca element definitoriu capacitatea subiectului de a contrazice regulile.

Cum se manifestă creativitatea în mediul militar?

Fără îndoială, cele mai mari descoperiri ale umanității s-au produs în situații de conflict, rezultând din necesitatea absolută de apărare împotriva unui inamic sau de a rezista unui atac din partea acestuia. Istoria consemnează, cu generozitate, alături de eroismul și determinarea soldaților în timpul luptei, și geniul creativ al comandanților lor, care au rupt regulile și au utilizat strategii, tactici și arme noi în timpul confruntării. O astfel de abordare a condus, în cele mai multe cazuri, la obținerea victoriei. Totodată, multe dintre conceptele, strategiile și tacticile militare, tehnicile ingineresti și produsele cu caracter militar, post-conflict, au fost utilizate de societatea civilă, pentru a o propulsa mai repede

în procesul de dezvoltare și de atingere a intereselor sale.

În acest sens, pentru exemplificare, vom aminti, doar sumar, unele acțiuni militare celebre care au schimbat soarta războiului pentru totdeauna, prin capacitatea lor creativă: bătălia de la Posada (1330), când Basarab îl învinge pe Carol Robert de Anjou, regele Ungariei, urmare a geniului domnitorului român de a-și ataca inamicul, mult mai numeros și bine dotat, într-un loc cu relief accidentat; atacul de noapte al lui Vlad Țepeș (1462) împotriva invadatorilor otomani, când românii deghizați în straie turcești au reușit să creeze confuzie în rândul turcilor, producându-le mari pierderi; confruntarea navală de la Myeongnyahg (1597) dintre cele 13 nave „țeptoase” ale coreenilor și flota japoneză ce număra 133 de corăbii și care s-a soldat cu victoria coreenilor, urmare a faptului că navele japoneze au fost atrase într-o strâmtoare și distruse pe rând; bătălia navală de la Trafalgar (1805) a reprezentat o victorie netă a englezilor, conduși de amiralul Nelson, care a acționat împotriva principiilor cunoscute ale luptei armate, surprinzându-l pe inamic, în condițiile în care flota franceză a lui Napoleon era net superioară; atacurile surpriză ale vietnamezilor (1961 - 1975), care săpau tunele subterane lungi până în bazele americane și executau acțiuni fulgerătoare și surprinzătoare

de lovire împotriva acestora; utilizarea armei chimice (clor) de către germani (1915) împotriva trupelor franceze dislocate în Belgia; blitzkriegul german (1940), care a presupus un atac generalizat și violent – terestru, aerian și naval de tip „fulger” împotriva forțelor inamice; folosirea bombei atomice la Hiroshima și Nagasaki (1945) de către forțele americane împotriva Japoniei și care a paralizat conducerea imperiului prin capacitatea distructivă inimaginabilă a celor două arme utilizate; atacurile teroriste Al-Qaida (2001) împotriva teritoriului american, care au folosit ca mijloace de lovire avioane de pasageri, pilotate de teroriști sinucigași etc.

La acestea se pot adăuga *elemente teoretice inovative*, de natură militară, ale unor strategii precum Sun Tzu, Carl von Clausewitz, Basil Liddell-Hart, *geniul de comandă* al unor lideri precum Genghis Khan, Alexandru cel Mare, Iulius Caesar, Hannibal Barca, Shivaji Majaraj, David IV al Georgiei, Skanderbeg, Mehmed al II-lea, Napoleon Bonaparte, gl. George Washington, gl. George Patton, gl. Erwin Rommel, gl. Gheorghi Jukov, gl. Mustafa Kemal Atatürk, gl. Vo Nguyen Giap, gl. George Marshall etc., *concepte militare de noutate*, precum „războiul bazat pe rețea (NCW)”, „războiul

împotriva terorismului”, „războiul psihologic”, „superioritatea aeriană”, „supremația informațională”, „bellum se ipsum alet”, „conflictul limitat”, „războiul economic”, „proiecția forței”, „operații militare întrunite”, „războiul întregului popor”, „SDI – Star Wars⁵”, „C4I2SR⁶”, „MILDEC⁷”, „INFO OPS⁸”, „CIMIC”, „război electronic (EW)”, „războiul cibernetic”, „războiul informațional”, „operații bazate pe efecte”, „războiul hibrid” etc. și, nu în ultimul rând, o *panoplie de arme* extrem de sofisticate, multe dintre ele ținute secrete - menite să producă distrugerii cât mai mari inamicului.

În multe situații, acțiunile militare creative se îmbină cu cele politice, diplomatice, sociale, economice, media, tehnice, informatice și nu numai – construind, astfel, o nouă „realitate” a câmpului de luptă, ce nu se mai rezumă la spațiile tradiționale: apă, pământ, aer, ci deschide noi dimensiuni, unele aflate la începutul explorării lor: cosmică, electromagnetică, cibernetică-virtuală, psihologică, culturală etc. În acest context, câștigarea noilor confruntări militare sau hibride va depinde, inevitabil, de ingeniozitatea și creativitatea celor ce vor gestiona mai bine spațiile de luptă amintite.

Sunt militarii antrenați să fie creativi?

Este dificil de formulat un răspuns tranșant la această întrebare, deoarece, prin natura sa, armata este un organism conservator, destinat să impună cel mai ridicat nivel de obediență în rândul membrilor săi, obediență ce poate merge până la sacrificiul propriei persoane, în numele țării. Și totuși, multe dintre bătăliile din istorie au fost câștigate nu prin forța brută, ci prin iscusința comandanților militari care au rupt regulile existente și au promovat noi strategii sau/și tactici, ce i-au surprins pe oponenți.

În domeniul activității de intelligence, creativitatea devine o condiție esențială a funcționării organizației și a fiecăruia dintre membrii săi, deoarece planificarea, culegerea, analiza și producția informativă reprezintă cheia de boltă a prevenirii riscurilor militare strategice și câștigării luptei, dacă situația o va cere.

Bibliografie selectivă

1. ADAIR, J., *The Art of Creative Thinking How to Be Innovative and Develop Great Ideas*, Kogan Page, 2007.
2. DOBRE, C., *Psihologie operațională*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2016.
3. DOBRE, C., *Psihologie diplomatică*, Ediția a II-a, Editura UNAp „Carol I”, București, 2013.
4. DUMITRU C., ROCEANU, I., (2005), *Războiul bazat pe rețea, provocare a erei informaționale în spațiul de luptă*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București.
5. FRANCART, L., *Les actions dans les champs psychologiques*, Éd. Economica, Paris, 2005.
6. GOLDSTEIN, F. L., *Psychological Operations*.

Așadar, acest articol este o pledoarie pentru nevoia imperioasă a instituțiilor de învățământ militar, a statelor majore, de la toate nivelurile ierarhice, a structurilor de cercetare militară, a celor de intelligence și, nu în ultimul rând, a leadershipului politico-militar de nivel înalt – să promoveze și să stimuleze creativitatea și imaginația militarilor pe toate căile posibile.

O bună cunoaștere de către militari a istoriei și arhitecturii marilor bătălii, a tehnologiei militare moderne, a modului de gândire și acțiune al oponenților și a trendurilor conceptuale cu privire la viitoarele confruntări militare reprezintă o garanție certă pentru consolidarea acelor trăsături de personalitate și cognitive ce stau la baza creativității și imaginației viitoarei generații de lideri militari.

- Principles and Case Studies*, Maxwell Air Force Base, Air University Press, Alabama, 2006.
7. HENTEA, C., *Arme care nu ucid*, Editura Nemira, București, 2004.
8. KAUFMAN, J. & STERNBERG, R.J., *The Cambridge Handbook of Creativity*, Cambridge University Press, New York, 2010.
9. MUREȘAN, M., VĂDUVA, G., *Războiul Viitorului, Viitorul Războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
10. RUNCO, M. & Pritzker, S., *Encyclopedia of Creativity*, Academic Press, New York, 1999.
11. NECULAU, A., *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1996;
12. WEIR, W., *50 Battles That Changed the World*, New Page book, 2001.

¹După Alex Osborn.

²După Fritz Zwicky.

³După Edward de Bono.

⁴După Olaf Helmer.

⁵SDI – Strategic Defence Initiative, inițiată de președintele Regan și cunoscută ca și ”Star Wars” (1984).

⁶C4I2SR - Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Information, Surveillance, and Reconnaissance.

⁷MILDEC – Military Deception.

⁸INFO OPS – Information Operations.

RECENZIE

„Spionajul militar modern - rolul liderului în conducerea și dezvoltarea informațiilor militare strategice”

Autor: Gheorghe Savu

Editura RAO, 2016

În lucrarea „Spionajul militar modern - rolul liderului în conducerea și dezvoltarea informațiilor militare strategice”, conf. univ. dr. gen. (r) Gheorghe Savu, fost director general al Direcției generale de informații a apărării (2009 – 2012), și fost reprezentant militar al României la NATO și UE (2014 – 2017) prezintă cele mai importante aspecte ale conducerii informațiilor militare strategice din perspectiva performanței liderului. De asemenea, sunt abordate acele aspecte ale *conducerii strategice* care au contribuit la progresul informațiilor militare române, recunoscut și apreciat în rândul Armatei României și comunității naționale și internaționale de informații.

Cartea este structurată pe șase capitole principale:

1) conducere competentă, de caracter și responsabilă a informațiilor militare strategice; 2) calitățile necesare liderului în domeniul informațiilor militare strategice; 3) rolul inteligenței emoționale în performanța liderului informațiilor militare strategice; 4) conducerea informațiilor militare strategice prin strategii de dezvoltare coerente și vizionare; 5) relația liderului informațiilor militare strategice cu societatea civilă și liderii militari și politico-militari strategici; și 6) rolul liderului informațiilor militare strategice în conducerea și dezvoltarea cooperării internaționale”.

Primul capitol, intitulat *Conducere competentă, de caracter și responsabilă a informațiilor militare strategice*, abordează importanța liderului în conducerea și dezvoltarea informațiilor militare strategice pornind de la faptul că acesta trebuie să îndeplinească următoarele trei condiții de bază: *caracter impecabil, competențe profesionale la cel mai înalt nivel posibil și exercitarea actului de conducere pe bază de valori*.

Definind competența conducerii militare pe baza experienței proprii, autorul propune un *model al competențelor conducerii informațiilor militare strategice* pornind de la sistemul de valori specifice ofițerului

de informații: *loialitate, datorie, respect, altruism, onoare, integritate și curaj*. În opinia autorului, există șapte competențe principale care sunt necesare conducerii profesionale a informațiilor militare strategice: stabilirea viziunii și a obiectivelor strategice de dezvoltare, promovarea și gestionarea schimbării, perspectiva strategică, conducerea centrată pe obținerea de rezultate, dezvoltarea de relații externe, valorificarea factorului uman și gestionarea resurselor. Liderul informațiilor militare strategice trebuie să analizeze permanent

măsura în care aceste competențe se reflectă în activitatea sa și să-și îmbunătățească în mod continuu actul de conducere în funcție de rezultatul acestei analize.

În finalul primei părți a lucrării se prezintă problematica responsabilității liderului informațiilor militare strategice din perspectiva dezvoltării personalului și angajarea constructivă a tuturor ofițerilor de informații în elaborarea și implementarea *viziunii strategice de dezvoltare a informațiilor militare*. În acest sens, sunt prezentate unsprezece principii de bază ale conducerii informațiilor militare strategice pe care liderul informațiilor militare strategice trebuie să le cunoască, să le respecte și pe baza cărora să-și analizeze permanent activitatea. Numai în acest mod, conducătorul informațiilor militare strategice devine lider autentic și poate conduce serviciul pe bază de viziuni strategice și strategii de dezvoltare, care asigură progresul instituției în mod continuu și pe termen lung.

Al doilea capitol, intitulat **Calitățile necesare liderului în domeniul informațiilor militare strategice**, se concentrează pe însușirile principale pe care liderul trebuie să le aibă pentru a fi un conducător valoros și capabil să genereze dezvoltarea pe termen lung a capacităților operativ-informative. Cei mai importanți factori în performanța conducerii sunt: *personalul din subordine, natura relației lider-subordonați și capacitatea liderului de a inspira și mobiliza colectivul pe care îl conduce*. Pornind de la această idee, printre multele calități general acceptate ca fiind necesare liderului în domeniul informațiilor militare, cele mai importante, în viziunea autorului, sunt următoarele: *originalitatea, viziunea, curajul, puterea exemplului propriu, capacitatea de comunicare a concepției proprii, identificarea și evitarea greșelilor predecesorilor, capacitatea de a învăța din erorile proprii, capacitatea de a asculta subordonații, capacitatea de a-i convinge pe subordonați de valoarea lor, capacitatea de a crea și participa la evenimente deosebite din viața organizației și capacitatea de a lăsa*

succesorilor o moștenire valoroasă. La aceste calități se adaugă **inteligența emoțională, care, potrivit gl. Gh. Savu, este cea mai relevantă pentru succesul liderului informațiilor militare strategice**. Ceea ce este demn de subliniat și aplicat (n.n.), în opinia autorului, este faptul că *actul de conducere este, în primul rând, despre oameni, iar liderii care ignoră acest lucru nu-și pot exercita actul de conducere în mod profesionist, dăunează grav climatului și viitorului instituției și sunt repede îndepărtați din memoria colectivă*. Pentru a rămâne în memoria colectivă a unui serviciu de informații (intelligence), liderul *trebuie să se considere doar unul dintre membrii instituției, care are șansa enormă de a o conduce, de a o transforma și de a-i crește prestigiul*. Se poate evidenția și remarca conform căreia liderul informațiilor militare strategice trebuie să aibă permanent în vedere faptul că *identitatea colectivului pe care îl conduce este deseori percepută în afara instituției ca fiind sinonimă cu identitatea sa*. Prin urmare, acesta trebuie să facă tot posibilul ca atitudinea și comportamentul său să nu aducă atingere imaginii instituției pe care o conduce, ci să contribuie la creșterea ei calitativă.

Capitolul al treilea se referă la **Rolul inteligenței emoționale în performanța liderului informațiilor militare strategice**. Cunoscând și aplicând în practică componentele inteligenței emoționale, liderul informațiilor militare strategice își poate îmbunătăți abilitățile de conducere și poate obține maximum de performanță de la el însuși și de la subordonați. Informațiile militare reprezintă un domeniu în care eroarea strategică trebuie evitată cu orice preț, fapt pentru care valoarea umană și experiența practică a liderului strategic devin factori determinanți ai succesului. Autorul consideră că acest lucru nu este posibil fără cunoașterea și aplicarea inteligenței emoționale în actul de conducere al informațiilor militare strategice.

În mod tradițional, pentru domeniul informațiilor militare, conducerea este văzută

ca un proces de influențare a subordonaților prin transmiterea către aceștia a scopului, direcției de acțiune și motivației pentru îndeplinirea misiunii și creșterea eficienței organizației. Din această definiție generală a conducerii, remarcă autorul, *lipsește abordarea cuprinzătoare a laturii emoționale, a conducerii în sensul cunoașterii de către lideri a propriilor emoții și a modului în care acestea influențează activitatea cotidiană a subordonaților*. Având în vedere că liderul informațiilor militare strategice trebuie să inspire, să motiveze și să influențeze subordonații, serviciile de informații/intelligence moderne *recunosc de mult timp faptul că succesul depinde în mare măsură de oameni*.

Din acest motiv, conducerea strategică a informațiilor militare trebuie să pună accent pe *relația lider-subordonat, pe lucrul în echipă, pe spiritul de corp și pe climatul instituțional*. Practic, aceasta înseamnă aplicarea *inteligenței emoționale în actul de conducere a informațiilor militare strategice*.

Fiind atât de importante pentru performanța liderilor eșaloanelor operative și strategice din domeniul informațiilor militare, componentele inteligenței emoționale (*conștiința de sine, stăpânirea de sine, conștiința socială și gestionarea relațiilor*) sunt analizate pe larg în această parte a lucrării. Aplicarea echilibrată și adaptată a acestora în actul de conducere constituie un proces complex, deoarece, prin specificul lor, ofițerii de informații excelează în unele dintre aceste domenii (conștiința și stăpânirea de sine) și se confruntă deseori cu dificultăți în alte domenii (conștiința socială și gestionarea relațiilor). Tocmai de aceea, autorul recomandă să se acorde mai multă atenție inteligenței emoționale încă din fazele inițiale ale pregătirii ofițerilor de informații deoarece este, în mod cert, un instrument important în obținerea performanței conducerii în domeniul informațiilor militare. Aceasta presupune introducerea conceptului de inteligență emoțională în programa de pregătire a tuturor ofițerilor de informații și stimularea aprofundării lui de către

toți conducătorii, indiferent de eșalonul la care acționează.

Capitolul al patrulea se referă la ***Conducerea informațiilor militare strategice prin strategii de dezvoltare coerente și vizionare*** și prezintă importanța strategiilor de dezvoltare și a planificării pe termen lung în actul de conducere. Numai prin strategii de dezvoltare coerente și vizionare se poate face o planificare pe termen lung care să genereze construirea capacităților operativ-informative necesare într-un orizont de timp de 10-20 de ani. Abordând relația dintre strategia de dezvoltare și planificarea pe termen lung, autorul definește *Ciclul dezvoltării strategice a informațiilor militare*, pe care îl consideră unul dintre instrumentele principale care trebuie utilizate de lider în conducerea informațiilor militare strategice.

În această parte a lucrării sunt identificate șase categorii de *informații critice* care trebuie luate în considerare. Pornind de la informațiile critice, există trei domenii strategice care constituie principalele *forțe motrice* ale activității curente și dezvoltării continue și coerente a serviciului de informații militare: *capacitățile de culegere, prelucrare și distribuire a informațiilor; prevenirea surprinderii strategice; și produsele informative și serviciile oferite beneficiarilor*. Din perspectiva autorului, aceste forțe motrice reprezintă direcțiile principale asupra cărora liderul trebuie să-și bazeze strategia de dezvoltare a serviciului. Pornind de la cunoașterea acestora, liderul poate identifica problemele care trebuie soluționate pentru ca organizația pe care o conduce să atingă nivelul dorit într-o perioadă de 15-20 ani, pe baza unei strategii de dezvoltare clare.

Considerând că valoarea profesională și umană a personalului constituie unul dintre elementele principale care asigură succesul unui serviciu de informații militare, este evidențiată responsabilitatea liderului în dezvoltarea ofițerilor de informații militare. Personalul de informații militare - și în general cel din Intelligence - se formează cu eforturi

mari și de lungă durată pentru că informațiile militare presupun o bună pregătire generală și de specialitate, dublată de calități umane absolut obligatorii: *cinste, corectitudine, putere de muncă, iubire de țară și profesie, spirit de sacrificiu, rezistență la efort și stres, discreție, memorie și imaginație dezvoltate, spirit critic și analitic etc.* Acest lucru solicită un efort de lungă durată pentru formarea profesională, fiind unanim acceptat faptul că un ofițer de informații poate ajunge la nivelul de performanță necesar unui serviciu de informații militare strategice într-o perioadă de 10-15 ani.

Efortul de dezvoltare a personalului de informații militare, inclusiv a viitorilor lideri, trebuie să fie completat cu construirea de echipe eficiente și cu cultivarea spiritului de echipă în organizație. Practic, pentru dezvoltarea pe termen lung a personalului și organizației, liderul trebuie să creeze un climat instituțional care să favorizeze lucrul în echipă, să promoveze coeziunea și să încurajeze inițiativa și asumarea de responsabilități. Acesta trebuie să aibă capacitatea să identifice și să pregătească persoanele din organizație care, pe termen lung (10-15 ani), să fie capabile să-și asume responsabilitatea conducerii primelor trei eșaloane ale informațiilor militare strategice. Politica de resurse umane trebuie făcută prin asigurarea faptului că **promovarea în carieră se face strict pe criterii valorice și de performanță** și fiecare individ are acces la formele de educație și pregătire care să îi pună cel mai bine în valoare potențialul de care dispune.

În finalul acestui capitol se abordează climatul și cultura instituțională din perspectiva dezvoltării personalului de informații militare și sunt prezentate o serie de *lecții* deprinse din experiența autorului în ceea ce privește dezvoltarea coerentă și vizionară a informațiilor militare strategice din Armata României. În opinia autorului, liderul strategic valoros trebuie să acționeze pentru dezvoltarea pe termen lung a capacităților operativ-informative ale serviciului

pe care îl conduce. Dacă aceste capacități nu sunt construite și nu funcționează permanent încă din timp de pace, situațiile de criză sau de război vor surprinde informațiile militare strategice nepregătite, ceea ce constituie o amenințare gravă la adresa securității naționale în domeniul militar.

Capitolul al cincilea se referă la ***Relația liderului informațiilor militare strategice cu societatea civilă și liderii militari și politico-militari strategici***, aspecte ale controlului democratic al serviciului de informații al Armatei României din perspectiva imperativului asigurării secretului activității de informații militare și a factorilor care constituie posibile obstrucții în exercitarea unui control democratic eficient de către autoritățile abilitate ale statului. În opinia autorului, provocările cu care se confruntă controlul democratic al serviciilor de informații militare sunt diverse, complexe și importante, mai ales în situația actuală, când amenințările teroristă și hibridă au devenit realitate în multe state democratice. În acest context, *nevoia de a introduce cât mai multă transparență în domeniul informațiilor militare, care este un mediu eminamente secret, devine la fel de importantă ca și gradul de discreție profesională din partea autorităților de control democratic*. Această discreție este absolut obligatorie pentru asigurarea eficienței activității de informații militare, în care informațiile trebuie gestionate și distribuite numai pe baza principiului „nevoii de cunoaștere” (*need to know*).

Indiferent de modalitatea executării controlului democratic, reiese rolul important al liderului informațiilor militare strategice ca prim garant al legalității tuturor activităților din serviciul pe care îl conduce și ca principal responsabil de asigurarea condițiilor necesare pentru executarea unui control democratic eficient asupra organizației pe care o conduce. În fapt, *liderul informațiilor militare trebuie să fie interesat în exercitarea unui control democratic eficient asupra serviciului pe care îl conduce deoarece controlul are un puternic rol preventiv*

și contribuie la asigurarea legalității tuturor activităților.

Relația dintre serviciul de informații militare și beneficiarii săi strategici este un important aspect al conducerii, iar liderul strategic trebuie să se implice direct în desfășurarea acesteia strict în conformitate cu prevederile legale în vigoare. Liderul informațiilor militare strategice trebuie să se asigure de faptul că instituția sa este capabilă să sprijine în mod obiectiv fundamentarea politicii naționale în domeniul militar, prin dezvoltarea de capacități de informații militare care să asigure prevenirea surprinderii strategice în domeniul militar și fundamentarea deciziei militare și politico-militare strategice. Altfel spus, *conducerea serviciului trebuie să evite subiectivismul în relația cu beneficiarii săi strategici și să acționeze astfel încât activitatea de informații militare să nu fie doar o consecință a politicii naționale a statului în domeniul militar, ci să aibă și rolul de a sprijini fundamentarea acesteia.*

Această parte a lucrării se încheie cu considerente generale reieșite din experiența autorului în ceea ce privește relația liderului informațiilor militare strategice cu societatea civilă, cu accent pe relația acestuia cu jurnaliștii și organizațiile neguvernamentale care au ca obiect de interes informațiile militare. În opinia acestuia, *relația dintre serviciul de informații militare și beneficiarii săi strategici, relația acestuia cu societatea civilă și controlul democratic al informațiilor militare strategice constituie trei aspecte care sunt interconectate și se influențează reciproc.* Cheia succesului acestui trinom este indiscutabil *capacitatea liderului de a gestiona în mod activ, obiectiv și deschis, relațiile dintre aceste trei elemente.* Pentru aceasta, liderul are nevoie de capacitatea necesară înțelegerii preocupărilor legitime ale autorităților politice și executive ale statului și ale societății civile.

Capitolul următor, al șaselea, ***Rolul liderului informațiilor militare strategice în conducerea și dezvoltarea cooperării***

internaționale bilaterale, abordează aspectele principale ale cooperării în domeniul informațiilor militare cu state individuale (cooperare bilaterală), în context aliat (NATO și UE) și în cel al coalițiilor internaționale (teatre de operații). Cooperarea bilaterală este abordată pe larg deoarece este cea mai importantă componentă a cooperării internaționale, inclusiv din perspectiva valorii liderului informațiilor militare strategice. Această cooperare este complexă, are un mare grad de sensibilitate și dispune de cel mai mare potențial de influențare a însăși modului de desfășurare a activității de informații militare pe plan intern. Cooperarea în cadrul NATO și UE este abordată numai din perspectiva participării la coaliții deoarece cooperarea în cadrul acestor organizații se desfășoară pe baza unor proceduri și sisteme bine definite și implementate.

În opinia autorului, *cooperarea națională și internațională în domeniul informațiilor militare este una dintre cele mai dificile sarcini de îndeplinit de către liderul informațiilor militare strategice și solicită acestuia competențe deosebite:* 1) capacitatea de a câștiga încrederea partenerilor în serviciul pe care îl conduce și în el însuși; 2) cunoașterea potențialului operativ-informativ, a spațiilor geografice și domeniilor de interes ale serviciilor partenere și capacitatea liderului de a pune în valoare potențialul serviciului propriu; și 3) capacitatea de a sesiza oportunități de cooperare și de a negocia acorduri de cooperare reciproc avantajoase.

Lucrarea se încheie cu un capitol intitulat ***Considerații finale - Sfaturi pentru liderii informațiilor militare strategice***, în care autorul sintetizează învățătura deprinsă din experiența sa de ofițer de informații și lider strategic al informațiilor militare și pentru apărare:

- Informațiile militare constituie prima linie de apărare a oricărui stat;
- Apărarea unui stat față de o posibilă agresiune militară externă se face, în primul rând, prin descurajarea adversarului;
- Serviciul de informații militare există pentru că Armata există;

– Cooperarea bilaterală cu serviciile de informații militare străine este absolut necesară pentru orice serviciu de informații militare;

– Resursa umană este cel mai valoros dar aflat la dispoziția liderului informațiilor militare strategice pentru realizarea performanței profesionale a serviciului;

În acest context, autorul evidențiază o serie de calități necesare unui lider de succes al informațiilor strategice. Astfel, acesta trebuie:

- să îndeplinească atât funcția de comandant (conducător militar), cât și pe cea de lider al informațiilor militare (conducător de specialitate);

- să aibă capacitatea și curajul luării deciziilor în mod oportun, obiectiv, pragmatic și în conformitate cu reglementările legale în vigoare;

- să înțeleagă faptul că prezentul îi este dat ca să construiască viitorul instituției;

- să asigure selectarea și pregătirea celor mai buni ofițeri de informații care dețin potențialul de a deveni conducători valoroși;

- să înțeleagă faptul că interesele instituției primează întotdeauna și că este responsabilitatea lui să le promoveze și să le protejeze, indiferent dacă aceasta presupune chiar renunțarea la funcție;

- să manifeste atitudini și comportament regulamentare, să respecte normele de conviețuire socială;

- să evite ceea ce autorul numește excesul de autoritate subiectivă;

- să fie modest, prietenos, comunicativ și bun coleg cu subordonații și în cadrul instituției militare;

- să fie capabil să-și asume toate erorile și neîmplinirile instituției în dialogul cu superiorii săi, cu autoritățile statului și cu societatea civilă;

- să se implice în viața personală a subordonaților săi, atât cât aceștia au nevoie și o permit;

- să interacționeze permanent cu subordonații, în cadrul formal și informal, la nivel de colectiv și individ;

- să contribuie la dezvoltarea teoretică a domeniului – și desigur, subliniem noi, nu numai a intelligence-lui în general;

- să fie un participant activ la viața socială a instituției, a asociației foștilor ofițeri de informații și chiar la evenimentele deosebite din viața subordonaților;

- să nu uite că, mai întâi de toate, este om, că are o familie care are nevoie de prezența sa, că trebuie să-și păstreze sănătatea și forma fizică, că are nevoie de prieteni.

Autorul încheie într-o notă interesantă, optimistă, și de o normalitate ce poate fi utilă oricărui lider al intelligence-lui, nu numai militar, și anume: „Cred în principiul bunului simț în tot ce trebuie să facă liderul strategic al informațiilor militare deoarece aceasta înseamnă normalitatea acestei activități. Deseori, când eram întrebat de colegi și subordonați ce ar trebui să facă pentru a fi performanți, le spuneam mereu că, mai întâi de toate, trebuie să aplice regula bunului simț în deciziile și acțiunile lor pentru că în acest mod rămân mereu în normalitate, nu-și pot depăși atribuțiile funcționale, nu pot încălca prevederile legale generale și specifice și nu sunt expuși erorilor grave și abuzului de autoritate personală sau din partea superiorilor”.

Dr. Tiberiu Tănase*

*Dr. Tiberiu Tănase a activat în domeniul analizei de intelligence fiind, în prezent, cercetător asociat în cadrul Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – Divizia Istoria Științei – al Academiei Române.

